

**RASISMI-KÄSITTEEN KÄYTTÖ MAAHANMUUTTO- JA
MONIKULTTUURISUUSARGUMENTAATIOSSA**

Anita Kemppainen
Pro gradu -tutkielma
Sosiologia
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Lapin Yliopisto
Syksy 2006

Sisällys

1. Johdanto.....	2
1.1 Tutkimuksen kulku.....	9
2. Tutkimuksen teoreettiset ja metodiset lähtökohdat.....	11
2.1 Käsitteet	11
2.2 Retoriikasta	19
2.3 Retoriikan käsitteistö	22
2.4 Aineiston esittely.....	26
3. Monikulttuurinen yhteiskunta.....	37
3.1 Valtion maahanmuuttopolitiikka.....	38
3.2 Journalismi ja monikulttuurisuus	46
3.3 Kulttuurit kohtaavat arjessa	51
4. Argumentoinnin päälinjat.....	56
4.1 Julkinen politiikka	56
4.2 Journalistit.....	67
4.3 Arjen sosiaalinen toiminta	78
5. Tuloksien pohdintaa	86
Lähteet.....	90
Aineistolähteet	96

1. Johdanto

Rasismia Kajaanissa?

Heinäkuun 2005 lopulla joukko kantaväestöön kuuluvia kajaanilaisia nuoria miehiä hyökkäsi paikalliseen maahanmuuttajaomistuksessa olevaan pitseriaan (Kainuun Sanomat 2.8.2005; Helsingin Sanomat 2.8.2005). Pitsierian omistaja soitti poliisille ja poliisipartio saapui paikalle, mutta saapumiseen kuluneesta ajasta oli epäselvyyttä. Lisäksi epäselvyyttä oli hyökkääjien aiheuttamien tuhojen ja uhrien saamien vammojen vakavuudesta, joita aluksi vähäteltiin. (Kainuun Sanomat 4.8.2005; Kainuun Sanomat 9.8.2005.) Ennen poliisipartion tuloa hyökkääjät ehtivät hajottaa pitseriaa, ja biljardikepin aseistettuna hakata pitsierian työntekijöitä, ja vaikka yhteenottoa luonnehdittiin jo tuoreeltaan rasistiseksi ja väkivaltaiseksi (Kainuun Sanomat 2.8.2005), poliisi korjasi myöhemmin lausuntoaan, ilmoittaen uhrien vammojen olleen vielä luultuakin vakavampia (Kainuun Sanomat 4.8.2005).

Pitseriahyökkäys johti vilkkaaseen keskusteluun maahanmuuttajista, rasismista ja monikulttuurisuudesta ei pelkästään Kajaanissa vaan myös muualla maassa (Helsingin Sanomat 4.8.2005). Tapahtumiin kiinnitti huomiota laajempi valtakunnallinen media: asiasta keskusteltiin lopulta niin radiossa kuin televisiossakin. Suurilevikkisistä valtakunnallisista lehdistä erityisesti Helsingin Sanomia tapahtumien kulku, varsinkin poliisitutkinnan eteneminen ja kaupungin toimet rasismien ehkäisemiseksi ja maahanmuuttajien tilanteen parantamiseksi kiinnosti: elokuun lopulla Helsingin Sanomissa julkaistiin monen sivun laajuinen reportaasi Kajaanin maahanmuuttajatilanteesta – ja kaupungin tilanteesta yleensä (Kainuun Sanomat 22.8.2005; Helsingin Sanomat 21.8.2005). Erityisesti pohdittiin Kajaanin maahanmuuttajien tilannetta, mutta rasismia, maahanmuuttoa ja suvaitsevaisuutta pohdittiin myös valtakunnan laajuisina kysymyksinä.

Mikä sitten oli Kajaanin tilanne? No se oli siinä pisteessä, että Kajaania luonnehdittiin jo Suomen rasistisimmaksi kaupungiksi (Helsingin Sanomat 8.8.2005). Muuttotappiopaikkakunta, korkea työttömyys, syrjäytyneitä nuoria miehiä ja rasistiseksi määritelty hyökkäys pitseriaan, siinä oli jo kyllin keskusteltavaa, syyttämisen ja puolustautumisen paikkaa monella taholla. Entäpä maahanmuuttajien tilanne Kajaanissa? Huonolla tolalla ilmeisesti sekin. Huomiota kiinnitettiin erityisesti siihen, että koko maan

kaupungeista juuri Kajaanissa sattui tuohon aikaan eniten rasistisia rikoksia suhteessa kaupungin maahanmuuttajaväestöön (Helsingin Sanomat 3.8.2005).

Kiinnostus herää

Olin kesällä 2005 töissä Kajaanin kaupungin asuntotoimistossa, joka tarjoaa vuokra-asuntoja kaupungin asukkaille. Asuttamisen piiriin kuuluvat myös paikkakunnan maahanmuuttajat ja pakolaiset. Tätä kautta pääsin konkreettisesti tekemisiin vanhan kotikaupunkini kulttuurisen monimuotoistumisen kanssa. Sillä muutaman vuoden sisällä Kajaanin kulttuurinen väestöpohja oli huomattavasti laajentunut: sen näki kadulla kävellessä, yökerhoissa, ruokakaupan kassajonossa sekä ennen kaikkea kaupungin asuntotoimistossa, kun vierasmaalaisenoloiset ihmiset alkoivat olla jokapäiväistä asiakaskuntaa siinä missä kantakajaanilaisetkin. Mutta oliko muutos ollut liian nopeaa? Oliko siihen ja sen seurauksiin, rasistisiin asenteisiin, kantaväestön mahdolliseen vastarintaan osattu varautua kunnolla? Ainakin kovin yllättyneitä tunnuttiin olevan kantaväestön vierasmaalaisvastaisuudesta.

Mietin, olisiko rasistinen yhteenotto pitänyt osata ennakoida eli olisiko pitänyt kaiken positiiviselta kuulostavan monikulttuuristumisen ja väestöpohjan monipuolistumisen sekä muuttotappioiden pienenemisen (Kainuun Sanomat 15.8.2005) ohella huomioida myös mahdollisuus rasismien ilmenemiseen? Elokuun aikana esitettiin muun muassa joitakin kärjekkäitä mielipiteitä siitä, että Kajaanin kaupungin maahanmuuttopolitiikassa oli ehkä painotettu hiukan enemmän maahanmuuton tuomia positiivisia vaikutuksia kuin mahdollisia negatiivisia seurauksia (esim. Kainuun Sanomat 26.8.2005). Rasismiko tulikin yllätyksenä? Loikkasi puun takaa ja jäi paistattelemaan päivää Raatihuoneen torille mustana möhkäleenä, joka varjosti kaupungin ja kaupunkilaisten mainetta ja imagoa. Se oli ongelma ja siitä piti päästä äkkiä eroon. Mutta miksi rasismi oli ongelma?

Rasismien monet merkitykset

Elokuista sanomalehtikeskustelua seurattessani huomioni kiinnittyi rasismi-käsitteen käyttöön: se tuotiin käsitteenä keskusteluun nopeasti mukaan heti alkuvaiheessa sellaisenaan ilman, että sen sisältöä tarkemmin eriteltiin. Argumentoinnissa ei pyritty ainaakaan kovin tarkasti spesifioimaan, millaisessa merkityksessä rasismista kulloinkin pu-

huttiin. Pitseriaan hyökänneet nuoret miehet olivat ilmeisen selkeästi rasisteja, mikäli rasismi ymmärretään väkivaltaiseksi teoksi, jonka motiivit jotenkin juontavat juurensa väkivallan kohteena olevan ihmisen kulttuuritaustasta tai ihonväristä. Rasismi ja rasisti sanoja käytettiin kuitenkin myös kuvaamaan muita asioita: puhuttiin poliisin tietoon tulleesta rassistisesta rikollisuudesta, joka ilmeisesti viittaa juuri näkyvään rasismiin ilmenemiseen, toisaalta puhuttiin väestön rassistisista asenteista, jotka taas käsittääkseni ovat usein niin piiloisia ja rutiininomaisia, ettei niitä huomaa välttämättä päällepäin ollenkaan (vrt. esim. Puuronen 2003, 193). Joku kantaväestöön kuuluva kirjoitti mielipidepalstalla kohdanneensa rasismia maahanmuuttajien taholta (Kainuun Sanomat 5.8.2005), mikä taas edelleen luo kuvaa keskustelussa käytetystä rasismista hämäränä, sisällöltään kontingenttina ja argumentoijasta riippuvana käsitteenä.

Vietin aikoinani 1990-luvun puolivälissä neljä kuukautta Etelä-Afrikan itärannikolla, Durbanissa, enkä ennen matkaa tajunnut ollenkaan, millainen merkitys ihmisten ihonvärillä voi olla. Naiivisti lähdin kokemaan ja näkemään maailmaa, tutustumaan ihmisiin ja ottamaan osaa ihmisten elämään. Apartheidin jälkeisessä yhteiskunnassa ihonväriin liitetyt symbolit ja merkitykset kuitenkin elivät vielä voimakkaina. Tuntui, että seisoin ihonväriini kanssa risteyksessä, missä eräältä suunnalta minuun kohdistui vihaa, toiselta suunnalta kunnioitusta ja kolmannelta suunnalta suomalaisuuteni herättämää uteliaisuutta – ja kaikki tämä ilman, että minulla oli varaa valita tai vaikuttaa tilanteeseen. Usein koin, että minua vihattiin tai minua arvostettiin vain, koska olin vieras ja suomalainen - ihonväriini sisältyi symboliikkaa ajoilta, jolloin en ollut edes vielä olemassa.

Itselleni rasismi merkitsee henkistä ja/tai fyysistä väkivaltaa, alistamista tai syrjintää, jota joku ihminen harjoittaa toista ihmistä kohtaan perusteluinaan esimerkiksi se, että toinen edustaa heikompaa tai huonompaa kulttuuria tai jopa alemmaa ihmisrotua. Rasismi on olemassa oleva suhtautumistapa toiseen ihmiseen, ja se on hirvittävä, väärää ja pelottavaa. Ei kukaan meistä ole sellaisessa asemassa, että voisi sanoa olevansa jotakin ylempää tai ylevämpää kuin joku toinen.

Afrikassa koin väläyksen vierasvihan takana olevansa valtavasta kulttuurisesta tuntemattomuudesta, toisilleen erilaisten kulttuurien vieraudesta, ja ymmärsin kuinka raskasta on se työ, jota rasismin poistamiseksi yritetään tehdä. Sanotaan, että mikäli eri kulttuureihin kuuluvat ihmiset olisivat enemmän vuorovaikutuksessa keskenään, tuntisivat toisiaan paremmin, he kykenisivät ymmärtämään toisiaan ja hyväksyisivät toisensa helpommin. Sanotaan, että toiseen ihmiseen tutustuminen olisi eräs ratkaisu

rasismiin. Mutta tämäkin on kovin naiivi ja maailmoja syleilevä näkemys, sillä siinä oletetaan ongelman piilevän tietämättömyydessä, vaikka ongelma saattaa olla ihan muualla. Loppuuko rasismi, kun maailmassa on pelkästään ihmisiä, toisistaan tietoisia ja tosiaan tiedostavia?

Cornelius Castoriadis (1997) ajattelee, että rasismi on erityisen pahaksi päässyt muunnos ja hirvittävä ilmentymä eräästä ihmisten yleismaailmallisesta piirteestä, eli kyvyttömyydestä konstituoitua omaksi itsekseen sulkematta toista pois. Erityisesti kyvyttömyydestä sulkea toinen pois ilman, että halventaa ja lopulta vihaa tätä. Hänen mielenkiintoinen, deterministinen väitteensä kuuluu, että todellinen rasismi ei salli toisen kieltävän uskoaan, todellinen rasismi ei salli kääntymystä. Eli todellinen rasismi ei halua muuta kuin toisen kuolemaa. (Castoriadis 1997, 20-24.) Tämän väitteen nojalla voisi ymmärtää, ettei rasismiin koskaan päde neuvottelu, koska rasismin sokea päämäärä ei käsitä muuta kuin kuoleman vaihtoehdon. Muukalaiset, toiset, eivät koskaan saa rasistien hyväksyntää, tekivät he mitä tahansa: vaihtaisivat uskontoa, koettaisivat sulautua maan tapoihin ja väestöön. Mikään ei koskaan riitä, sillä aina ihonväri on väärä, syntymäpaikka väärä, alkuperäinen uskonto väärä.

Maahanmuuttajat ja monikulttuurisuus - ja uhrit

Elokuun aikana pitseriatapahtumista alkunsa saanut sanomalehtikeskustelu kääntyi käsittelemään rasismin lisäksi myös muita teemoja, erityisesti puhuttiin maahanmuuttajien tilanteesta ja monikulttuurisuudesta. Hallinnon taholta tulleissa kommentteissa maahanmuuttajat esiintyivät kiinteässä yhteydessä talouteen: rasismi oli ongelma, joka oli äkkiä kitkettävä pois. Rasismi nähtiin uhkana kaupungin maahanmuuttajahakuisten suunnitelmien toteutumiseksi, sekä tietysti kaupungin maineelle. (Kainuun Sanomat 9.8.2005; Kainuun Sanomat 15.8.2005; Kainuun Sanomat 5.8.2005.) Vieroksuin itse aluksi tällaista talouteen nojaavaa pragmaattista ajattelua, sillä siinä yhteydessä rasismi näyttäytyi jonakin aivan muuna kuin mitä minä sillä ymmärrän. Sillä eikö kaupungissa ilmennyt rasismi ole ongelmallinen ilmiö itsessään ja itsessään se jo vaatii toimia (vrt. Kainuun Sanomat 5.8.2005)?

Monikulttuurisuuteen ja siihen liitettyyn suvaitsevaisuuteen suhtauduttiin ainakin pääsääntöisesti pitkin elokuuta tavoiteltavina asioina. Mutta mitä tarkoitetaan, kun puhutaan monikulttuurisuudesta? Ja miksi suvaitsevaisuus tuntui olevan itse itsensä selittävää, positiivista vaatimusta, jota kritiikittä tavoiteltiin? Jos rasismin olemassaolo

koettiin esteeksi ja uhaksi kaupungin hyvinvoinnille ja tulevaisuudelle, niin monikulttuurisuus ja suvaitsevaisuus puolestaan nähtiin keskustelussa paikkakunnan hyvinvointia ja taloutta tukevana asiana (Kainuun Sanomat 11.8.2005), melkein pä vastakohtana rasismille ja suvaitsemattomuudelle. Onko suvaitsevaisuus mustavalkoisesti rasismiin vastakohta?

Leena Suurpää (2002, 46) kysyy väitöskirjassaan, että mikäli suvaitsevaisuus muodostuu suomalaisten käyttäytymissäännöksi, normiksi, mitkä ovat tämän normin tarkoitukset? Onko kyseisessä suvaitsevaisuudessa kysymys rasismiin tehokkaasta vastustamisesta vai sen määrittelystä, missä kulkee ennakkoluulon ja syrjinnän sopiva raja? Eli perustuuko suvaitsevaisuuskin ajattelutapaan, jossa ihmiset luokitellaan uhkaaviin ja turvallisiin, kehittyneempiin ja kehittymättömiin, marginaaleissa ja keskustassa eläviin, ja jossa toisilla on valta suvaita toisia? Suurpään mielestä kysymys on oleellinen pohdittaessa rohkaiseeko suvaitsevaisuuden normi suomalaisia solmimaan kontakteja maahanmuuttajiin tai vastustamaan aktiivisesti syrjintää.

Jo tapahtumien alkuvaiheita lukiessani muistan ajatelleeni: kuka on tässä tilanteessa rasismiin uhri? Onko se pelkästään maahanmuuttajataustainen pizzeria-omistaja, joka ensinnäkin itse ilmoittaa olevansa rasismiin uhri (Kainuun Sanomat 3.8.2005; Helsingin Sanomat 3.8.2005), mutta joka sellaiseksi myös julkisessa keskustelussa määritellään (Helsingin Sanomat 21.8.200)? Vai onko Kajaanin kaupunki kokonaisuudessaan rasismiin uhri? Sillä maine Suomen rasistisimpana kaupunkina tuskin houkuttaa ketään sivistyneenä itseään pitävää ihmistä asumaan kyseisellä paikkakunnalla. Vai ovatko rasismiin uhreja he, jotka rasisti-syytösten pelossa häivyttävät vieraan pelkonsa ja epäluulonsa, kriittiset näkemyksensä maahanmuuttopolitiikan ja rasisminvastaisten keinojen toimivuudesta poliittisesti korrektin puhutavan alle? Kieltävät kaikki epäpositiiviset tunteensa vierasmaalaisia kohtaan, yhtyvät hyvää tarkoittaviin suvaitsevaisuus- ja monikulttuurisuuspuheisiin niihin sisältyvistä mahdollisista epäkohdista huolimatta vain, ettei kukaan pääsisi osoittamaan sormella ja julistamaan: senkin rasisti?

Tutkimusaihe

Syksyllä, kun palasin takaisin opiskelujen pariin, sain kesän tapahtumista idean pro gradu työni aiheeksi. Halusin lähemmin paneutua tutkimaan, mitä käsite ”rasismi” elokuun aikana sanomalehdissä käydyssä keskustelussa merkitsee. Ajatuksenani oli, että jos tut-

kimuksessani tarkastelen rasismia käsitteenä sen sijaan että käsittelisin sitä ilmiönä, voisin saada esiin jotakin erikoista rasismi- ja maahanmuuttajakeskusteluun liittyvää.

Käsitteiden määrittelyyn ja niiden käyttöön liittyvää pohdintaa on suomalaisessa maahanmuutto- ja monikulttuurisuus- sekä rasimitutkimuksissa alettu pitää tärkeänä, sillä kuten esimerkiksi Leena Suurpää (2002, 15-16) väitöskirjassaan kysyy: mitä merkitsevät suomalaisille rasismi ja suvaitsevaisuus käsitteinä ja ilmiöinä? Mistä Suomessa puhutaan, kun puhutaan rasismista ja suvaitsevaisuudesta? Nimittäin käsitteet joilla Suomessa kuvataan joitakin ihmisiä maahanmuuttajiksi, jotakin ilmiötä tai tekoja rasismiksi tai jotakin olemistapaa suvaitsevaksi, ovat peräisin tai lainattuja ulkomaisesta keskustelusta. Problematiikka on siinä, millä tavalla lainatut käsitteet sisällöltään vastaavat niitä tilanteita ja tapoja ja ilmiöitä, joita kuvaamaan niitä Suomessa käytetään?

Anne Rastaa, Laura Huttusen ja Olli Löytyn (2005) toimittama teos: *Suomalainen vieraskirja*, kuinka käsitellä monikulttuurisuutta, inspiroi myös erilaisten käsitteiden, kuten monikulttuurisuus ja suvaitsevaisuus, sisältöjen ja merkitysten tarkasteluun. Mitä näillä käsitteillä oikeastaan suomalaisessa yhteiskunnassa tarkoitetaan? Miten niitä käytetään? Kirjan saatteessa todetaan, että käsitteiden merkitykset saattavat muuttua nopeastikin, joten niiden käyttökelpoisuutta täytyisi aika ajoin arvioida aina uudestaan.

Tutkin siis rasismi-käsitteen käyttöä argumentoinnissa. Kyseessä on siten retorinen näkökulma elokuun aikana käydyn keskustelun tarkasteluun ja erityisesti rasismiin. Tärkeää ei ole se, mitä rasismi yksiselitteisesti keskustelussa tarkoittaa tai kuinka se täytyisi yksiselitteisesti määritellä, sillä eri osapuolille rasismi tässä tapauksessa tarkoittaa kontekstista ja puhujasta riippuen eri asioita ja siitä puhuttaessa viitataan erilaisiin asioihin. Rasismi ymmärretään tällöin eräänlaisena suljettuna käsitteenä, esineenä, jonka käyttäytymistä tarkastellaan argumentoitujen käyttämässä retoriikassa. Tällaisen lähtökohdan avulla koetan pyrkiä irti maahanmuuttaja- ja rasismikeskustelujen perinteisistä asetelmista: esimerkiksi me-he – jaottelusta tai kovin suoraviivaisista uhri-sortaja –teemoista, mutta ennen kaikkea päästä tarkastelemaan rasismi-käsitteelle annettuja moninaisia sisältöjä ja siihen yhdistettyjä merkityksiä.

Tutkimusongelman taustalla on myös näkemys siitä, että yhteiskunnassamme vaikuttavat monimutkaiset suhteet, jotka voivat olla valtasuhteita sellaisissa muodoissa, joita emme ole ehkä ymmärtäneet olevankaan, vaikka ne ovat suoraan edessämme jokapäiväisessä arjessa. Ne voivat olla läheisiä sosiaalisia suhteita tai valtasuhteita sellaisten tahojen kanssa, joihin emme edes tiedä olevamme yhteydessä, tai joihin

olemme yhteydessä, halusimme tai emme. Erilaiset käyttämämme käsitteet merkityksineen jäsentävät arjen sosiaalista todellisuutta, ihmisten yhteenliittymistä ja erottautumista toisistaan, joten käsitteiden käyttö on myös sosiaalisen kontrollin keino (Suurpää 2002, 24).

Rasismi sosiaalisena tosiasiana

Ajatus ja näkemys ”rasismista” esineenä, johtaa juurensa sosiologian klassikkoon Émile Durkheimiin, joka esitti, että sosiaalisia tosiasioita tulisi tutkia esineenkaltaisina ilmiöinä. Rasismi on tässä tutkimuksessa tällainen tosiasia - se on olemassa, siitä ei ole epäilystäkään. Durkheimiin viitaten voitaisiin soveltaa, että sosiaalisena tosiasiana ajateltu rasismikin on totunnainen toiminta- ja ajattelutapa, jolla on yksilöön nähden pakottavaa voimaa, halusi hän sitä tai ei. Pakottavuus tulee yhteisön kautta ja mikäli yksilö rikkoo yhteisössään olevia normisääntöjä, esimerkiksi kirjoitettua lakia, sovinnaisia tapoja tai epäsuoria pakotteita eli niin sanottuja yhteisön kirjoittamattomia sääntöjä, seurauksena on epävirallisista tai virallisista sanktioista. Sosiaalisena tosiasiana ajatellun rasismin alkuperä on yhteisössä, eikä niinkään yksilön tajunnassa, se on myös olemassa yksilöstä riippumatta. (Töttö 1996; Durkheim 1977.)

Kun otetaan lähtökohdaksi sosiaalinen tosiasia, hyväksytään samalla lähtökohtana ajatus, että retoriseksi välineeksi ajateltu rasismi on jo olemassa oleva artefakti, sitä ei enää puheessa konstruoida tai sitä ei pyritä enää määrittelemään. Siihen suhtaudutaan valmiina ja olemassa olevana. Rasismi on jo määritelty sosiaalisesti ongelmaksi, sosiaalisena ongelmana sen sisällöt vain ovat epäselviä ja kielenkäytön kautta muuttuvia.

Konstruktivistit John Kitsuse ja Malcolm Spector ovat sitä mieltä, että sosiaalisten ongelmien määrittely kielenkäytössä tapahtuisi kolmella tasolla: yksilötasolla, instituutioiden tasolla sekä yhteisötasolla. Ongelman määrittely vaikuttaa yksilötasolla ratkaisuyrityksiin ja vastuun jakamiseen, instituutioiden tasolla se taas johtaa erilaisiin institutionaalisiin malleihin, joiden kautta sosiaalisia ongelmia sitten yhteiskunnassa kohdataan ja käsitellään. Yhteisötasolla sosiaalisissa ongelmissa on kysymys siitä, millaista käyttäytymistä pidetään poikkeavana ja yhteiskunnan toimenpiteitä vaativina. (Sulkunen 1999, 146-147.) Mutta *miksi* rasismi nähdään sosiaalisena ongelmana? *Mil-laisena ongelmana* se eri yhteiskunnan osa-alueilta argumentoivien väitteissä näyttäytyy?

Tutkimusongelma ja tutkimuskysymys

Rasismia tarkastellaan siis tässä tutkimuksessa ensisijaisesti argumentoinnin yhteydessä. Valitsin aineiston analysointiin Chaïm Perelmanin hahmotteleman retoriikkateorian käsitteistön, koska halusin päästä käsiksi argumentoijien esittämiin väittämiin ja väitteiden perusteluihin. Halusin keskittyä kunkin keskustelussa esiintyvän argumentoijan kohdalla rasismi-sanankäytön tarkasteluun, ja suhteuttaa sitten huomioni koko keskustelun kontekstiin. Huomasin, että Perelmanin retoriikkateoria sekä retoriikan käsitteistö antavat minulle tähän työhön tarvitsemäni työkalut.

Retorisen lähestymistavan kautta toivon tuovani uudenlaista näkökulmaa keskusteluun rasismista. Tärkeää on miettiä, että mikäli rasismi ymmärretään eri toimijoiden taholla eri tavalla, kuinka tällaisessa tilanteessa voidaan käydä ymmärrettävää dialogia rasismin poistamiseen liittyvistä toimenpiteistä? Voidaanko sanoa, että puhutaan samasta asiasta? Millaiseen lopputulokseen päästään, mikäli toiset puhuvat aidasta ja toiset aidan seipäistä? Tästä lähtökohdasta muodostuu työni tutkimusongelma. Tutkimuskysymykseksi muodostuu kysymys, mitä rasismi-sana määrittelemättömänä käsitteenä merkitsee keskustelun osapuolten dialogissa? Kuinka eri argumentoijat merkityksellistävät rasismia?

1.1 Tutkimuksen kulku

Tutkimukseni jakaantuu viiteen päälukuun. Ensimmäisessä luvussa esittelen tutkimuksen lähtökohdat ja kuinka päädyin valitsemaani näkökulmaan, tutkimusongelmaan sekä tutkimuskysymyksiin.

Luvussa kaksi esittelen tutkimuksessani teoreettisia ja metodologisia lähtökohtia. Tutkimuksen kannalta tärkeitä käsitteitä ovat rasismi, maahanmuuttajat sekä monikulttuurisuus, mutta myös kulttuurin ja etnisyyden käsitteitä on selvitettävä hiekan, koska nekin eivät tällaisen aihepiirin yhteydessä ole yksinkertaisesti sellaisenaan vain käytettävissä.

Luvussa kaksi esittelen myös Chaïm Perelmanin retoriikkateorian sekä retoriikan käsitteet, joista käyn pääpiirteittäin läpi tutkimukseni kannalta tähdellisimmät. Tämän jälkeen esittelen tutkimuksessa käyttämäni aineiston sekä aineiston jaottelun, jonka mukaan myös työni juoni siitä eteenpäin rakentuu. Olen päätenyt aineistossa-

ni tulkinnalliseen jaotteluun, jonka avulla pääsen tarkastelemaan elokuun aikana käytyä keskustelua kolmen eri argumentoijanäkökulman kautta. Näitä argumentointinäkökulmia ovat julkinen maahanmuuttopolitiikka, arjen sosiaalinen kanssakäyminen sekä journalistiikka. Esittelen myös fokalisoinnin periaatteen, jonka kautta päästään puhumaan argumenttien taustalla vaikuttavasta taustaaänestä.

Luvussa kolme esittelen edellä mainitsemini argumentointinäkökulmiin liittyen, ja niihin yhteydessä olevia sekä niitä perustelevia, teorialähtökohtia, eli muotoilen työni teoreettisen viitekehyksen, joka toimii myös tulkinnan teoreettisena viitekehyksenä. Tutkimukseni on alusta alkaen ollut aineiston innoittamaa, joten siten tutkimusteoriakin valikoituu aineistosta nousevien lähtökohtien johdattamana. Tutkimukseni yhdistyy aihepiiriltään ennen kaikkea monikulttuurisuus- ja maahanmuuttotutkimuksen kentälle.

Suomalaisen maahanmuuttotutkimuksen näkyvimpiä osia ovat maahanmuuttajiin liittyvien asenteiden ja heihin kohdistuvan syrjinnän tutkimus (Forsander 2002, 63). Magdalena Jaakkolan (1999) tutkimus suomalaisten asenteista maahanmuuttajia, monikulttuurisuutta ja rasismia kohtaan on ehkä näistä asennetutkimuksista tunnetuimpia, ja tämän lisäksi aivan viime vuosina näyttää tulleen paljon eri ammattialoilla työskentelevien asenteita kartoittavia tutkimuksia (esim. Pitkänen 2006; Söderquist 2005; Horsti 2005). 1990-luvulla Suomessa harjoitettua maahanmuuttopolitiikkaa on tarkastellut väitöskirjatutkimuksessaan Outi Lepola (2000). Eri maahanmuuttajayhteisöjä tarkastelevissa etnografisissa tutkimuksissa (esim. Hautaniemi 2004; Tiilikainen 2003) avautuu näkökulmia sekä maahanmuuttajien arkeen että suomalaisen yhteiskunnan suhtautumiseen maahanmuuttajia kohtaan. Uusimpia näkemyksiä kantaväestön käsityksistä maahanmuuttajista, rasismista ja suvaitsevaisuudesta on jo muutamaan kertaan mainituksi tullessa Leena Suurpään (2002) väitöskirjassa.

Luvussa neljä retoriikan käsitteitä käyttäen analysoin puhujien argumentteja ja suhteutan ne koko elokuun aikana käytyyn keskusteluun. Jokaisen argumentoijanäkökulman esittelyn ja analysoinnin jälkeen teen yhteenvedon, jossa kiteytän argumentoinnin pääkohdat sekä esitän tulkintani siitä, kuinka rasismi-käsite argumentaatioissa esiintyy ja kuinka siihen suhtaudutaan.

Viimeisessä luvussa esitän tutkimukseni tulokset ja pohdin niitä poliittisen korrektiuden käsitteen avulla. Poliittinen korrektius liittyy puhetapaan, jota jollakin tapaa julkisesti vaaditaan käytettäväksi tiettyjä asioita käsiteltäessä. Lähtökohtainen oletukseni on, että rasismista ja monikulttuurisuudesta puhuminen on ainakin osittain tie-

tynlaisen puhettavan leimaamaa. Poliittista korrektiutta ylläpitää julkishallinnon kontrolli sekä niin sanottu terapeuttiseksi muuttunut valtio (therapeutic state), väittää Paul Edward Gottfried (2002, 12). Terapeuttisella valtiolla hän tarkoittaa tilannetta, missä entiset eettiset arvot ovat vaihtuneet enemmän tai vähemmän psykologisen normaaliuden ja henkisen hyvinvoinnin tavoitteisiin.

Maailman muuttuessa monikulttuurisemmaksi, toisin sanoen kun valittu maahanmuuttopolitiikka tuo väestöön yhä uusia etnisiin ryhmiin kuuluvia ihmisiä, tulee hallinnon kannalta entistä tärkeämmäksi kontrolloida sitä, kuinka vähemmistöryhmiä kohdellaan ja kuinka heistä puhutaan. Tällaiseen kansalaisten käytöksen sääntelyyn liittyvään menettelytapaan kuuluvat olennaisena osana oikeudenmukaisuuden, välittämisen ja avoimuuden ideologiat. Mutta kansalaisten käytöksen sääntely on johtanut tiettyyn suuntaan, kohti vakiintuneiden sosiaalisten ja tuttujen järjestysten purkamista, samalla kun on normalisoitu ennen yhteiskuntaan kuulumattomia ihmisryhmiä, kuten esimerkiksi maahanmuuttajia. Universaalit kansakunnat, avoimet yhteisöt, monikulttuurisuus ovat asioita, jotka meidän oletetaan ottavan itsestään selvyyksinä, sellaisina asioina joiden kritisointi ei tule kuuloonkaan. (Gottfried 2002, 4.)

2. Tutkimuksen teoreettiset ja metodiset lähtökohdat

Tässä luvussa esittelen ensin työssäni käyttämät tärkeimmät käsitteet ja sen, mitä niillä tämän työn yhteydessä ymmärretään. Tärkeitä käsitteitä ovat jo mainituksi tulleet rasismi ja monikulttuurisuus, mutta lisäksi lähempää tarkastelua vaativat sellaiset käsitteet kuin maahanmuuttaja sekä kulttuuri. Luvussa perehdyn tarkemmin myös Chaim Perelmanin retoriikkateoriaan ja sen lähtökohtiin, sekä tämän jälkeen vielä erityisesti retoriikan käsitteistöön. Lopuksi esittelen käyttämäni aineiston ja perustelen aineiston jaotellun kolmeen argumentointinäkökulmaan, julkiseen maahanmuuttopolitiikkaan, journalistiikkaan ja arjen sosiaaliseen toimintaan.

2.1 Käsitteet

Rasismi

Työssäni tärkeänä käsitteenä on rasismi, mutta koska se ymmärretään tutkimuksessa sisällöltään lukittuna sosiaalisena faktana, sen tarkempaan määrittelyyn ei sinänsä tut-

kimuskysymyksen kannalta ole mitään erikoista syytä. Määrittelystä huolehtivat ne, jotka sitä keskustelussa käyttävät, ja tällöin aineiston analyysivaiheessa pyrin selventämään tilannekohtaisesti kulloisenkin argumentoijan näkemystä rasismista.

Yleiskielessä rasismilla tarkoitettaneen useimmiten kaikenlaista vähemmistöihin kohdistuvaa suvaitsemattomuutta. Virallisemmin rasismiksi kutsutaan puhe-
tavasta riippuen tietynlaisia aatteita ja asenteita, toimintaa ja toiminnan seurauksia, mutta rasimitutkimuksen piirissä tällaistakin rasismin määritelmää on pidetty kohtalaisen suppeana kuvaamaan ilmiökenttää. Määritelmää onkin koetettu viime vuosina pyrkiä laajentamaan. (Rastas 2005, 72-73.) Rasismi-käsitteen sisältöä hämärtää entisestään se, puhutaanko institutionaalista, rakenteellisesta, poliittisesta, uusrasismista vai vanhasta rasismista (vrt. Miles 1994), mutta lähtökohtana on yleisesti pidetty ennen kaikkea sitä, että erotettaisiin rasismi ainakin ideologiana ja käytäntönä.

Rasismia määritellään muun muassa tutkimuksissa, mediassa, arkipuheessa, politiikassa ja lainsäädännössä. Rasismiksi sanotaan tietynlaisia aatteita ja asenteita, mutta myös toimintaa ja sen seurauksia. Rasismin määritelmät ja määritelmän kattavuus usein vaihtelevat sen mukaan, kuka rasismista puhuu. Läntisen Euroopan poliittisessa keskustelussa, tutkimuksessa ja mediassa on ollut yleistä ymmärtää ja hahmottaa rasismi erityisesti toisen maailman sodan jälkeisiin muuttoliikkeisiin liittyneeksi ilmiöksi, jolloin helposti voidaan ajatella, että rasismi olisi yhteiskunnan monikulttuuristumisen seurausta. (Rastas 2005, 71-73.)

Aihealueena rasismi on arka ja yleisluonteeltaan vahvan negatiivisesti sävyttynyt, sen historia on täynnä mielikuvituksellisin tavoin oikeutettuja julmuuksia ja epäoikeudenmukaisuuksia aina Amerikan neekeriorjista, Etelä-Afrikan apartheidpolitiikasta juutalaisvainoihin ja keskitysleireihin (esim. Isaksson & Jokisalo 2005). Käsitteenä, eli mitä missäkin tilanteessa rasismilla siitä puhuttaessa tarkoitetaan ja mitä se kulloinkin pitää sisällään, se ei silti ole ollenkaan yksiselitteinen, vaikka toki sen negatiivisesta kaiusta voidaankin olla suhteellisen yhtä mieltä.

Rasismiin on pitkään liitetty rodun ja sitä myöten rotujen välisen epätasa-arvon käsitteet (Miles 1994, 75). Voidaan jopa väittää, että esimerkiksi usea nykyajan suomalainen on kasvanut kulttuurissa, jossa käsitykset eri kansoista ja kulttuureista on rakennettu vanhojen rotuoppien pohjalta. Rotuoppeihin saatetaan yhä vedota rasistisissa mielipiteissä. (Rastas 2005, 77 ja 80.) On tutkittu, että rotu ja biologia ihmistenvälisen tasa-arvon mittareina ovat tieteelliseltä kannalta kestävämpiä, siitä ovat pitäneet huolen muun muassa antropologia ja genetiikka (Lévi-Strauss 2004, 97). Sosiologiassa bio-

logisia rotuteorioita on kritisoitu konstruktivismiin nojaten sillä, että loppujen lopuksi on sopimuksenvaraista keitä sanotaan valkoihoisiksi ja keitä muiden rotujen edustajiksi (Sulkunen 1999, 151).

Rasismi voidaan yhdistää monenlaiseen ilmiöön, ja monenlaiset ilmiöt voidaan mieltää rasismiksi. Arkipäivän rasismiksi voidaan nähdä esimerkiksi erilaisiin ihmisryhmiin kohdistuvat vitsit, eleet, ilmeet tai tavat, jotka jollakin lailla stereotyyppistävät kyseistä väkeä. Arkipäivän rasismi on joskus jopa niin rutiininomaista, että sen rasistisuutta on vaikea havaita. (Puuronen 2003, 193.) Rasismia saatetaan nähdä esiintyvän myös samaan kansakuntaan kuuluvien välillä. Maakuntahengen, oman maakunnan ominaisuuksien ja ulottuvuuksien korostaminen, on nähty esimerkkinä tällaisesta rasismien muodosta (Korpela 2003). Yksinkertainen kysymys siitä, missä kohtaa isänmaallisuus ja nationalismi muuttuvat rasismiksi, nostaa esiin jo monta rasismien määrittelyyn liittyvää ongelmaa (Harinen & Hyvönen 2003). Paluumuuttajien kohdalla jonkin kansallisuuden korostaminen suhteessa toiseen, vaikkakin lähtökohta voi olla pelkästään hallinnollinen, voi tuoda esiin kummallisia kääntymisiä ja epämääräisyyttä, sekä erilaisia kansallisuuden määrittelyjä ja arvottamisia tilanteesta riippuen (Davydova 2003, 175-192).

Robert Miles (1994) väittää, että rasismien vaikutukset liittyvät aina olemassa oleviin taloudellisiin ja poliittisiin suhteisiin, samoin kuin myös muihin ideologioihin. Tätä myöten voi olla, että rasismien ilmaukset ovat tulosta yrityksestä varmistaa muita etuja ja tuloksia. Sellaiset rasismien määritelmät, jotka antavat rasistiselle ideologialle pelkästään funktionaalisen, taloudellisen ja koloniaalisen perusluonteen, hämärtävät järjestelmällisesti sen moniulotteisuuden ja erityisyyden. (Miles 1994, 188-189.)

Robert Miles (1994) kirjoittaa, että rasismi-käsitteen käyttöön liittyy eräänlainen käsiteinflaatio. Käsite on määritelty tavalla, joka viittaa yhä laajempaan ilmiökenttään, ja sitä myöten syntyy myös ongelmia. Rasismilla viitataan, ei vain mielikuviin ja väittämiin, vaan myös käytäntöihin ja menettelytapoihin, seuraamuksiin jotka ovat usein riippumattomia ihmisten tavoitteista tai jostakin tietystä ideologisesta sisällöstä. Eli on eri asia puhua ideologisesta kuin käytännön rasismista ja jo tämä Milesin mielestä on osoitus rasismien kontingenteista sisällöistä, ehkä jopa siitä, että onkin olemassa, ei yksi, vaan monta erilaista rasismia. Tai ainakin Milesin kirjassaan esittämän teorian perusteella voi sanoa, ettei rasismi ole sekään, niin kuin mikään muukaan ilmiö, muuttumaton ja staattinen. Se elää kulttuurien mukana ja yhteiskunnallisissa muutoksissa saa aina uusia merkityksiä. Rasismien käsite kaipaa jatkuvaa kriittistä päivittämistä.

Rasismien kitkeminen on vaikeaa, mikäli sitä ei osata tunnistaa ja nimetä, tai jos ilmiön nähdään vastaavan jonkun etäisen esimerkin perusteella samaa asiaa nykypäivän Suomessa kuin natsi-Saksassa (vrt. Rastas 2005, 69-70.) Olisi tärkeää kartoittaa, mitä rasismi-käsitteellä suomalaisessa yhteiskunta kontekstissa tarkoitetaan. Tähän asiaan koetan omassa tutkimuksessani osaltani tarttua.

Elokuun aikana sanomalehdissä moni osapuoli kävi kertomassa mielipiteensä Kajaanissa esiintyvistä rasismista. ”Rasismilla” saatettiin viitata esimerkiksi jonkinlaiseen epämääräiseen väkivaltaan, maahanmuuttajien huonoon kohteluun tai jonkun muun kuin oman sosiaaliryhmän tuomittavaan suhtautumiseen ulkomaalaisiin. Rasismi-ilmiölle ei kuitenkaan tarvitse nimetä yhtä tiettyä universaalia sisältöä, jotta sen olemassaoloon voitaisiin puuttua. Rasismiin liitetään niin monia määritelmiä ja sisältöjä, ettei tätä oikeastaan edes ole mahdollista tehdä kukaan siten, että jokainen osapuoli olisi määritelmään tyytyväinen.

Enemminkin olisi tärkeää nimetä kulloinkin keskustelun alla olevalle rasismi-ilmiölle tarkka sisältö kussakin keskustelutilanteessa ja kontekstissa erikseen, koska esimerkiksi kulloinkin tarkoitettuun ”rasismi-ongelmaan” tarttuminen olisi konkreettisempaa ja ratkaisukeinojen hahmottuminen olisi varmasti selkeämpää, jos tiedettäisiin millaisesta ongelmasta ja ongelmaan johtaneista syistä oikein puhutaan. Yleisesti rasismista puhuminen ei oikein vielä kerro mitään ja jättää paljon sisällöllistä arvailun varaa.

Maahanmuuttajat

Ensisijaisesti käyttäessäni käsitettä maahanmuuttaja, tarkoitan kaikkia ulkomailta Suomeen pysyvästi asumaan muuttaneita, tai lähiaikoina muuttavia tai asumaan pysyvästi jääviä tai jo Suomessa asuvia ihmisiä, jotka eivät ole paluumuuttajia. En puutu tässä tutkimuksessa pakolaiskysymyksiin tai kansalaisuuden saamiseen liittyvään problematiikkaan. Mielenkiintoni on enemmän siinä yleisessä tilanteessa, jossa eri kulttuuritaustaiset ihmiset kohtaavat ja koettavat elää samassa yhteiskunnassa tiettyjen yhteiskunnallisten tendenssien vallitessa.

Käytän tutkimuksessani käsitettä maahanmuuttaja kuvaamaan tiettyä joukkoa ihmisiä erotuksena kantaväestöstä, eli syntyperäisistä kajaanilaisista tai suomalaisista. Kahtia jaottelu on käytännöllistä ja selventävää tutkimuksen raportoinnin kannalta, mutta siinä on aina se mahdollisuus, että ryhmät päädyttäisiin mieltämään joten-

kin toisilleen vastakkaisina ja toisistaan eroavina joukkoina. En kuitenkaan aseta tässä tutkimuksessa ryhmiä ensisijaisesti vastakkaisiksi. Eroja tietysti on, muun muassa siinä, että toiseen joukkoon kuuluvat ovat syntyneet Suomessa ja toiseen kuuluvat syntyneet jossakin muussa maassa. Lisäksi esimerkiksi toiseen joukkoon kuuluvia koskevat muutamit valtion taholta tulevat määräykset eri tavalla kuin toista joukkoa, esimerkiksi maahanmuuttajille suunnattu kotouttamislaki oikeuttaa maahanmuuttajalle enemmän asioita kuin kantaväestöön kuuluvalla. Toisaalta perustuslaki on kaikille sama. Eli osaltaan olen päätenyt jaotteluun lähinnä myös käytännön syistä.

Käsitteen maahanmuuttaja käyttöä yhteiskunnallisessa keskustelussa on kritisoitu muun muassa kysymällä, eikö maahanmuuttajaa, ulkomaalaista, pitäisi ryhtyä kutsumaan suomalaiseksi tietyn rajapisteen jälkeen? Eikö maahanmuuttaja olekaan suomalainen sitten, kun hän on saanut Suomen kansalaisuuden, oppinut suomen kielen ja asunut Suomessa ties kuinka kauan? Käytännössä näin ei ole, vaan maahanmuuttajanimikettä käyttäen saatetaan puhua alun perin ulkomailta Suomeen muuttaneen Suomessa syntyneistä ja kasvaneista jälkeläisistäkin esimerkiksi toisen polven maahanmuuttajina. (Lepola 2000, 367-371.) Käsite toisen polven maahanmuuttaja kuulostaa hyvin absurdilta käsitteeltä, eihän ihminen ole muuttanut välttämättä mihinkään. Korvaakaan nimikettä ei kuitenkaan vielä ole julkiseen keskusteluun saatu, vaikka ehdotuksia on ollut (esim. Lepola 2000).

Monikulttuurisuus

Monikulttuurisuuden käsite liittyy tässä tutkimuksessa ensisijaisesti maahanmuuttajiin ja maahanmuuttoon, maahanmuuttopolitiikkaan, josta tarkemmin myöhemmin. Monikulttuurisuudesta puhuttaessa puhutaan tässä tutkimuksessa erityisesti maahanmuuton aikaansaamasta tilanteesta, missä Suomessa asuu erilaisiin kulttuureihin kuuluvia tai eri maista lähtöisin olevia ihmisiä yhdessä. Käsitteenä ja ajatuksena monikulttuurisuus on kuitenkin paljon monimutkaisempi ja moninaisempi, (esim. Huttunen & Löytty & Rastas 2005, 20-21; Puuronen 2004, 34; Hall 2003, 233 ja 235), kuin minkä sisällön sille juuri kuvailin. Näitä erilaisia merkityksiä, joita eri tahot monikulttuurisuudelle antavat, pyrin ottamaan huomioon aina tilanteen mukaan ja palaan asiaan teoriaosuuden yhteydessä. Julkisessa keskustelussa monikulttuurisuuteen näyttää liittyvän melko positiivinen kaiku, vaikkakin se voidaan myös nähdä negatiivisessa valossa. Ongelma on siinä,

että myös monikulttuurisuusdiskurssin voi rasismilla nähdä rakentavan hierarkkista jaottelua (Horsti 2005, 28-29).

Maahanmuutto Suomeen on vielä kohtalaisen uusia asia. 1980-luvulla maahanmuuttojen määrä ylitti maastamuuttojen määrän, mutta tällöinkin muutot olivat lähinnä paluumuuttoja Ruotsista Suomeen. Vasta vuosi 1991 oli maahanmuuton huippuvuosi, jonka jälkeen maahanmuuttojen määrä on vuosittain ylittänyt maastamuuttojen henkilömäärät. Maahanmuuton lisääntyessä Suomea on alettu kuvailla monikulttuuriseksi maaksi entisen monokulttuurijajattelun sijaan. Outi Lepola (2000) on 1990-luvun maahanmuuttopoliittista keskustelua tutkiessaan todennut, että maahanmuuton voimistuessa, väestön heterogeenisuuden lisääntyessä, käsitys ”suomalaisuuden” luonteesta menettää itsestäänselvyytensä ja on muodostettava uudelleen. Tapaan, jolla Suomessa puhutaan maahanmuutosta, vaikuttaa se, millaiseksi maaksi Suomi käsitetään. Monikulttuurisuuspuhe haastaa tällöin perinteisesti homogeenisena maana nähdyn Suomen etnisen heterogeenisuuden näkökulmilla. Lepolan tutkimuksen perusteella muutos ei ole kuitenkaan helppo ja pelkällä puhettavan vaihdoksella tehtävissä: kulttuurinen homogeenisuus ja oman kulttuurin säännöt voidaan edelleen nähdä tärkeimpinä universaaleina arvoina. Taustalla voi olla ajatus, että hyvä elämä on yhdenmukaista elämää. (Lepola 2000, 19-21 ja 379-381.)

Monikulttuurisuus voidaan nähdä normatiivisena ja yhteiskuntapoliittisena käsitteenä, joka väittää millainen olisi hyvä ja tavoiteltava yhteiskunta, mutta joka samalla määrittelee eri ryhmien välisiä suhteita. Se on samalla tiettyä asiantilaa kuvaileva mutta myös asiantilan seurauksia määrittelevä termi, ja tässä kaksoismerkityksessään siten myös ongelmallinen. (Huttunen & Löytty & Rastas 2005, 20-21; Puuronen 2004, 34.) Stuart Hall (2003, 233-234) erottaa adjektiivin monikulttuurinen (multiculturalism), substantiivista monikulttuurisuus (multiculturalism). Loppujen lopuksi tällaisessakin jaottelussa on kyse siitä halutaanko yhteiskunnan tilaa kuvailla sosiaalisilta suhteiltaan tietynlaiseksi, vai puhua yhteiskunnan strategioista ja menettelytavoista monimuotoisuutta koskevien ongelmien hallinnan suhteen.

Välttämättä monikulttuurisuus ei liity nykyhetken maahanmuuttoon. Mikäli yhteiskunta ymmärretään monikulttuuriseksi, kun sieltä on mahdollista erottaa eri kulttuureja, ja yhteiskunta on organisoitunut näiden erojen pohjalta (Lepola 2000, 199), Suomikin olisi jo pitkään ollut monikulttuurinen. Onhan täällä iät ja ajat asunut muun muassa saamelaisia, suomenruotsalaisia ja romaneja (vrt. Huttunen & Löytty & Rastas 2005, 16). Monikulttuurisuus voidaan ymmärtää siten enemmän eri kulttuuriryhmiin

kohdistettuna politiikkana, jonka ihanteiksi voidaan määritellä suvaitsevaisuus, tasa-arvo ja kulttuurinen erilaisuus, kuin suoraan maahanmuutosta seuraavana tilanteena (Lepola 2000, 199). Suomessa tosin monikulttuurisuudesta on ryhdytty puhumaan erityisesti juuri kasvavan maahanmuuton yhteydessä (Lepola 2000, 198; Huttunen & Löytty & Rastas 2005, 16).

Stuart Hall (2003) näkee monikulttuurisuuspolitiikan ytimessä piilevän dilemman olevan pohjimmiltaan siinä, että olisi kyettävä ottamaan yhtä aikaa huomioon sekä tasa-arvoisuuden että eronteon vaatimukset (Hall 2003, 273). Monikulttuurisuusajattelun lähtökohtaisena ongelmana on nähty ajattelun perustuminen essentialistiselle kulttuurikäsitteelle, eli sille, että kulttuurit olisivat selkeästi toisistaan erottuvia ja ytimeltään muuttumattomia, myös tulevaisuudessa (Puuronen 2004, 37 ja 42). Myös Stuart Hall kritisoi tässä suhteessa länsimaisen ajattelun kankeutta ja yksisuuntaisuutta. Hän näkee monikulttuurisuuden ennen kaikkea haasteena, joka pakottaa ajattelemaan totuttujen rajojen tuolle puolen (Hall 2003, 273). Hall käyttää käsitettä, hybridi tai hybridisyys, kuvailemaan kulttuurien ja kulttuurien edustajien identiteettien ja kulttuurien muodostumisen tulosta silloin, kun kaksi tai useampi kulttuuri kohtaa ja on vuorovaikutuksessa keskenään. Hybridisyys on kuitenkin Hallin mukaan keskeneräinen kulttuurisen kääntämisen prosessi, jota leimaavat ambivalenssi ja ahdistus. (Hall 2003, 259-261.) Tulkiten voisi kiteyttää, että Hallin ajatuksen mukaan kulttuurit eivät niinkään sulaudu toisiinsa vaan sekoittuvat ja luovat jonkun kolmannen muodon, jossa on sekä osia alkuperäisistä kulttuureista, mutta myös jotakin uutta, mitä ei ollut vielä olemassakaan. Tämä on ilmeisesti Hallin mielestä ilmiö, jota käytössä olevat monikulttuurisuusdiskurssit eivät yllä kuvaamaan: kuinka ottaa yhtä aikaa huomioon tasa-arvon ja eron kaksoisvaatimus (Hall 2003, 269)?

Kulttuuri

Käsite kulttuuri ei sekään ole itsestään selvä käytettäväksi tämän kaltaisissa tutkimuksissa ihan sellaisenaan. On sanottu, että nykyään ihmisiä usein jaotellaan kulttuurin perusteella samalla tavalla kuin ennen jaoteltiin ihmisiä biologisin perustein kuuluviksi eri ryhmiin. Ajatellaan, että myös kulttuuriset erot ovat ikään kuin luonnollisia ja muuttumattomia, aivan kuin biologiset erot. Rasistisissa diskursseissa sekä käytännöissä on aina tunnetusti vedottu biologisiin eroihin mutta myös kulttuurieroihin. Rasistisen diskurssin taustalla on ajatus eroista ihmisten pysyvinä ja muuttumattomina ominaisuuksi-

na, ”luonnollisina” tosiasioina. (Rastas 2005, 77-78.) Ongelma nimittäin on siinä, millä tavalla kuvata käsitteellisesti korrektisti sitä eroa, joka on kahden ihmisen välillä kun toinen on asunut maassa syntymästään saakka ja toinen vasta saanut maan kansalaisuuden?

Sosiologiassa kulttuuri ymmärretään yleisimmillään ihmisten aikaansaamaksi ja ylläpitämäksi muuttuvaksi merkitys- ja symbolijärjestelmäksi, joka eroaa luonnosta siinä, ettei siinä ole mitään luonnollista. Kulttuuri on arvoihin perustuva normijärjestelmä. Jokapäiväisessä arjessaan saman kulttuurin sisällä elävät ihmiset jakavat, uusintavat ja luovat uusia yhteisiä merkityksiä ja toimivat kulttuuristen arvojensa ohjaamassa normiverkossa samalla sitä toiminnallaan ylläpitäen. Tämä on normiteoreettinen näkemys kulttuuriin, ja muitakin vaihtoehtoja toki on. Tämän tutkimuksen kontekstissa normiteoreettinen kulttuurikäsitys tosin toimii siinä mielessä hyvin, että sen yhteydessä usein puhutaan myös kulttuurirelativismista. Kulttuurirelativismilla tarkoitetaan ajatusta, että arvot ja normit ovat kulttuurikohtaisia eikä niitä voi arvioida toisen kulttuurin arvolähtökohtien kautta. (Sulkunen 1999, 55.)

Etnisyys-käsitteen käyttäminen on sekin ongelmallista, sillä niin siinä, kuin kulttuurin käsitteessäkin oletetaan ensin tietty joukko ihmisiä ja tämän jälkeen määritellään heidät taustaltaan yhtenäiseksi ryhmäksi. On myös väitetty, että etnisyys on käsitteenä pelkästään kielellisesti korrektimpi tapa puhua kulttuurista tai ulkonäköön liittyvistä eroista kuin että puhuttaisiin suoraan rodusta. (Huttunen 2005.)

Ainahan voi kritisoiden kysyä onko erotteluja pakko tehdä? Tämän tutkimuksen ja tutkimusasetelman kannalta kuitenkin on tietyn kohdin selvempää, että lukija ymmärtää tarkoittaako tutkija esimerkiksi ”kajaanilaisista” puhuessaan maahan muuttaneita vai ikänsä maassa asuneita ihmisiä. Olenkin päätenyt käytännön ratkaisuun, ja puhun eri kulttuureista tulevista ihmisistä. Tällöin kulttuuri on minulle kuten yllä hahmoteltu sosiologinen kulttuurikäsitys, ei missään nimessä muuttumaton ja staattinen vaan alati muuttuva ja uusiutuva arvoihin perustuva normijärjestelmä. Väljä näkemys kulttuurista auttaa myös ymmärtämään, että kun nämä eri kulttuuritaustaiset ihmiset asettuvat asumaan yhdessä, tällöin he myös ryhtyvät väistämättä yhdistelemään ja luomaan uudenlaista kulttuuria, uudenlaista yhteistä merkitys- ja symbolijärjestelmää, uusia arvoja uudessa tilanteessa.

2.2 Retoriikasta

Retoriikan jaottelu

Retoriikan voi luokitella kolmeen erilaiseen luokkaan sen mukaan, mihin kielenkäytön tasoon huomio kohdistetaan: argumentoinnin retoriikkaan, puheiden tai esitysten retoriikkaan vai trooppien tai kielikuvien retoriikkaan (Palonen & Summa 1998, 10). Omasa tutkimuksessani keskityn tarkastelemaan aineistoa ensimmäisen näkökulman kautta, eli tarkastelen ensisijaisesti aineistossa esiintyvien puhujien argumentoinnin retoriikkaa.

Chaïm Perelman on ollut yksi argumentointia painottavan retoriikkatutkimuksen suurista nimistä, ja argumentoinnin analyysi on ollut muun muassa Suomessa yksi suosituimpia retoriikkatutkimuksen suuntauksia. Argumentoinnin tutkimus painottuu joko retoriseen tai formaaliin suuntaan, joista ensimmäisessä on kysymys kielikuvien ja muiden retoristen keinojen merkityksestä vakuuttavuuden lähteenä, ja jälkimmäisessä etusijalla on argumenttien pätevyyden tutkiminen ja arviointi. (Palonen & Summa 1998, 10-11.) Oma tutkimukseni keskittyy enemmän tarkastelemaan argumentoinnin retorisia keinoja, mutta mukana on myös huomioita siitä, kuinka argumentointi vakuuttaa kohteena olevaa yleisöä, eli ei voi sanoa, että tämä tutkimus edustaisi puhtaasti pelkästään jompaakumpaa suuntausta.

Retoriikka historiassa

Teoksessa Retoriikan valtakunta (1996) Chaïm Perelman esittelee pääpiirteittään argumentointiteoriansa (Palonen & Summa 1998, 14). Omassa työssäni käytetyt keskeiset retoriikan käsitteet ovatkin juuri Perelmanin argumentointiteoriasta peräisin. Retoriikan historiaa on hyvä kuitenkin ensin tietää muutamia seikkoja, sillä Perelman (1996, 7-15; Summa 1998, 57) näkee teoriansa, jos nyt ei suoraan jalostuneeksi antiikin retoriikkaperinteestä, mutta sieltä vahvasti vaikutteita ja innoitusta saaneeksi.

Retoriikka eli vakuuttamisen ja suostuttelin oppi tai taito, on alun perin lähtöisin antiikin Kreikasta. Alkujaan retoriikka liittyi puhetaitoon ja puheen avulla vakuuttamiseen. Vakuuttava puhuja ja esiintyjä, joka osasi myös taidon suostutella ja taivutella kulloistakin yleisöään, oli yhteiskunnallisen vaikuttamisen suhteen hyvässä asemassa: puhetaito avasi tien politiikan huipulle. Puhe, puhujan persoona ja esitys nivoutuivat antiikille ominaiseen tapaan esteettiseksi kokonaisuudeksi. Puheen totuus, oikeus

ja hyvyys olivat ideaalinen tavoite, joka tosin jo aikanaan kohtasi kritiikkiä esimerkiksi Platonin taholta. Hän huomautti, että puheen avulla voitiin harjoittaa poliittista valtaa ja sitä voitiin käyttää kansanjoukkoihin propaganda-aseena. (Haapanen 1998, 23 ja 26.) Kritiikin kautta tulee myös korostuneeksi se, että hyvä reettori on samalla strategi. Hyvä puhuja osaa vakuuttamisen tekniikan. Kun antiikin parhaaksi puhujaksi korotettu Cicero mainitsee, että kansalle suunnatun puheen tulee olla ennen kaikkea kansan kontrolloimisen keino (Haapanen 1998, 23 ja 44), retoriikan yhteys valtaan, vallankäyttöön ja politiikkaan on myös nähtävissä (vrt. Palonen & Summa 1998, 7).

Keskiajalla retoriikka syrjäytyi teologian ja logiikan tieltä; retoriikka alettiin ymmärtää enemmän kaunokirjallisuuden ja runotyylin opiksi. Myöhemmin Italiassa renessanssin myötä kuitenkin palautettiin antiikin perintöä kunnioittaen retoriikka takaisin sekä tieteeseen että kouluaineeksi. Humanistien piireissä tosin päädyttiin käymään kiistoja filosofian ja retoriikan suhteesta: kumpi olisi alisteinen toiselle, vai puhuttiinko samanarvoisista asioista? (Haapanen 1998, 45-46.)

Uusi retoriikka

1950-luvulle tultaessa retoriikka ymmärrettiin lähinnä vähättelevästi tyyllillisten figuuriin retoriikkana, eikä retoriikka yleensäkään erityisemmin kiinnostanut tiedonalana. Tieteellisenä suuntauksena se oli käytännössä kadonnut ja sitä myöten menettänyt akateemisen statuksensa. Noihin aikoihin kuitenkin Kenneth Burke, Stephen Toulmin ja Chaïm Perelman ryhtyivät kyseenalaistamaan vähättelevää suhtautumista retoriikkaan ja luonnollisella kielellä tapahtuvaan argumentointiin. Heidän yhteydessään puhutaankin niin sanotusta uudesta retoriikasta eli retoriikan uudesta tulemisesta. (Summa 1998, 51; Palonen & Summa 1998, 9-15.) Koska tämän tutkimuksen kannalta Chaïm Perelmanin muotoilema argumentaatioteoria käsitteinen on keskeisin, jääkööt Burke ja Toulmin tällä kertaa pelkästään maininnoiksi. Tarkastelen siis hieman lähemmin Perelmanin teorian lähtökohtia, jotta käsitteet joita tutkimuksessani käytän, saisivat ympärilleen sen viitekehyksen, missä niiden yhteistoiminnallisuus ja vastavuoroisuus käyvät ymmärrettäväksi.

Perelmanin retoriikka

Uuden retoriikan Perelman määrittelee praktisen päättelyn tutkimukseksi, jonka tavoitteena on esittää teoria siitä, kuinka arvopäätelmien uskottavuus rakennetaan vakuuttavan kielenkäytön avulla (Summa 1998, 64).

Argumentaation ja loogisen päättelyn suurin ero on Perelmanin mukaan yleisölähtöisyys: logiikassa pyritään osoittamaan, että jokin asia on totta, argumentaatioissa totuuden toteaminen ei riitä vaan on kyettävä saavuttamaan esitetylle totuudelle myös yleisön hyväksyntä. Argumentoinnissa ollaan kautta linjan kiinnostuneita siitä, mikä voisi olla hyväksyttävää. Sama pätee myös argumentoinnin analyysiin. (Summa 1998, 66.) Eli kun argumentoiija miettii hyväksyttävyyttä, hän miettii sitä yleisön kautta: minkä tai minkälaisen asian yleisö hyväksyy ja millä keinoilla? Yleisön merkitys on tärkeä, sillä juuri yleisön kautta hahmottuvat Perelmanin retoriikkateorialle ominaiset vuorovaikutuksellisuus ja yhteisymmärryksen tuottaminen. Yhteisymmärrys arvoista syntyy argumentoinnin kautta. (Summa 1998, 63 ja 66-67; Kuusisto 1998, 275.)

Perelmanin retoriikassa olennaista on puheen, tai kirjoituksen, muodon ja sisällön vastakkaisuuden kyseenalaistuminen. Perelman näkee muodon ja sisällön toisiinsa kietoutuneina päättelyn ja vakuuttamisen elementteinä. Kielenkäytön ulkoiset muodot, kuten esimerkiksi kielikuvat ja asioiden esittämisjärjestys, osoittautuvat vakuuttamisen keinoiksi – argumenttien sisällöllisiksi osatekijöiksi. (Summa 1998, 65.)

Perelmanin lähestymistavassa retoriikkaan minua viehättää siihen kiinteästi liittyvä kommunikatiivisuus. Puhujan ja yleisön vastavuoroisen suhteen kautta Perelmanin näkökulmassa kyseenalaistuvat myös totuuden ja todellisuuden käsitteet ja käsitykset. Kun puhutaan kvasiloogista argumenteista tai todellisuuden rakenteeseen nojauvista argumenteista, tai vaikkapa todellisuuden rakennetta muokkaavista argumenteista, voi tulla mieleen ajatella toisia argumentteja jo ennalta käsin vakuuttavampina ja ”oikeampina” kuin toisia. Tosiasiassa kuitenkin argumenttien vakuuttavuus ja ”oikeellisuus” määrittyvät loppujen lopuksi vasta sen mukaan, kuinka yleisö ne ottaa vastaan, kuinka yleisö niihin reagoi. Kohdeyleisöllä voi olla omat intressinsä hyväksyä ulkopuolisesta kummalliseltakin kuulostava argumentti pätevänä ja uskottavana, tai päinvastoin hylätä looginen ja todennettuun faktaan nojaava argumentti epäpätevänä ja epäuskottavana. Kaiken takana on se todellisuus tai todellisuuskäsitys, missä argumentoiija ja yleisö elävät ja kohtaavat, tai eivät kohtaa.

2.3 Retoriikan käsitteistö

Käytän aineiston analyysimenetelmänä retoriikka-analyysiä ja erityisesti Chaïm Perelmanin retoriikkateorian käsitteistöä soveltuvin osin. Retoriikan käsitteistö on työssäni erityisen tärkeä tutkimuskysymyksen kannalta. Mikäli tutkitaan rasismi-käsitteen käyttöä retorisisessa yhteydessä, on hyvä tarkemmin perehtyä ensin siihen, millaista retoriikka on ja mitä ovat retoriikan käsitteet: mitä niillä tarkoitetaan ja erityisesti kuinka ne toimivat. Käsitteet eivät tietenkään toimi irrallisina työvälineinä, vaan ne ymmärretään aina argumentaatiokontekstissa.

Argumentti ja argumentaatio

Argumentoinnilla pyritään perustelemaan esitetty väite yleisölle. Argumentti vastaa kysymykseen: miksi vastaanottajan tulee hyväksyä esitetty väite? Argumentin tehtävä on siten antaa väitteelle tukea ja mahdollisesti vakuuttaa yleisö esitetystä väitteestä. (Kakkuri-Knuuttila & Halonen 1998, 63.) Argumentointi liittyy kiinteästi retoriikkaan, sillä vakuuttamisen taitona ymmärretyssä retoriikassa käytetään juuri argumentatiivisia keinoja, jotta saataisiin väitteille yleisön tuki. Argumentaatio ei siis ole muodollista todistamista, vaan luonnollisella kielellä tapahtuvaa tulkinnanvaraista vakuuttamista, jossa vakuuttamisen kohteena olevalla yleisöllä on keskeinen sija (Perelman 1996, 16). Analysoidessani aineistoa, olen pääsääntöisesti ensin hakenut kunkin argumentoijan esittämän pääväitteen tai pääväitteet, jonka jälkeen olen tarkastellut niitä keinoja, joilla väite pyritään yleisölle vakuuttamaan.

Yleisö

Retoriikassa on kahdenlaisia vakuutettavia yleisöjä. Yleisö ymmärretään joko erityisyleisönä tai universaaliyleisönä. Erityis- tai osayleisö on ajallisesti, tilallisesti tai jonkin periaatteen nojalla rajautunut kuulijoiden joukko. Vakuuttamisessa vedotaan tiettyihin erityisintresseihin - enemmän tunteisiin kuin järkeen. (Summa 1998, 67-68; Perelman 1996, 21-24.) Tällainen yleisö aineistossa on tyyppillisesti kajaanilaisten tai kainuulaisten joukko.

Universaaliyleisöön ajatellaan kuuluvaksi kaikki normaalit, arvostelukykyiset ihmiset. Universaaliyleisön mielletään olevan eräänlainen kulttuuri- aika- ja paik-

kasidonnainen standardi. Universaaliyleisön vakuuttamisessa vedotaan kulttuurisesti vallitsevaan legitiimiin arvopohjaan tai arvoihin, jotka kaikkien oletetaan yksimielisesti kritiikittä hyväksyvän. Tällaisia arvoja ovat muun muassa filosofiset hyvyys, totuus, kauneus. Lisäksi tämän tutkimuksen aineistossa esiintyvät hieman monimielisemmät: ihmisarvo, rasisminvastaisuus ja taloudellinen hyvinvointi. Universaaliyleisöön vedottaessa argumentaatiossa nojataan yleispätevyyteen sekä liikutaan abstraktilla tasolla ja usein vedotaan järkeen. (Summa 1998, 67-68.)

Universaaliyleisön käsite on näistä kahdesta hieman ongelmallisempi, monestakin syystä.¹ Tämän tutkimuksen kohdalla ongelmana on erityisesti se, käyttääkö universaaliyleisön käsitettä ollenkaan, siksi että käsitteen sisältämä yleisö on hyvin hankala hahmotella ilman pitkiä selontekoja kunkin puhujan tarkoittamasta tavasta ymmärtää yleisön ”universaalisuus”. Jokainen argumentoija määrittelee universaaliyleisön käsitteen sisällön mielessään omien kokemustensa ja kanssaihmiä koskevien tietojensa pohjalta (Summa 1998, 68).

Koska kuitenkin osa argumentoijista ei aineistossa suoraan osoita sanojaan millekään tietylle osayleisölle vaan jonnekin yleisen keskustelun ja julkisuuden avaruuteen, universaaliyleisö on tällaisessa tilanteessa joka tapauksessa käyttökelpoinen määritelmä. Usein kuitenkin universaaliyleisö voitaisiin aineiston analyysin yhteydessä korvata käsitteellä ”suomalaiset” ja molempia onkin analyysissä käytetty melkein pä toistensa synonyymeina.

Yleisö koostuu niistä kaikista, joihin puhuja haluaa argumentoinnillaan vaikuttaa. Mutta koska useinkaan puhuja ei suoraan määrittele, kenelle on vakuuttelunsa suunnannut tai kenet on pääasialliseksi yleisökseen ajatellut, voidaan analyysissä puhujan tarkoittama yleisö löytää myös kysymällä, millaisen yleisön käytetyillä argumenteilla voi vakuuttaa? (Perelman 1996, 21; Summa 1998, 69.) Tätä periaatetta olen itse käyttänyt aineiston analyysissä, hakiessani argumentoinnin yleisöä. Yleisö on se, kuka käytetyistä argumenteista pääasiallisesti voisi vakuuttua.

Retoriikka-analyysissä yleisön merkitys on erityisen tärkeä. Argumentointi ei tapahdu tyhjiössä vaan on vuorovaikutustilanne, missä puhuja ja yleisö kohtaavat. Vakuuttava argumentointi lähtee siitä, että puhuja tuntee yleisönsä lähtökohdat hyvin,

---

¹ Universaaliyleisön on esimerkiksi väitetty käsitteenä olevan eräänlainen kehäpäätelmä. Rationaalisiksi sanotaan niitä arvoja, jotka on perusteltu niin, että universaaliyleisö ne hyväksyy. Mutta sitä, minkä universaaliyleisö milloinkin hyväksyy, ei voi päätellä muusta, kuin siitä mikä kulloinkin on hyväksyttyä. Tämä viittaa Perelmanin esittämään ajatukseen universaaliyleisöstä eräänlaisena hyvän argumentoinnin kriteerinä ja standardina. Ajatus kuitenkin edellä esitetyn valossa kyseenalaistuu. (esim. Summa 1998, 68-69).

oletuksena on puhujan ja yleisön välinen ”henkien kohtaaminen”. (Perelman 1996, 16-17.) Eli argumentointi on sitä vakuuttavampaa, mitä paremmin puhuja tuntee yleisönsä todellisuuden tai todellisuuden muodostumisen edellytykset. Vakuuttamisen tekniikat valitaan tämän perusteella. (Summa 1998, 70.) Mutta vakuuttumisen ensimmäinen ehto on jokin pohja, jonka yleisö jo ennalta puhujan mielestä hyväksyy ilman muuta faktaksi. Retoriikassa puhutaan tällöin esisopimuksista.

Esisopimus

Esisopimus tarkoittaa puhujan julkilausumattomia oletuksia niistä yleisistä perusteista, joilla kohteena olevaa yleisöä kannattaa lähestyä. Esisopimukset ovat puhujan mielestä sellaisia lähtökohtia, joita yleisön ei oleteta kyseenalaistavan. Esisopimukset ovat annettuina otettuja asioita, jotka yleisön tiedetään tai oletetaan hyväksyvän ennakolta. (Summa 1998, 70; Kuusisto 1998, 277.) Huolella valitut esisopimukset takaavat argumentoinnille hyvän perustan. Tämä on tärkeää siksi, että argumentaatiossa ei niinkään pyritä todistamaan johtopäätöksiä, kuin siirtämään lähtöoletuksille osoitettu hyväksyntä koskemaan myös johtopäätöksiä (Perelman 1996, 28). Ilman yhteisymmärrystä esisopimuksista ja niiden hyväksyttävyydestä ei argumentoijan päteesikään voi tulla hyväksytyksi (Kuusisto 1998, 277).

Esisopimukset, jotka vallitsevat puhujan ja yleisön välillä, voivat koskea joko todellisuutta tai asioiden toivottavaa tilaa. Todellisuutta koskevat esisopimukset ovat liittyvät asioihin, joita tietty yleisö pitää itsestään selvinä faktoina, totuuksina tai normaaleina. Näihin kuuluvat myös erilaiset, todellisuutta koskevat yhteisesti jaetut otaksumat. Vastaavasti toivottavaan tai suotavaan asioiden tilaan liittyvät esisopimukset perustuvat yleisö tärkeinä tai tavoittelemisen arvoisina pitämiin arvoihin, arvohierarkioihin tai päättelysääntöihin. (Kuusisto 1998, 277; Perelman 1996, 31.) Tässä tutkimuksessa on analyysivaiheessa ensisijaisesti keskitytty etsimään kunkin argumentoijan kohdalla esisopimuksena käytetty asia, muttei niinkään ole kiinnitetty huomiota käytettyjen esisopimusten tyyppeihin. Tutkimusongelman kannalta tärkeämpää on, että esisopimus-käsitteen kautta ennen kaikkea päästään tarkastelemaan sitä, mitä kulloinenkin argumentoija ajattelee tai toivoo yleisönsä ymmärtävän kyseenalaistamattomana faktana. Argumentoijan pääväitteen nähdään pohjaavan vahvasti juuri esisopimukseen, mutta yleisön vakuuttamisessa myös argumentaatiotekniikat ovat tärkeässä roolissa.

Argumentaation tekniikat

Argumentoinnissa käytetään erilaisia tekniikoita, jotta valittu yleisö saataisiin vakuutetuksi esitetyistä väitteistä, tai joiden avulla väitteiden uskottavuutta rakennetaan. Argumentaatio tekniikat jaetaan kahteen ryhmään: assosiatiivisiin eli yhdisteleviin tekniikoihin ja dissosiatiivisiin eli erotteleviin ja vastakkain asetteleviin tekniikoihin. Assosiatiiviset ja dissosiatiiviset prosessit ovat harvoin toisistaan täysin erillisiä, pikemminkin voi sanoa, että prosessit sisältävät toisensa ja täydentävät toisiaan. Erottelua ei voi tehdä ilman, että asiat ensin liittyisivät yhteen tai toisinpäin. (Kuusisto 1998, 280.)

Assosiatiivinen argumentointi jaetaan ala-lajeihin, joita ovat: kvasiloogiset argumentit, todellisuuden rakenteeseen nojaavat argumentit sekä todellisuuden rakennetta muokkaavat argumentit (Perelman 1996, 59; Kuusisto 1998, 280). Dissosiatiivinen argumentaatio on perinteisessä retoriikassa hieman harvinaisempaa, sillä sitä tarvitaan lähinnä filosofisten parien erottelun analysointiin (Perelman 1996, 61 ja 142). Esimerkiksi parin ensimmäinen termi selitetään virheelliseksi tai näennäiseksi, kun taas toinen termi edustaa totuutta. Parit voivat olla vaikkapa abstrakti-konkreettinen, ulkomuoto-syvempi olemus. Ongelmallista kuitenkin on se, että usein kahden asian erottaminen toisistaan saattaa liittää asiat ihmisten mielissä entistä tiukemmin yhteen: siitä eteenpäin aina muistetaan, että nuo kaksi asiaa erotetaan. (Kuusisto 1998, 286.)

Tämän tutkimuksen kannalta tärkeämpi on assosiatiivinen argumentointi ja sen ala-lajit. Kerron lyhyesti kustakin tässä pääkohdat ja selvennän kyseisiin alalajeihin liittyviä spesifejä argumentointitapoja tarvittaessa tarkemmin aineiston analyysin yhteydessä.

Kvasiloogiset argumentit näyttävät nopeasti tarkasteltuna loogisilta ja pätevään formaaliin logiikkaan perustuvilta. Ne muistuttavat muodollista päättelyä, mutta niissä edellytetään aina tiettyjen ei-muodollisten väitteiden hyväksymistä. Nämä ei-muodolliset väitteet vasta mahdollistavat argumentin soveltamisen. Maallikon silmissä kvasiloogiset argumentit vaikuttavat loogisilta, mutta lähempi tarkastelu ja varsinkin muodollisen logiikan tuntemus osoittaa niissä epäjohdonmukaisuuksia. (Perelman 1996, 59 ja 62; Kuusisto 1998, 280.)

Todellisuuden rakenteeseen nojaava tai siihen perustuva argumentointi on vakuuttavan kuuloista, koska se nimensä mukaisesti perustuu todennettuihin faktoihin, joita voi olla vaikea kritisoida. Todellisuuden rakenteeseen perustuva argumentointi on joko kausaalisuhteisiin ja rinnakkaisuussuhteisiin perustuvaa. Argumentointi, jossa siirry-

tään yleisesti hyväksytystä sellaiseen mikä halutaan saada hyväksytyksi, on mahdollista rakentaa kausaalisuhteiden tai rinnakkaisuussiteiden avulla. Tällöin tietysti pyritään osoittamaan kausaalisuhteiden olemassaolo, syy ja seuraus, tai asioiden rinnakkaisuussiteisyys, jolloin yhdistetään eri tason asioita joista yksi esitetään toisen ilmaukseksi tai ilmentymäksi. Esimerkiksi henkilö ja hänen tekonsa voidaan nähdä olevan vuorovaikutuksessa, jossa henkilön luonne on vakio ja hänen tekonsa suora osoitus luonteesta. (Perelman 1996, 93-94 ja 102-103; Kuusisto 1998, 282.)

Todellisuuden rakennetta luovissa argumenteissa jokin tilanne esitetään ennakkotapauksena tai mallina, yleisenä sääntönä, johon päättelyssä voidaan nojata. Esimerkkien käytöllä pyritään yleistykseen tai sitten hyväksytyjä yleistyksiä havainnollistetaan yksittäistapausten avulla. Ennakkotapauksen tai mallin esittämällä pyritään saamaan aikaan mallin mukaista toimintaa, tai sitten vastaavasti esittämällä antimalli halutaan karsia ei-toivottavaa toimintaa. (Perelman 1996, 60-61; Kuusisto 1998, 284). Todellisuuden rakennetta luoviin tai sitä muokkaaviin argumentointikeinoihin liittyy vielä myös analoginen päättely ja siihen kuuluvana metaforien käyttö (Kuusisto 1998, 284).

2.4 Aineiston esittely

Sanomalehtiaineisto

Aineisto on syntynyt siten, että sekä elokuussa 2005 ilmestyneistä Kainuun Sanomista ja Helsingin Sanomista on haettu kaikki ne tekstit, jotka jollakin tavalla liittyvät Kajaanissa tapahtuneeseen, rasistiseksi väitettyyn pitseriakahakkaan ja sitä myöten maahanmuuttajiin ja Kajaanissa esiintyvään rasismiin. Mukaan seuloutui artikkeleita, uutisia, mielipiteitä, kommentteja, reportaaseja ja kolumneja. Osassa sanomalehtitekstejä kommentoidaan myös tapauksesta seurannutta valtakunnallista keskustelua sekä problematisoidaan Kajaanin poliisin toimintaa tapauksen yhteydessä, sekä yleensä poliisin toimintaa rasististen rikosten suhteen. Nämä tekstit on myös otettu aineistoon mukaan, koska näen niidenkin rakentavan keskustelun kontekstia ja selventävän tapahtumiin liittyviä aspekteja.

Koska tutkimuksen tarkoitus ei ole selvittää tai seurata tapauksen kulkua, vaan pikemminkin tutkia esitettyjä argumentteja, elokuulta kerätty aineisto riittää hyvin.

Keskustelu käy kuumimmillaan juuri elokuussa, syyskuulle tultaessa polemiikki on jo laantunut – tai urautunut - muutama mainintoihin, eikä herätä enää edelliskuukauden intohimoisia kannanottoja. Koska Kajaanissa sattunut pitseriataus herätti myös laajempaa, valtakunnallista kiinnostusta paikallisen mielenkiinnon lisäksi, Helsingin Sanomien ottaminen mukaan aineistoon tuo siten tätä valtakunnallista näkökulmaa tapahtumiin ja Kajaanin tilanteeseen erityisesti journalistiikan osalta.

Aineiston analysointi ja lajitteluperusteet

Aineiston analyysi on tehty argumentaatioon perustuen, samoin myös aineiston lajittelu on argumentteihin perustuva. Tämä tarkoittaa sitä, että ensimmäiseksi aineistossa esiintyvistä erilaisten teksti- ja juttulajien sisällöistä on erotettu erilaiset argumentoijat ja etsitty heidän omaa puhettaan edustavat argumentit. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi suorien lainausten poimimista erilleen muusta toimittajan kirjoittamasta tekstistä. Mieli-pidekirjoitukset ja kolumnit nähdään kirjoittajansa argumentointina sellaisenaan. Mikäli joku tulkitsee jotakuta toista argumentoijaa omassa kannanotossaan, tulkinta nähdään tulkitsijansa argumentaationa, ei tulkittavan argumenttina.

En siis ole kiinnittänyt huomiota erilaisiin aineistossa esiintyviin tekstilajeihin, jotka nekin olisivat olleet mahdollisia ottaa mukaan analyysiin tai olisivat voineet toimia lajitteluperusteena. Hylkäsin tämän vaihtoehdon kuitenkin jo alkuvaiheessa, koska huomasin, että toimivampi ratkaisu on lajitella tekstien sisältö argumentoijien mukaan, muutoin retoriikka-analyysin soveltaminen ei joko onnistu tai se on vaikeaa. Aineisto olisi levinnyt liian sirpaleiseksi ja monimutkaiseksi. Esimerkiksi yhdessä reportaasissa voi olla suorien lainausten kautta äänessä monenlaista argumentoijia, lisäksi vielä toimittajakin mahdollisesti kommentoi omalla äänellään haastateltaviaan sekä yleensä tapahtumia.

Aineistossa mukana olevat lyhyet, informoivat uutiset ovat myös ongelmallisia, sillä niissä argumentoija on niin neutraali ja objektiivinen, että häntä ei oikeastaan edes ole, tai häntä ei löydy. Sisällössäkään ei ole mitään sellaista, joka toisi jotakin uutta argumentointiin. Tämän takia jouduinkin hylkäämään muutaman puhtaasti Kajaanin tapausta tai poliisitutkinnan sen hetkistä tilannetta kuvaavan uutissäheen tutkimuskysymyksen kannalta hyödyttömänä, mutta menneillään olevan tilanteen kiteyttäjinä nuo neutraalit informaatiot ovat toki osaltaan mukana luomassa keskustelun kokonaiskuvaa ja kontekstia.

Analyysin päätoimenpiteet

Aineiston lajittelun jälkeen aineiston analyysivaiheessa on seuraavaksi etsitty kunkin argumentoijan esittämät pääväittämät ja pääargumentit sekä sen jälkeen kunkin toimijan argumentaation lähtökohdat, esisopimukset. Tämän jälkeen on perehdytty tarkemmin käytettyihin argumentaatiotekniikoihin.

On kuitenkin huomattava, että analyysissä yhtäkään argumenttia ei tarkastella irrallaan kokonaisuudesta vaan aina suhteessa argumentoijan muihin väittämiin, sekä tietysti suhteessa muihin toimijoihin ja heidän argumentointiinsa, sekä koko elokuun aikana käydyin keskustelun kontekstiin. Niinpä vasta argumentin asettuminen koko keskustelun kontekstiin sekä suhteeseen puhujan muiden väittämien kanssa, nähdään avaavan näkymän toimijan käyttämiin tosiasiallisiin esisopimuksiin. Samoin myös käytetyt argumentointitekniikat paljastuvat usein vasta, kun toimijan koko argumentaatio suhteutuu koko keskusteluun.

Fokalisointi, taustaäänet

Sisällön jaottelun ja raaka-analyysin jälkeen kävi selkeästi ilmi, että alkoi muodostua erilaisia argumentaatiolähtökohdiltaan yhteneväisiä toimijaryhmiä. Näiden toimijaryhmien käyttämän argumentaation tarkempi analysointi tuotti huomion, että pääasiallisten puhujien eli argumentoijien taustalla vaikuttaa jokin ryhmälle yhteinen lähtökohta, johon argumentaatio nojaa. Retoriikassa puhutaan kyseenalaistamattomista esisopimuksista, johon argumentaatio nojaa. Taustalla olevan äänen vaikutus äänessä olevan kertojan argumentteihin viittaa vahvasti Jaana Vuoren (2001, 116) ajatukseen fokalisoinnista, eli tavasta luoda näkökulma.

Vuoren mukaan fokalisoinnissa on kyse siitä, miten teksti esittää asiansa jostakin perspektiivistä. Fokalisointi on eräänlainen prosessi, jossa rakennetaan sitä, mistä ja kenen näkökulmasta asioita katsotaan ja arvioidaan. Fokalisoojaa, eli sitä kenen näkökulmasta asiat kerrotaan, ja kertojaa, eli sitä kenen ääni kerronnassa rakentuu, ei ole kuitenkaan helppo aina erottaa toisistaan. Ne voivat usein olla myös yksi ja sama, vaikkakin loppujen lopuksi kaksi eri toimintoa. (Vuori 2001, 116.) Päädyin nimittämään näkökulman määräävää ääntä taustaääneksi. Jaana Vuoren väitöskirjassaan esittelemä fokalisoinnin idea on hyvin laaja ja syvälle menevä, mutta koin, että omassa työssäni käytännöllisempi ja lukijaystävällisempi olisi jonkinlainen fokalisoinnin yksinkertaiste-

tumpi ja selkokielisempi muoto. Tätä kautta päädyin *taustäänen* käsitteeseen, joka on tarpeeksi käytännöllinen ja selkeä ilmaus kuvaamaan tarkoitamaani ilmiötä.

Taustääni kuuluu ja tulkitaan aina toissijaisen puhujan tai puhujien kautta, se ei koskaan kuulu suoraan. Ajattelen, että suhteessa äänessä olevan toimijan tai kertojan argumentteihin, taustäänen antama näkökulma on dominoiva. Esimerkiksi tällainen taustalla oleva ääni on valtion maahanmuuttopolitiikka. Tällöin argumentoijan väittämät ja väittämien variaatiot nojaavat valtion maahanmuuttopolitiikan sanelemiin lähtökohtiin. Julkinen politiikka, niin maahanmuuttopolitiikka kuin valtion rasminvastainen linjakin, ovat siis ne näkökulmat, joiden kautta tällöin tarkastelen ja tulkitSEN toimijoiden argumentaatiota.

Toinen huomattava taustääni on arjen kansalaisuus. Tällöin toimijoiden argumentaatiota ohjaavat subjektiiviset kokemukset arjen sosiaalisista kanssakäymisistä. Todellisuus, jossa eletään, muodostuu siitä, mitä on olla Suomen kansalainen. Ja erityisesti tämän tutkimuksen kontekstissa kyse on siitä, mitä on olla kajaanilainen, joko kantäväestöön kuuluva tai maahanmuuttaja, silloin kun valtion maahanmuuttopolitiikan seuraukset sekä kaupungin maahanmuuttajahakuiset suunnitelmat alkavat konkretisoi-tua arjessa. Toimijoiden argumentaatio ymmärretään siis kansalaisena olemisen ja yhteisöllisyyden kautta.

Kolmas tutkimuksen kannalta tärkeä argumentoinnin näkökulmaa ohjaava tekijä on media. Erityisesti sanomalehtiaineiston kyseessä ollen voidaan eräiden toimijoiden, ensisijaisesti tietysti sanomalehtitoimittajien argumentaation nähdä ohjautuvan journalistiikan näkökulman sekä myös journalistien eettisten lähtökohtien kautta. Journalistiikan antaman näkökulman kautta argumentoidessa pyritään monipuoliseen asioiden tarkasteluun sekä pyritään tuomaan esiin monenlaisia näkökulmia. Koko elokuun rasismi- ja maahanmuuttajakeskustelu on itsessään journalististen ratkaisujen läpäisemää: ketä haastatellaan, ketä siteerataan ja miten, mitä ja kenet nostetaan esille, kenen mielipide hyväksytään julkaistavaksi mielipidepalstalla?

Argumentaation päälinjat

Aineiston sisällön jaottelun jälkeen päädyin jaottelemaan aineiston käytettyyn argumentaatioon ja argumentaatiota taustalla ohjaaviin näkökulmiin nähden kolmeen argumentointilähtökohtaan, eli näen aineistossa vaikuttavan vahvasti kolme erilaista taustääntä.

Ensinnäkin on julkiseen politiikkaan nojaava ja sen kautta tapahtuva argumentointi, toiseksi on arjen sosiaalisen toiminnan kautta tapahtuva argumentointi. Julkisen politiikan ja erityisesti maahanmuuttopolitiikan lähtökohdista nousevaa argumentointia tarkastelemalla päästään käsiksi keskustelun julkiseen ja valtakunnalliseen näkökulmaan yleensä. Vastaavasti arkielämän kautta argumentoivat tuovat keskusteluun yksityiselämästä ja arjen kokemuksista nousevan paikallisen yhteisön retoriikan sekä näkökulman. Kolmas, eli journalististen lähtökohtien kautta äänensä saava argumentointi, eroaa kahdesta edellisestä. Siinä toimitaan median areenalla, joka puolestaan tarjoaa journalistien argumentaatioon niin sanotun ”kotikenttäedun”, ja mahdollisuuden ammattimaisempaan retoriikan keinojen käyttöön (vrt. Raittila 2002, 107). Kahden muun argumentoijaryhmän toiminnan näen tapahtuvaksi median areenalla. Heille media tarjoaa julkisen paikan, missä kamppailla merkityksenannoista.

Koko aineiston ryhmittely kolmeen osaan muodosti tämän tutkimuksen ja tutkimuksen päämäärän sekä tutkimuskysymyksen kannalta käyttökelpoisimman ratkaisun. Kyseessä on aineiston tulkinnallinen jaottelu, joka myös toimii aineiston analyysin esittelyä ohjaavana johtolankana. Mutta toki muunlaistakin jaottelua voisi käyttää. Hienojakoisempi jaottelu toisi esiin lisää taustaääniä, joskin pienempiä ja erilaisiin tutkimuksellisiin intresseihin sopivia. Eli ottaen huomioon pro gradu työn sallitun laajuuden ja sivumäärän, olisi tutkimus hienojakoisemman jaottelun ansiosta paisunut tuplasti, mutta toisaalta voinut ehkä jopa samalla saada lisää ulottuvuuksia. Kuitenkin, koska ensisijaisesti haluan tutkia rasismi-käsitteen retorista voimaa ja voimattomuutta eri osapuolten välillä käydyssä dialogissa, minulle riittää että dialogi pääpiirteittäin hahmottuu ja on tutkijan hallittavissa. Kolmen osapuolen, sekä kolmen taustaäänien löytyminen auttaa jo pääsemään vastaushorisontin äärelle.

Journalistiikka

Tässä tutkimuksessa journalistiikka nähdään kenttänä, joka tarjoaa sen julkisuuden, jossa keskustelu elokuun aikana käydään. Samalla journalistiikan omien käytäntöjen, toimittajien työprosessien, rutiinien ja ammattieettisten lähtökohtien kautta määrittävät myös kunkin argumentoijan saaman julkisuuden rajat.

Jälkimodernissa yhteiskunnassa julkisuus, ja erityisesti median tarjoama julkisuus, voidaan nähdä keskeisenä tilana, jossa eri toimijat kamppailevat merkityksistä (Horsti 2005, 45). Journalismi nähdään tutkimuksessa merkitysten tuottamisen tilana, ja

sen keskeinen kiinnostuksen kohde on, kuka pääsee julkisuuteen määrittelemään merkityksiä. Eli yhteenvedona: journalismi tarjoaa sen julkisuuden, jossa päästään kamppailemaan merkityksistä. Tässä kontekstissa aineistossa esiintyvät journalistit, sanomalehtien toimittajat, ovat siten niitä tekijöitä, jotka käytännössä rakentavat tuon julkisuuden rajat. Heillä on esimerkiksi valta päättää kenen mielipiteisiin otetaan kantaa, eli kenen mielipiteet ovat kantaa ottamisen arvoisia, vaikkapa Kainuun Sanomien Yläkerta-kolumnipalstalla. Heillä on myös valta päättää millä tavalla kantaa otetaan (Raittila 2002, 107). On eri asia ottaa kantaa siten, että hyväksyen kommentoi esitettyjä mielipiteitä kuin että ironisoiden kuittaa jonkun muun esittämät mielipiteet hössötykseksi. Oletuksena on, että journalistit ovat ainakin jollakin tasolla tietoisia vallastaan rajata julkisuuden tilaa: mitä asioita korostetaan ja mitä jätetään pois. Esimerkiksi haastateltavien repliikkejä ei lehdissä tarvitse suorissaan lainauksissa toistaa sanatarkasti (Mäntylä 2004, 62).

Pierre Bourdieun kenttäteorian ydinajatus on, että yhteiskunta rakentuu erilaisista kentistä. Tätä myöten ajatus journalistiikan kentästä on alun perin Pierre Bourdieulta peräisin oleva käsite, jota myös Karina Horsti käyttää tutkimuksessaan keskeisenä määritellesään journalismin paikkaa yhteiskunnassa. Siihen, miten merkitykset muodostuvat journalistiikan kentällä, vaikuttavat monet muut kentät, mutta journalistiikan kentällä on välittäjäroolinsa vuoksi pääsy muille kentille ja kyky julkistaa niiltä saatuja tietoja (Horsti 2005, 47). Tälle samalle pohja-ajatukselle rakennan myös oman aineiston tulkinnallisen jaotteluni journalistiikan osalta. En kuitenkaan lähde kenttäkäsitteen laajempaan omaksumiseen ja käyttöön, vaan tyydyn ymmärtämään journalistiikan kentän väylänä, jota kautta ja jonka ehdoilla dialogin osapuolet saapuvat ja pääsevät julkisuuteen kamppailemaan retoriikan keinoin merkityksenannoista.

Julkinen politiikka

Julkinen politiikka viittaa tässä ennen kaikkea valtion maahanmuuttopolitiikkaan ja vähemmistöpolitiikkaan, jotka ovat kiinteästi mukana keskustelussa läpi koko elokuun. Outi Lepola (2000, 25) on väitöskirjassaan tutkinut 1990-luvun maahanmuuttopoliittista keskustelua Suomessa kolmen eri näkökulman, maahanmuuton, pysyvän asumisen ja kansalaisuuden saamisen, kautta. En ole tutkimuksessani nähnyt tarpeelliseksi maahanmuuttopolitiikasta tai julkisesta politiikasta puhuessani kiinnittää huomiota maahanmuuttajien kansalaisuuskysymyksiin tai niihin liittyviin ongelmiin. (Lähtöajatus on, että

mikäli tässä tutkimuksessa puhutaan Suomessa asuvista maahanmuuttajista, he ovat Suomen kansalaisia.) Tarkoittamani maahanmuuttopolitiikka on ensisijaisesti maahanmuuton sääntelyn politiikkaa, sekä maahanmuuttajien yhteiskuntaan integroitumisen, kotoutumiseen liittyvää politiikkaa.

Jotta saisin selkeytettyä sitä, mitä tarkoitan käyttäessäni ilmaisua julkinen politiikka, sekä sitä millä tavalla ja millaisista perusteista käsin julkisen politiikan taustaa rakentuu ja ohjaa argumentointia, hahmottelen seuraavaksi muutaman tärkeän lähtökohdan. Kerron aiheesta vielä lisää luvussa kolme, paneutuessani lähemmin valtion maahanmuuttopolitiikkaan ja sen lähtökohtiin.

Maahanmuuttajien integroitumisen yhteiskuntaan nähdään olevan tärkeä osa maahanmuuttopolitiikkaa. Integroituminen taas voidaan nähdä monestakin eri näkökulmasta. Sillä ymmärretään prosessia, joka aiheuttaa kulttuurisen muutoksen yhteiskunnan tasolla. Mutta ennen kaikkea integraatio on jotakin, joka tapahtuu maahanmuuttajille. Integraatio, kotoutuminen Suomalaiseen yhteiskuntaan, tarkoittaa maahanmuuttajien pääsemistä tasa-arvoiseen kansalaisuuteen suhteessa kantaväestöön. Integraatiopolitiikka on osa yleistä syrjäytymistä ja huono-osaisuutta ehkäisevää yhteiskuntapolitiikkaa. (Lepola 2000, 206-207.)

Maahanmuutosta todetaan valtioneuvoston selonteossa eduskunnalle (VNS 2/2004, 104), että ikärakenteen muuttuessa Suomi tulee tarvitsemaan lisää työvoimaa maan rajojen ulkopuolelta. Tähän liittyen on tärkeää, että maahanmuuttopolitiikka olisi avointa, perusteltua ja hyvin suunniteltua. Selonteossa Suomessa harjoitettu maahanmuutto- ja vähemmistöpolitiikka nähdään liittyvän erittäin kiinteästi EU:n ihmisoikeuspolitiikkaan. Vastaavaan lähtökohtaan nojaa myös 13.12.2005 hallituksen maahanmuuttopolitiittisen työryhmän (TEM 2005) antama ehdotus hallituksen maahanmuuttopolitiittiseksi ohjelmaksi. Tavoitteiksi määriteltiin ihmis- ja perusoikeuksia kunnioittavat maahanmuuttopolitiikan arvot, hyvän hallintokulttuurin vahvistaminen sekä maahanmuuttoon liittyvien uhkien torjuminen. Toimenpiteinä ehdotetaan muun muassa työperusteisen maahanmuuton lisäämistä, liittyen ikärakenteen muutokseen ja mahdolliseen tulevaisuuden työvoimapulaan sekä talouskasvun ja taloudellisen toimeliaisuuden turvaamiseen. Edelleen ehdotettiin opiskelijoiden ja tutkijoiden maahanmuuton lisäämistä sekä humanitaarisen maahanmuuton kehittämistä. Monikulttuurisuuden sekä syrjimättömyyden edistämisen nähtiin olevan myös tärkeitä.

Julkisen politiikan, eli maahanmuuttopolitiikan ja siihen liittyvän ihmisoikeuspolitiikan, antaman taustaa nähdään ohjaavan ensisijaisesti Kajaanin kau-

pungin johdon sekä muutaman aineistossa esiintyvän ministerin argumentointia. Lisäksi julkinen maahanmuuttopolitiikka vaikuttaa muiden aineistossa esiintyvien, maahanmuuttajien kanssa olevien organisaatioiden edustajien argumentointiin. Näitä tahoja ovat tutkimuksessa kulttuuritoimi, vastaanottokeskus, Kriminaalihuoltolaitos ja oppilaitokset sekä poliisi.

Poliisin määrittelemisen julkisen politiikan kautta argumentoivien ryhmään on sikäli perusteltua, että sisäasianministeriön hallinnonalaan kuuluvien poliisien työ liittyy ulkomaalaisten maahantulon ja maassa olemisen kontrollointiin sekä kansallisesta turvallisuudesta ja järjestyksestä vastaamiseen yhdessä oikeusministeriön hallinnonalaan kuuluvien oikeusviranomaisten kanssa. Oikeusministeriö taas on yksi ulkomaalaisten maahantuloa ja kotoutumista hoitavia keskeisiä ministeriöitä työministeriön, sisäasiainministeriön, opetusministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön ja ulkoasiainministeriön ohella. (Pitkänen 2006, 26.)

Muiden mainittujen viranomaisten ja laitosten keskeisenä tehtävä on tukea ulkomailta Suomeen muuttaneiden taloudellista integraatiota, hyvinvointia ja sosiokulttuurista sopeutumista. Nämä viranomaistahot toimivat ennen kaikkea työministeriön, opetusministeriön sekä sosiaali- ja terveysministeriön alaisuudessa. (Pitkänen 2006, 27.) Eli ymmärrän näiden aineistossa esiintyvien viranomaistoimijoiden argumentoinnin taustaaan olevan vahvasti maahanmuuttopolitiikan ohjaamaan, mutta toimijoina he ovat konkreettisemmin tekemisissä maahanmuuttopolitiikan kanssa kuin esimerkiksi hallinnollisella tasolla työskentelevät ihmiset.

Suhteessa journalistiikkaan ja arjen kokemuksiin, julkinen politiikka nähdään tahona, jonka kautta maahanmuuttoon, maahanmuuttajiin ja rasismiin avautuu virallinen näkökulma. Suhtaudun tutkimuksessani valtion maahanmuuttopolitiikkaan ja ohjeisiin rasisminvastaisuudesta eräänlaisena koko keskustelun taustalla vaikuttavana taustaaanena, taustaaanena yli kaiken. Ensisijaisesti tämä taustaaani vaikuttaa virkamiesten, poliitikkojen, poliisin ja maahanmuuttajien kanssa toimivien organisaatioiden ja järjestöjen argumentointiin, mutta sen nähdään ohjeistavan vahvasti myös journalistien argumentointia.

Arjen sosiaalinen kanssakäyminen

Siinä missä maahanmuuttopoliittinen näkökulma monikulttuurisuuteen, tai kulttuurien yhteiseloon on etäännytetty, virallinen ja jopa teoreettinen, konkreettisempi näkökulma

muodostuu ihmisten arkielämän kokemuksen kautta. Paikkakuntien kadut ja julkiset tilat ovat niitä paikkoja, missä ihmiset ja toisilleen vieraat kulttuurit lopulta fyysisesti kohtaavat ja ovat kasvotusten tekemisissä toistensa kanssa – paikkoja, joissa kulttuurien välinen yhteiselämä todella viime kädessä materialisoituu ja muotoutuu. Ajattelen Bergeriä ja Luckmania mukailen, että arjessa monikulttuurinen yhteiskunta on ennen kaikkea subjektiivista todellisuutta, vaikkakin samaan aikaan jatkuvan sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta kiinteästi yhteydessä objektiiviseen todellisuuskäsitykseen (Berger & Luckman 2005, 63 ja 147). Media-areenalla elokuun aikana käydyssä keskustelussa rakennetaan se virallinen ja julkinen objektiivinen todellisuuskäsitys monikulttuurisuudesta. Tämän kuvan muodostumiseen vaikuttavat ennen kaikkea journalistiikan kentän eri argumentoijille tarjoamat julkisuuden rajat, sekä valtion harjoittama maahanmuuttopolitiikka. Ihmiset kohtaavat kuitenkin kasvokkain arjessa, ryhminä ja ryhmien edustajina, mutta myös yksilöinä (vrt. Huttunen & Löytty & Rastas 2005, 23).

Taustaaäni, jonka kautta tulkitsen kajaanilaisten, niin kantaväestön kuin maahanmuuttajienkin argumentaatiota, nousee tästä konkreettisesta kohtaamisesta ja yhteisesti jaetusta jokapäiväisestä kajaanilaisen arjesta. Ajattelen, että arjen sosiaalisesta kanssakäymisestä ja arjen todellisuudesta muodostuva taustaaäni ohjaa argumentoijien puhetta. Tämän taustaaänen ohjaamina kommentoivat eivät välttämättä täysin tunne kotikaupunkinsa harjoittamaa maahanmuuttopolitiikkaa, vaikkakin sen seuraukset konkretisoituvat ennen kaikkea juuri katukuvassa ja koskettavat, ei vain maahanmuuttajia vaan myös kantaväestöä.

Vuonna 2001 valtioneuvoston yleisistunnossa hyväksytyssä hallituksen etnisen syrjinnän ja rasismien vastaisessa toimintaohjelmassa, Kohti etnistä yhdenvertaisuutta ja monimuotoisuutta, kuvataan maahanmuuttajien ja suomalaisten välisiä sosiaalisia siteitä sellaisilla käsitteillä, kuin: myönteinen vuorovaikutus, monimuotoisuus ja tasa-arvoinen rinnakkaiselo. Leena Suurpää tulkitsee tällaisten käsitteiden viittaavan julkisen maahanmuuttopolitiikan kontekstissa ajatukseen dialogisemmasta ryhmäkäsityksestä, jossa maahanmuuttajat ja kantaväestö eivät ole vain kaksi erillistä ryhmää, eikä monikulttuurisuus ole vain erillisten ryhmien etäistä rinnakkaiseloa. Erityisesti maahanmuuttajat määrittyvät vastavuoroisuusajatuksen myötä entistä enemmän aktiivisiksi toimijoiksi kuin ainoastaan sosialisointin tai avun kohteeksi. (Suurpää 2002, 60-62.) Toisaalta viranomaisteksteissä määritellyt hyväntahtoiset monikulttuurisuus ja tasa-arvoisuusperiaatteet voivat käytännössä kohdata vastarintaa, ja monikulttuurisuuteen voi sisältyä myös erinäisiä jännitteitä sen sijaan, sillä lopputulos olisi pelkästään positiiv-

vinen. Tämäkin tilanne johtunee siitä, että arjessa ihmiset todennäköisesti ovat huomattavasti aktiivisempia toimijoita ja oman elämänsä ohjaajia kuin mitä heille annetaan krediittiä. (vrt. Hautaniemi 2004, 100.)

Puhun tässä tutkimuksessa usein kajaanilaisista siten, että viittaa käsitteellä sekä kantaväestöön, ikänsä Suomessa asuneisiin, että maahanmuuttajiin, ulkomailta Suomeen muuttaneisiin ihmisiin. Tämän yhden suuren ryhmän, ”me kainuulaiset”, sisällä näen monia pienempiä ryhmiä kuten esimerkiksi me-ryhmät ja he-ryhmät. ”Meidän ryhmä” tai ”heidän ryhmä” voi olla maahanmuuttajien yhteisö, kantaväestöön kuuluvien porukka tai joku muu itsensä yhteisöksi mieltävä, tai jonkun ulkopuolisen, ryhmään kuulumattoman yhteisöksi arvioima joukko ihmisiä (vrt. Bauman 1999.) Yhteisö on luonnolliseksi ajateltua yhteisyyttä, ryhmä ihmisiä, jossa heitä yhdistävät tekijät ovat tärkeämpiä kuin mikään mikä saataisi heidät jakaa (Bauman 1999, 92). Yhteisön koko ja sisältö taas eivät vaikuta siihen, etteikö ryhmän sisällä olisi niin solidaarisuutta kuin konfliktejakin (Douglas 2000, 34).

Ryhmien ja ryhmissä olevien ihmisten keskinäinen jokapäiväinen kanssakäyminen tapahtuu yhteisesti jaetussa intersubjektiiivisessa maailmassa, joka edellyttää ryhmiltä sekä niihin kuuluvilta yksilöiltä jatkuvaa vuorovaikutusta. Erityisesti vuorovaikutuksessa ovat ne merkitykset, joita ”meillä” ja ”heillä” on todellisuudesta. (Berger & Luckmann 2005, 33-34.) Tämän tutkimuksen kontekstissa todellisuudesta jaetut merkitykset eivät kuitenkaan takaa aina sitä, että jokapäiväisen elämän todellisuus olisi kaikille samalla tavalla ymmärrettyä. Esimerkiksi rasmin olemassaolo ja rasmin kokemus ovat erilaista tummaihoiselle ihmiselle kuin vaalealle suomalaiselle. Toisaalta taas moni työhaluinen ja työkykyinen ihminen todennäköisesti jollakin tavalla kärsii työttömyydestä riippumatta siitä kuka hän lähtöjään on.

Arjessa eletessä ihmiset päätyvät paljon puhutun monikulttuurisuuden kanssa kirjaimellisesti kasvotusten, vaikkapa silloin, kun lähipitserian tiskillä ulkomaa-laistaustainen ihminen kohtaa ikänsä Paltaniemellä asuneen kainuulaismuorin. Arkielämä sisältää yhä enemmän sellaisia tilanteita, joissa eri kulttuuritaustaiset ihmiset joutuvat miettimään uudemman kerran suhdettaan jokapäiväiseen elinympäristöönsä ja siellä liikkuviin ja eleleviin toisiin. ”He”-ryhmien olemassaolosta ollaan kasvokkaisissa vuorovaikutustilanteissa välittömästi tietoisia, jolloin myös sekä väärintulkintoja että teko-pyyhettä on vaikeampaa ylläpitää, toisin kuin etäisemmissä sosiaalisen vuorovaikutuksen muodoissa (Berger & Luckmann 2005, 40-41). Tätä ajatusta jatkaen näen arjen yhteiselämän synnyttämän taustaaänen olevan siten aggressiivisempi ja kärjekkäämpi,

tunteikkaampi ja reaktiivisempi, kuin kaksi edellistä. Arjessa konkretisoituu niin onnistunut maahanmuuttopolitiikka kuin epäonnistunutkin. On nimittäin muistettava, että myös ne rasistit, joita Kajaanissa väitetään pitseriatapauksen johdosta olevan, kuuluvat arjen toiminnan kautta argumentoivien ryhmään. Heitä ovat ainakin ne ”noin kymmenen nuorta miestä” (Kainuun Sanomat 2.8.2005), jotka hyökkäsivät heinäkuun lopulla pitseriaan. Heidän ainoa argumenttinsa tosin on vain tuo väkivaltainen tapaus.

Jaottelun tarkoitus

Osaltaan käyttämäni aineiston jaotteluun: julkisen politiikan kautta argumentoivat, arjen sosiaalisen kanssakäymisen kautta argumentoivat sekä journalististen lähtökohtien kautta argumentoivat toimijat, vaikuttaa myös se, että halusin saada aineistossa esiintyvät eri osapuolet dialogiin. Tällainen keskusteluyhteys on jo erittäin tulkitseva näkemys aineistosta, vaikka alun perin kyseessä kuitenkin on keskustelu niin Kajaanin väitetystä rasistisesta tilanteesta kuin maahanmuuttajista yleensäkin. Keskustelijat eivät vain välttämättä tiedä tai tiedosta kenen tai keiden kanssa heidän argumenttinsa keskustele. Toisinaan argumentointi tai kritiikki suuntautuu suoraan jollekin taholle, toisinaan keskusteluyhteys on luettava enemmän rivien välistä. Retoriikka-analyysin käsitteitä käyttäen analyysissä merkittävänä osana on löytää se, kenelle argumentaatio voidaan nähdä suuntautuvan, eli kuka on yleisö. Tämä yleisö ajatellaan tässä tutkimuksessa olevan siten pääsääntöisesti myös keskustelukumppani.

Sisällöllisen jaottelun yhteydessä löydetyt argumentoijat ja heistä muodostuneet toimijaryhmät asettuivat suhteellisen kivuttomasti kolmeksi tietystä näkökulmasta argumentoivaksi joukoksi, mutta toisenlaisiinkin ratkaisuihin olisi voinut päätyä. Esittelen ensin näille ryhmille tyypillisiä piirteitä ja argumentointitapoja, sekä argumentointitekniikoita esimerkkien kanssa. Huomattavaa on, että ryhmien sisällä, vaikka argumentaation lähtökohta olisikin kaikilla ryhmän toimijoilla suhteellisen yhteneväinen, käytetyt argumentaatiotekniikat sekä yleisö, jolle argumentaatio ensisijaisesti kohdistetaan, saattavat vaihdella.

Vaikka kaikkien kolmen ryhmän argumentointia ohjaa erilainen ja erilaisesta lähtökohdasta nouseva taustaaani, ryhmien välillä ei silti tässä tutkimuksessa nähdä hierarkkista erottelua: ryhmät ovat toisiinsa nähden erilaisia, mutta tasaveroisia.

Analyysiä ensisijaisesti ohjaavat kysymykset ovat: mikä on argumentoijan pääväittäjä ja millä ja miten se perustellaan? Kuka on yleisö? Samalla on haettu myös

vastausta kysymyksiin: kuinka rasismiin ja maahanmuuttajiin kussakin ryhmässä suhtaudutaan, mikä nähdään ongelmana ja mahdollisesti ongelman ratkaisuna? Sillä kaikkien argumentoijien mielestä jossakin täytyy olla jotakin pielessä: väkivalta on merkki siitä, ettei kaikki ole hyvin.

Aineiston analyysin avulla haen vastausta pääkysymykseen: millä tavalla rasismi-käsite kunkin osapuolen argumentaatioissa merkityksellistyy, ja mitä se tarkoittaa koko keskustelun kontekstissa?

3. Monikulttuurinen yhteiskunta

Jotta aineisto, sekä dialogi, saisivat kiintopisteitä olemassa olevasta yhteiskuntakontekstista, muotoilen seuraavaksi tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen. Koska tutkimus on saanut innoituksensa aineistosta ja aineiston kautta esiin nousseista teemoista, on tutkimusteoriakin siten valikoitunut näiden lähtökohtien ehdoilla.

Monikulttuurisuus on nykypäivän maahanmuuttokeskustelussa melkein pävakioiskusana, jonka sisältö ei kuitenkaan ole mikään yksiselitteinen, hyvä- tai huonomerkityksinen asia. Monikulttuurisuuden käsitettä käytettäessä joudutaan yleensä miettimään, millaista monikulttuurisuutta sillä tarkoitetaan? Tarkoitetaanko sillä vaikkapa monikulttuurista yhteiskuntaa, missä elää monta monokulttuuria rinnakkain, vai yhteiskuntaa, missä monikulttuuriset yksilöt liikkuvat kulttuureista toiseen (Horsti 2005, 29)?

Voidaan puhua konservatiivisesta monikulttuurisuudesta, missä erilaisia vaaditaan sulautumaan enemmistön perinteisiin ja tapoihin. Tai liberaalista monikulttuurisuudesta, jossa pyritään erilaisten kulttuuristen ryhmien nopeaan integroimiseen valtakulttuuriin. Pluralistinen monikulttuurisuus taas perustuu myönnytykselle, että ryhmien välillä on kulttuurisia eroja ja heille siten suodaan erilaisia ryhmäoikeuksia osana yhteistä järjestystä. Lisäksi kannattaa mainita korporatiivinen monikulttuurisuus, jossa marginaaliryhmien kulttuurisia eroja pyritään hallinnoimaan keskuksen etujen mukaisesti. (Hall 2003, 235.) Vaikuttaa siltä, että monikulttuurisuus ei ole yksiselitteinen asia, jonka voi ottaa käyttöönsä noin vain. Se, millaista monikulttuurisuutta harjoitetaan tai millaisesta monikulttuurisuudesta käsin toimintaan, on ennen kaikkea valinta. Kaikki kietoutuu yhteen: maahanmuuttopolitiikka on eri kulttuuritaustaisten ihmisten elämäntapojen yhtensovittamisen organisointia monikulttuuriseksi kuvaillussa yhteiskunnassa, joka kuitenkin vielä ennen kaikkea nähdään suomalaisena yhteiskuntana.

Perehdyn tässä luvussa tarkemmin maahanmuuttopolitiikkaan, sen lähtökohtiin ja päämääriin ja ideaan monikulttuurisuudesta. Sitten tarkastelen journalistiikan suhdetta monikulttuurisuuteen ja maahanmuuttajiin. Lopuksi esittelen erilaisia tutkimuksia, joissa on pyritty tarkastelemaan ensinnäkin maahanmuuttajien elämää suomalaisessa yhteiskunnassa, mutta myös kantaväestön asenteita maahanmuuttajia ja maahanmuuttoa kohtaan - hahmottelen eri kulttuurien keskinäistä elämää arjessa, jossa näen monikulttuurisuuden, tai mitä sillä nyt kulloinkin halutaan tarkoittaa, konkretisoituvan.

3.1 Valtion maahanmuuttopolitiikka

Lähtökohtia

Valtion harjoittamasta maahanmuuttopolitiikasta ei voi puhua ilman, että puhutaan myös siitä, kuinka suhtaudutaan siihen suomalaisen yhteiskunnan tilanteeseen, jossa maahan saapuu erilaisista kulttuureista ihmisryhmiä asumaan ja elämään kantaväestön keskuuteen, kansalaisiksi. Tilannetta määritellään usein monikulttuuriseksi, mutta mitä tämä monikulttuurisuus maahanmuuttopolitiikan kontekstissa oikein on: mitä sillä tarkoitetaan? Puhutaan maahanmuuttajien integroinnista, kotouttamisesta yhteiskuntaan, mutta millä tavoin tämä tapahtuu ja kuinka kotouttamisen onnistumista mitataan? Kiteytettynä maahanmuuttopolitiikalla pyritään eräällä tavalla kontrolloimaan maahanmuuttoa, mutta myös maassa olemista. Maahanmuuttopolitiikka on virallisen Suomen käyttäytymistä maahanmuuttajia kohtaan (Jaakkola 1999, 158).

Tässä luvussa tarkastelen ensin valtion virallista maahanmuuttopolitiikkaa, sen lähtökohtia, tavoitteita ja niitä toimintatapoja, joilla haluttuihin päämääriin pyritään. Maahanmuuttoon liittyvän politiikan tavoitteena on tietysti myös valvoa ja kontrolloida konkreettista maahan muuttoa, ja ratkaista pakolais- sekä turvapaikkakysymyksiä. Pakolais- ja turvapaikka-asioihin keskittyminen veisi kuitenkin näkökulman tämän tutkimuksen lähtökohtien ja tutkimuskysymyksen kannalta hieman sivuun. Hedelmällisempänä olenkin nähnyt keskittyä pääsääntöisesti niin sanotun monikulttuurisen yhteiskunnan poliittiseen hallintaan siinä tilanteessa, kun eri kulttuuritaustaiset ryhmät asettautuvat elämään yhdessä. Tässä tilanteessa tärkeäksi nousee kysymys maahan kotoutumisesta, yhteiskuntaan integroitumisesta. Maahanmuuttoliittiseen ohjelmaan sisäl-

tyvässä kotoutumis-/integroitumisohjelmassa kotoutumisella tarkoitetaan sitä, että maahanmuuttajat osallistuvat yhteiskunnan taloudelliseen, poliittiseen ja sosiaaliseen elämään yhteiskunnan tasavertaisina jäseninä, joita koskevat niin kansalaisvelvollisuudet kuin oikeudetkin (Jaakkola 1999, 158). Pohdinkin tässä luvussa myös tarkemmin ja syvemmillä integroitumiseen liittyvää problematiikkaa ja erityisesti poliittista näkökulmaa kotoutumiseen: millaisin toimenpitein valtion taholta kotoutumista edistetään ja kuinka kotoutumisen astetta mitataan. Leena Suurpää (2001, 208-209) näkee kotouttamisohjelmien velvoittavan maahanmuuttajia kahdella tavalla: ensinnäkin heidät veloitetaan ottamaan vastuu omasta elämästään sekä toiseksi heidän on lunastettava kotoutumisohjelmaan kirjattu sopimus hyvinvoinnista, eli heidän on kiinnityttävä yhteiskuntaan sen tasavertaisena jäsenenä kouluttautumisen ja työn etsimisen kautta.

Suomessa työn nähdäänkin olevan keskeinen yhteiskuntaan integroiva tekijä, ja siten erityisesti maahanmuuttajien työllistyminen on yhä keskeisempi kysymys viranomaiskannanotoissa sekä tutkimuksissa (Forsander & Ekholm 2001, 59; myös Suurpää 2002, 209). Siten suurimmaksi integroitumisen esteeksi maahanmuuttajien kohdalla on nähtykin juuri työttömyys (Lepola 2000, 176). Mutta entäpä kun maahanmuuttajien, erityisesti muista kuin työvoimapolitiittisista syistä maahan muuttaneiden, työttömyysluvut ovat niin Suomessa kuin muissakin teollisuusmaissa valtaväestön työttömyyslukuja korkeammat. Kotoutumisohjelmien erityisongelmaksi nouseekin se, kuinka työllistää ne maahanmuuttajat, joiden maahanmuutto ei perustu työvoiman kysyntään – esimerkiksi pakolaisina maahan tulleet? (Forsander & Ekholm 2001, 59-60.)

Kajaanissa tapahtumat saivat alkunsa, kun paikalliset hyökkäsivät pitseriayrittäjänä toimivan maahanmuuttajataustaisen henkilön liikkeeseen. Magdalena Jaakkola on tutkimuksessaan (1999) todennut, että valtaväestön kielteiset asenteet ulkomalaisia kohtaan lisääntyvät todennäköisemmin silloin, kun ulkomaalaisten koetaan aiheuttavan sosioekonomista uhkaa. Myös rasistiset asenteet Jaakkolan tutkimuksen perusteella näyttävät herkemmin nousevan esiin tilanteissa, jossa maahanmuuttajat koetaan uhan ohella myös kilpailijoiksi, esimerkiksi työmarkkinoilla ja työelämässä. Mutta koska kuitenkin kotouttamisohjelmissa on tiedostettu tosiasiana, että työllistyminen on vaikeaa maahanmuuttajalle, erityisesti pakolaisena maahan tulleelle ihmiselle, joka ei osaa kieltä eikä ymmärrä valtayhteiskunnan kulttuurista koodistoa (esim. Forsander & Ekholm 2001), niin millä tavalla kantaväestöä informoidaan ja rauhoitellaan maahanmuuttajien työllistymiseen liittyvistä aspekteista? Tästä ei kotouttamisohjelmissa mainita mitään.

Ei rasistista asennetta voi selittää se, että kieltä osaamaton pakolainen todella koettaisiin uhkaksi työmarkkinoilla. On siinä oltava takana muutakin.

Lait

Maahanmuuttajien kannalta tärkeitä lakeja ovat ensinnäkin Suomen perustuslaki, joka määrittelee kaikki ihmiset yhdenvertaisiksi lain edessä. Ketään ei saa syrjiä, asettaa eri asemaan esimerkiksi alkuperän, kielen tai uskonnon takia. Perustuslain 17 §:ssä on lisäys, jossa vahvistetaan vähemmistöjen oikeudet omaan kieleen ja kulttuuriin ja niiden kehittämiseen. Toinen tärkeä laki maahanmuuttajien kannalta on vuonna 1999 voimaan astunut kotouttamislaki. Lain tavoitteena on edistää maahanmuuttajien asemaa ja tasa-arvoa suomalaisessa yhteiskunnassa, mutta kotoutumisen sinänsä katsotaan olevan maahanmuuttajien itsensä, viranomaisten ja erilaisten järjestöjen yhteistyönä tapahtuva prosessi. Kotouttamislaisissa kotoutumisella tarkoitetaan maahanmuuttajien yksilöllistä kehitystä, jonka tavoitteena on maahanmuuttajan osallistuminen työelämään ja yhteiskunnan toimintaan samalla omaa kieltään ja omaa kulttuuriaan säilyttäen. Kotouttaminen taas merkitsee viranomaisten järjestämiä kotoutumista edistäviä toimenpiteitä ja voimavaroja. (Forsander & Ekholm 2001, 86; Kotouttamislaki 2 §.) Lain ”tavoitteena on edistää maahanmuuttajien kotoutumista, tasa-arvoa ja valinnan vapautta toimenpiteillä, jotka tukevat yhteiskunnassa tarvittavien keskeisten tietojen ja taitojen saavuttamista, sekä turvata turvapaikanhakijoiden välttämätön toimeentulo ja huolenpito järjestämällä turvapaikanhakijoiden vastaanotto.” (Kotouttamislaki 1§)

Kotouttamislain mukaisesti maahanmuuttajia vastaanottavilla kunnilla tulee olla oma kotouttamisohjelmansa, jonka laativat kuntien työntekijät yhteistyössä työvoimaviranomaisten, muiden viranomaisten ja kansaneläkelaitoksen kanssa. Koska ohjelma hyväksytään usein valtuustossa, kunnan poliittiset päättäjät käsittelevät sen myös. Maahanmuuttajat itse osallistuvat osaltaan kotouttamisohjelman laatimiseen, heidän mielipiteitään kuullaan samoin kuin kansalaisjärjestöjen, työntekijä- ja työnantaja-järjestöjen sekä mahdollisuuksien mukaan muiden paikallisten tahojen mielipiteitä. Samalla sovitaan eri tahojen välisestä yhteistyöstä. Kotouttamisohjelman tarkoitus on karsoittaa kunnassa asuvien maahanmuuttajien tarpeet, mutta myös ne resurssit, joita viranomaisilla ja järjestöillä heidän kotouttamisensa suhteen on käytössä. Kotouttamissuunnitelma laaditaan kullekin maahanmuuttajalle erikseen. (Forsander & Ekholm 2001, 111.)

Suomen harjoittamaan maahanmuuttopolitiikkaan ja -käytäntöön ovat radikaalisti vaikuttaneet Euroopan talousalueeseen ja EU:iin liittyminen. Ihmisten ja erityisesti työvoiman liikkuvuus maasta toiseen lisääntyy. Maahanmuuttoon liittyvät kysymyksetkään eivät ole enää kansallisella tasolla päätettäviä, vaan ne ovat siirtyneet EU:n elimissä tehtävän päätöksenteon piiriin. Suomen on noudatettava monia kansainvälisiä sopimuksia maassa asuvien ulkomaalaisten oikeuksiin liittyen. EU-jäsenyyden myötä mukaan suhdekuvioon ovat tulleet myös unionin ulkopuoliset, ns. kolmannet maat: EU maat ovatkin pyrkineet yhtenäistämään turvallisuuspolitiikkaansa ja linjaansa suhteessa Euroopan ulkopuolisista maista tulevaan maahanmuuttoon. Eikä tietysti pidä myöskään unohtaa 1990-luvun alkupuolen lamaa, joka vaikutti erityisesti maahanmuuttajien asemaan työmarkkinoilla. Kun aiemmin ennustettu työvoimapula vaihtui yllättäen suurtyöttömyyteen, ja maahanmuuttajien työllistyminen oli ollut hankalaa jo ennen lamaa, laman aikana ja sen jälkeen tilanne kävi melkein mahdottomaksi. (Lepola 2000, 23-29.)

Vuonna 2004 laaditussa valtioneuvoston tulevaisuudenselonteossa (VNS 8/2004) pohditaan ja esitetään ratkaisuja tulevaisuuden väestönkehityksen, väestöpolitiikan ja ikärakenteen tuomiin haasteisiin. Selonteossa puhutaan jälleen mahdollisesta, väestön ikääntymisen myötä tulevasta jonkinasteisesta työvoimapulasta. Haasteelliseksi selonteon mukaan tulevaisuudessa muodostuvat erityisesti työvoiman saatavuus ja laatu, talouskasvun jatkuvuus ja julkistalouden sekä aluekehityksen tasapaino kuin myös palvelujen tarjonta ja saatavuus. Työperäistä, erityisesti pitkälle koulutettujen ulkomaalaisten, maahanmuuttoa ehdotetaan yhdeksi ratkaisuksi. Työperäisen maahanmuuton myötä kuitenkin innovatiivisuuden ja taloudellisen toimeliaisuuden nähdään lisääntymisen, vaikkakin ensisijaisena vaihtoehtona väestökehityksen haasteisiin selonteossa ehdotetaan silti oman väestöreservin käyttöä. Samalla työperäiseen maahanmuuttoon turvautuminen edellyttää selonteon mukaan Suomen maahanmuuttopolitiikalta aktiivisuutta ja edistyskellisyyttä, sekä houkuttelevuutta. (VNS 8/2004, 21-36.) Nykyisen globaalien kilpailun maailmassa monikulttuurinen mielikuva maasta on ensiarvoisen tärkeä, jotta muualta tulevat menestyjät saataisiin houkutelua Suomeen. Uhkana ei niinkään ole enää pelkästään ei-toivottujen vieraiden saapuminen maahan, vaan se, että työpaikat ja osaajat sekä sijoittajat eivät valitsekaan Suomea ja siirtyvät muualle (Horsti 2005, 14).

Helena Blomberg-Kroll (2004) on tutkinut Suomessa ja Ruotsissa, kahdessa Pohjoismaisessa hyvinvointivaltiossa, käytyjä keskusteluja työperäiseen maahanmuuttoon liittyen. Työperäisellä maahanmuutolla tarkoitetaan yleisesti sitä, että maa-

hanmuutto suuntautuu työelämän tavoitteisiin. Molemmissa maissa työn ja sosiaaliturvan roolit yhteiskunnassa ovat merkittäviä. Suurin ero maiden välillä on Blomberg-Krollin mukaan se, että Suomessa harvoin mainitaan maahanmuuttajien suuria työttömyyslukuja puhuttaessa maahanmuuton lisäämisestä. Ilmeisesti sen vuoksi, että tällöin jouduttaisiin puhumaan myös maan sosiaalipoliittisesta tilanteesta sekä siitä, että työmarkkinoihin tarvittaisiin suuria muutoksia. Suomessa myös puhutaan maahanmuuton lisäämisestä yleensä silloin, kun tarkoitetaan työperäisen maahanmuuton, muttei niinkään pakolaisten, määrän lisäämistä. (Blomberg-Kroll 2004, 249 ja 252.)

Tavoitteena suvaitsevaisuus

Maahanmuuttopolitiikan yhtenä tavoitteena on myös suvaitsevien asenteiden levittäminen suomalaisten keskuuteen, sekä rasisminvastainen toiminta (Jaakkola 1999, 187). Leena Suurpää, joka on tarkastellut kotoutumisohjelmia solidaarisuuden näkökulmasta, on huomannut kotoutumisohjelmissa kristalloituvaksi kahdenlaista solidaarisuuden tyyppiä: hyvän tahdon solidaarisuus sekä hyvän vaihdon solidaarisuus. Solidaarisuus käsitteenä taas viittaa yhteisvastuullisuuteen, jossa suljetaan erottelematta kaikki tuon yhteisvastuun piiriin. (Suurpää 2002, 216 ja 222.) Suurpää näkee, että Suomessa solidaarisuus maassa asuvia maahanmuuttajia kohtaan on kaikkien tuntema normi, joka rakentuu tutuille pohjoismaisille hyvinvoinnin, vapauden ja tasa-arvon hyveille. Kuitenkin loppujen lopuksi yhteisvastuun normi kääntyy usein keskustelussa kysymykseksi suvaitsevaisuudesta. (Suurpää 2002, 202.) Huomio on mielenkiintoinen, koska hyvän tahdon ja hyvän vaihdon solidaarisuudet yhdessä luovat kuvan hieman ristiriitaisesta tilanteesta, jossa toisaalta maahanmuuttajia kohdellaan ja oletetaan kohdeltavan oikeudellisesti erityisryhmänä ja erityisessä asemassa olevina (hyvän tahdon solidaarisuus), kun taas samaan aikaan maahanmuuttajien hyvinvointipalvelut rakentuvat suomalaisille lähtökohdille (hyvän vaihdon solidaarisuus). (Suurpää 2002, 216-217.)

Hallinnollisella tasolla suvaitsevaisuus on sekin eräänlaista rajanvetoa, jossa valtaväestöön kuuluvat määrittelevät sen, ketä suvaitaan ja millä tavalla. Erilaisuutta suvaitaan hallinnan keinoin jolloin pakolaisuus ja maahanmuutto näyttäytyvät ongelmina, jotka on saatava kontrolliin. Tehokkaan kotoutumisen (Lepola 2000) periaatteet kertovat juuri näistä suvaitsevaisuuden rajoista ja ehdoista. (Suurpää 2005, 48.) Tähän kontrolloituun ja hallittuun maahanmuuttoon ja maassa olemiseen on kiinnittänyt

huomiota myös Karina Horsti (2005) tutkiessaan journalistien näkemyksiä monikulttuurisuudesta.

Kotoutuminen yhteiskuntaan

Keskeisiä kotouttamisohjelmien sisältöjä ovat juuri maahanmuuton alkuvaiheeseen kuuluvat tukitoimet, eli asuminen, koulutus ja työllistyminen, kulttuuri- ja vapaa-aika, sosiaali- ja terveyspalvelut sekä suvaitsevaisuuden edistäminen ja syrjinnän ehkäisy. (Suurpää 2002, 203-204.) Hyvinvointipalvelujen ihanne on aktiivisesti osallistuva asiakas, tai tässä tapauksessa maahanmuuttaja, joka on vastuullinen ja aktiivinen yksilö, jopa niin, että aktiivisuus nähdään velvoitteeksi ja yhteiskuntaan kiinnittymisen ehdoksi. Toisaalta aktiivisuus on melkoinen vaatimus, mikäli vastassa ovat nykyinen yhteiskunnallinen järjestelmä sekä suomalaiset asenteet. (Suurpää 2002, 206-207.)

Termi integraatio on noussut ennen käytettyjen akkulturaatio ja assimilatio termien rinnalle ja tilalle, vaikkakin sen sisällöllinen määrittely on koettu olevan vielä puutteellista (Forsander 2001, 38).

Assimilaatiolla tarkoitetaan yksisuuntaista prosessia, missä vähemmistö-kulttuuriin kuuluva ensin omaksuu enemmistökulttuurin arvot ja käyttäytymisen, ja lopputuloksena sulautuu enemmistökulttuuriin. Kulttuurien välillä ei nähdä olevan vaihtoa. Oletuksena on, että muutosprosessi ennen pitkää johtaa etnisen vähemmistökulttuurin häviämiseen. Akkulturaationäkökulma esittää tilanteen kaksisuuntaisena: kulttuurien kohdatessa muutosprosessiin liittyvät niin vähemmistöryhmien sopeutuminen enemmistökulttuuriin kuin enemmistön jäsenten suhtautuminen vähemmistöön. (Liebkind 2000, 13-14.)

Sosiaalipsykologi John Berryn kehittämässä akkulturaatiomallissa akkulturaatioasenne jaetaan integraatioon, assimilatioon, marginalisaatioon ja separaatioon. Integraatiosta puhutaan, kun henkilö kokee yhteydet muihin ryhmiin, esimerkiksi valtakulttuuriin tärkeinä siinä missä samalla myös oman kulttuurisen identiteettinsä ja omien kulttuuristen piirteidensä säilyttämisen. Separaatio eli eristäytyminen on sitä, ettei henkilö ole kontaktissa kuin oman etnisen ryhmänsä jäsenten kanssa. Marginalisaatio taas tarkoittaa Berryn mallissa tilannetta, missä yksilö on syrjäytynyt niin omasta kulttuurisesta taustastaan kuin muistakin mahdollisista ryhmistä. Syrjäytyminen uhkaa erityisesti niitä maahanmuuttajien lapsia, jotka eivät halua samaistua omien vanhempiensa arvo-

maailmaan mutteivät myöskään kykene samaistumaan valtayhteisöön. (esim. Forsander 2001, 37-38; Berry et al. 1992.)

Toivottavin vaihtoehto olisi Berryn mukaan integraatio. Mutta ongelmia tuottaa se, millä tavalla integraation katsotaan tapahtuvan. Onko se integroitumista valtayhteisöön, integroitumista eri etnisten ryhmien välillä vai oman etnisen yhteisön sisällä? Valtayhteisöön suuntautunut integraatio on rakenteellista integraatiota, johon sisältyy eri osa-alueita: muun muassa poliittinen, taloudellinen ja sosiaalinen integraatio. Etnisen yhteisön sisäisen integraation huomioiminen muistuttaa siitä tosiasiaista, että samasta maasta tulleet ihmiset eivät ole välttämättä yhtä yhtenäistä ryhmää, vaan heidänkin välillään on hierarkkista järjestäytymistä. Etnisten ryhmien välinen integraatio taas viittaa etnisten ryhmien väliseen kanssakäymiseen ja yhteisten intressien löytämiseen suhteessa valtaväestöön. (Forsander 2001, 32, 37- 40.)

On sanottu integrointikeskustelussa olevan ongelmallista sen, että siinä oletetaan olevan kaksi ryhmää: ne, jotka integroituvat, eli vähemmistö ja ne, joihin integroidutaan, eli valtayhteisö (Forsander 2001, 39). Huolenaiheena on ryhmien ajattelu kokonaisuuksiksi, eli kysymys, onko tällaisia kokonaisuuksia oikeastaan edes olemassa? Kuitenkin näyttää siltä, että ongelmaa on jo pyritty selvittämään. Kuten jo edellä kerroin, kunnat, jotka ottavat maahanmuuttajia vastaan ovat velvoitettuja laatimaan kullekin maahanmuuttajalle henkilökohtaisen kotoutumissuunnitelman. Eli ainakaan maahanmuuttajia ei kotouteta ryhmissä vaan yksilöinä. Toinen kysymys onkin sitten se, oletetaanko vastaavasti mystisen ”valtayhteisön” olevan yhtenäinen kokonaisuus? Tutkittaessa maahanmuuttajien integroitumisprosessia, harvemmin on tutkittu valtaväestössä tapahtuneita muutoksia ja sitä, kuinka valtaväestöön kuuluvat sopeutuvat uusiin tulijoihin (Forsander 2001, 32 ja 38-39).

Maahanmuuttopolitiikka tähtää siis siihen, että maahanmuuttaja integroituisi suomalaiseen yhteiskuntaan. Kotouttamislaissa aktiivinen osallistuminen integroitumiseen: kielen oppiminen, koulutukseen ja työharjoitteluun osallistuminen, nähdään olevan maahanmuuttajan velvollisuus. Laki myös velvoittaa kunnat ja viranomaiset tekemään oman osansa kotoutumisen onnistumiseksi. Näin ollen integroivan toiminnan ulkopuolelle jääminen, marginalisoituminen, on eräällä tavalla sanktioitu. Integraatio on poliittisesti määriteltyä. Maahanmuuttajan integraation määrittää hallintokoneisto, joka samalla määrittää myös integroimattomuuden, eli syrjäytymisen. Pohjoismainen hyvinvointi-ideologia rakentuu muun muassa sen varaan, että kaikki jollakin tavalla integroituvat tai heidät integroidaan saman arvojärjestelmän jakavaan yhteiskuntaan. (Forsander

2001, 39-43.) Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että jossakin ovat määriteltynä ne merkit, jotka osoittavat kuinka hyvin henkilö on yhteiskuntaan integroitunut. Termit kiinnittyminen ja syrjäytyminen ovat yhteiskuntapoliittisessa viranomaiskäytössä helposti yleistäviä, ne kertovat, miten normaalisti suomalaiset kiinnittyvät yhteiskuntaan tai jäävät sen ulkopuolelle (Suurpää 2002, 210). Maahanmuuttajia koskeva kotoutumispolitiikka on sikäli mielenkiintoista, että se haastaa pohtimaan valtiollisen hyvinvointijärjestelmän toimivuutta ja muutostarpeita (Suurpää 2002, 205).

Maahanmuuttajat ja työ

Kuten jo edellä mainitsin, työllistymistä pidetään Suomessa keskeisenä yhteiskuntaan integroivana tekijänä kaikkien ihmisten kannalta (Forsander & Ekholm 2001, 59). Mutta työelämässä vaaditaan tiettyjä taitoja, joita ilman harvoin pärjää. Näitä ovat muun muassa suomenkielen taito, ammattitaito, kulttuurinen kompetenssi eli kulttuurin hallinta, sosiaaliset kyvyt sekä valtayhteiskunnan verkostojen hallinta. Monilta, ei kovinkaan kauaa Suomessa asuneilta, maahanmuuttajilta suurin osa näistä taidoista puuttuu. Ammattitaitoa tai työkokemusta voi olla, mutta nekään eivät välttämättä ole suoraan sellaisenaan siirrettävissä maasta toiseen. (Forsander & Ekholm 2001, 63-64.) Minna Söderquist (2005) on tutkimuksessaan huomannut maahanmuuttajien työllistymistä estävänä tekijänä myös sen, että työntekijöinä maahanmuuttajia rekrytoidaan kuten suomalaisia, ulkomaalaisuutta ei osatakaan hyödyntää, vaan ulkomaalaisuus nähdään pikemminkin esteenä. Poikkeuksena ovat huippuosaamista vaativat organisaatiot, mutta näihin taas tuskin ensisijaisesti palkataankaan muunlaisia maahanmuuttajia kuin ammattitaitoisia, työperäisen maahanmuuton kautta Suomeen tulleita huippuosaajia.

Mikäli työn kautta kotoutumista pidetään keskeisenä näkökulmana, valtiolla ja kunnilla on oltava keinoja, joilla maahanmuuttajien työllistymispäämäärään pääsyä edistetään. Erilaiset tukityöllistämiset, nuorten työpajat ja työharjoittelut ovat paljon käytettyjä sosiaalipoliittisia keinoja (Forsander 2001, 42-43). Eikä tietysti pidä unohtaa kieltä, jonka osaaminen on monessakin mielessä tärkeä yhteiskuntaan sisälle pääsyn, jos nyt ei ehkä edellytys, niin ainakin monella tapaa asiaa helpottava tekijä. Työvoimatoimisto on vastuussa työikäisten maahanmuuttajien kotoutumissuunnitelman laatimisesta, johon kuuluvat esimerkiksi suomen tai ruotsin kielen opiskelu, työvoimapolitiittinen aikuiskoulutus, ammatinvalinnanohjaus, kuntoutus ja työharjoittelu (Forsander & Ekholm 2001, 111-112). Kuten edellä tuli todettua, maahanmuuttajalla itsellään on myös vel-

vollisuus edesauttaa omaa kotoutumistaan olemalla aktiivinen ja osallistumalla järjestettyihin integroimistoimiin.

Valtion taholta maahanmuuttajien tilannetta edesautetaan ennen kaikkea lainsäädännöllisin toimenpitein. Perustuslaissa on säädetty ihmisten yhdenvertaisuudesta lain edessä. Rikoslaisissa kielletään syrjintä elinkeinotoiminnassa, ammatin harjoittamisessa, virantoimituksessa ja yleisönpalvelussa rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän, ihonvärin, kielen, sukupuolen, iän, perhesuhteiden, uskonnon ja niin edelleen perusteella. Samoin rikoslain mukaan työnantaja ei saa myöskään asettaa työnhakijaa tai työntekijää epäedulliseen asemaan edellä lueteltuihin kohtiin perustuen. (Ekholm 2001, 177.)

3.2 Journalismi ja monikulttuurisuus

Tässä luvussa hahmottelen ensinnäkin journalistisia käytäntöjä sekä niihin vaikuttavia taustatekijöitä, eli aineistossa journalistiikan taustaanellä argumentoivien toimittajien ammatinkuvaan liittyviä aspekteja. Tämän jälkeen perehdyn tarkemmin journalistien suhteeseen kulttuurien kohtaamiseen sekä maahanmuuttoon. Tuo suhde on kompleksinen. Karina Horsi, joka on väitöskirjassaan (2005) tutkinut journalismin suhdetta maahanmuuttajiin ja monikulttuurisuuteen, näkee tilanteessa median osalta vahvan kaksijaakoisuuden, jopa ristiriitaisuuden: toisaalta ihannoidaan monikulttuurisuutta ja puhutaan toivotusta maahanmuutosta, toisaalta samassa yhteydessä kyseisistä asioista uutisoidaan negatiiviseen sävyyn. Eli kun huolestuneena uutisoidaan elintasopakolaisuudesta, samalla voidaan suitsuttaa etnistymisen mukanaan tuomia riemuja. Horsti näkee, että journalismi rakentaa tällöin kahdenlaista, monikulttuurisuuteen kannustavaa sekä erilaisuutta torjuvaa diskurssia, joita hän ei kuitenkaan silti näe toistensa vastakohtia. (Horsti 2005, 277-278.) Kyseessä on ilmiö, jonka myös Leena Suurpää huomaa omassa tutkimuksessaan (2002), eli paljon käytetyt ”me” ja ”muut” kategoriat ovat liian yksioikoisia kuvaamaan ihmisryhmien välisten suhteiden rakentumisen monimuotoisuutta, vierauden rajat ovat muuttuvia ja niissä voi olla myös sekä-että –argumentointia (Horsti 2005, 12).

Julkisen sanan neuvosto ja journalistin ohjeet

Suomessa vallitsee sananvapaus, joka on määritelty perustuslain § 12. Erikseen on vielä vuonna 2004 voimaan astuneessa uudessa sananvapauslaissa (§1) täydennetty joukkoviestinten sananvapaudesta. Journalismiin vaikuttavat ensinnäkin sanavapauslain kaltaiset lait ja asetukset, jotka määrittelevät muun muassa julkaisijan, kustantajan, päätoimittajan ja toimittajien oikeudelliset vastuut ja velvollisuudet. Journalismissa sovelletaan myös erinäisiä lakeja, jotka koskevat toimittajien lähdesuojaa, kunnianloukkauksia, vastineita ja valtiosalaisuuksia. Mutta vielä näiden valtion säätämien lakien ja asetusten lisäksi on olemassa Julkisen sanan neuvoston esittämiä ja valvomia, alan omia eettisiä ohjeita. (Mäntylä 2004, 10.)

Julkisen sanan neuvosto on journalistinen sopimuksenvarainen itsesääntelyelin, jonka tehtävänä on pitää yllä hyvää lehtimieskäytäntöä. Julkisen sanan neuvosto julkaisee Journalistin ohjeet -nimisiä suosituksia, viimeisimmät ovat vuodelta 2004. Julkisen sanan neuvosto ei voi määrätä sakko- tai muita rangaistuksia suositusten ja hyvän journalistisen tavan rikkomisesta, mutta neuvoston huomautus asiasta täytyy julkaista. (Mäntylä 2004, 10 ja 38.)

Ensimmäinen journalistieettinen normisto julkistettiin jo vuonna 1958. Siitä lähtien eettisiä ohjeita ja normeja on uusittu vuosikymmenten kuluessa sekä sisältöltään että muodoltaan vastaamaan sekä muuttuvaa yhteiskuntaa että muuttuvaa viestinnän kenttää. Nykyisin voimassa olevat ohjeet korostavat toimittajan rehellisyyttä ja riippumattomuutta, mutta poistetuksi on tullut kohta, jossa toimittajia ohjastetaan olennaiseen ja monipuoliseen tiedonvälitykseen. (Mäntylä 2004, 134-135.) Ehkä rehellisyyden ja riippumattomuuden ajatellaan johtavan joka tapauksessa monipuolisuuteen? Olennainen tiedonvälitys ja sen merkitys taas kyseenalaistuu nykyisen sensaatio- tai viihdeuutisiin keskittyneen journalismin kirjossa: ehkä sata vuotta sitten ei pidetty olennaisena tietää, kenen kanssa kukakin näyttelijä seurustelee? Nyt tällainen uutisointi taitaa olla myös eräs osoitus monipuolisuudesta.

Lainsäädäntö kieltää äärimmäisen vihamielisen ja kansanryhmään kohdistuvan rasismien, mutta tämän lisäksi maahanmuuttajiin ja kulttuurivähemmistöihin liittyvää raportointia ohjataan myös journalistiliittojen eettisillä koodistoilla. Ohjeissa kehoitetaan kiinnittämään huomiota kielenkäyttöön ja käsitteiden taustalla oleviin merkityksiin. Lisäksi suositellaan käytettäväksi maahanmuuttajataustaisia lähteitä asiantuntijarooleissa. (Horsti 2005, 207). On nimittäin huomattu, että vaikka maahanmuuttajista

puhutaan mediassa, niin maahanmuuttajat itse harvoin pääsevät ääneen: heitä siteerataan ja käytetään lähteinä uutisjournalismissa huomattavan vähän (Pietikäinen 2002, 24).

On pidettävä mielessä, että journalististen tekstien sisältöjen rakenteet omalta osaltaan mahdollistavat erilaisten ennakkoluulojen uusintamisen tai pois kitkemisen (Raittila 2002, 33 ja 107). Selkeä ohje on, ettei hyvässä journalistiikassa ole tarpeellista tuoda esiin ihmisten etnistä alkuperää tai kansallisuutta asiaankuulumattomasti tai halventavasti. Esimerkiksi etniset alkuperän mainitseminen rikosasioissa voi vahvistaa johonkin ryhmään kohdistuvia ennakkoluuloja, joten mikäli rikollisen etninen tausta tuodaan esiin, se edellyttää että tieto on tarpeellinen uutisen olennaiselle sisällölle. (Mäntylä 2004, 130-132.)

Edellä kerrotun perusteella journalistin työ nähdään oikean ja totuudenmukaisen tiedonlevityksen näkökulmasta. Toimittaja on jonkinlainen kriittinen raportoi-ja, jonka tehtävänä on suhteuttaa aiheet laajempaan yhteiskuntakontekstiin. Kuitenkaan toimittaja ei tule toimitustilanteeseen tyhjänä tauluna edellä mainittujen ohjeistusten turvin: toimitustyöhön vaikuttavat lisäksi myös toimittajan omat tulkintamallit sekä toimittajan ammattikäytännön sanelemat kehykset. Ammattikäytäntö esimerkiksi tarkoittaa tietynlaista rutiininomaista tapaa uutisoida tietynlaisista tapahtumista. Kyseessä ei kuitenkaan ole sen kummempi asia, kuin että monimutkaisista tapahtumista ja teemoista on muokattava nopeasti selkeitä ja ymmärrettäviä uutisia, pyrittävä tekemään maailma ymmärrettäväksi. (Horsti 2005, 53-54 ja 282.)

Journalismissa pyritään valvomaan, ettei etnisiä vähemmistöjä ja vieraita kulttuureja kuvattaessa käytettäisi rasistista ja loukkaavaa kielenkäyttöä eikä piilorasismi muutenkaan pääsi yhteiskunnassa rehottamaan. Kuitenkin journalismin huomaamattomat rutiinit ja journalismin institutionaaliset rakenteet saattavat toisinaan enemmänkin pitää yllä kuin purkaa etnisiä ennakkoluuloja. (Raittila 2005, 5; Raittila 2002, 9-10.) Jotkut asiat esitetään rutiininomaisesti siten, miten ne on aina totuttu tekemään ilman, että ymmärrettäisiin millaisia tarkoittamattomiakin seurauksia tietyllä esittämisen tavalla voi olla. Tästä on hyvänä esimerkkinä Mia Aholan (2002) artikkelissaan perustelema väite, jonka mukaan näennäisesti etnisistä vähemmistöryhmistä kirjoitetaan korrektisti vaikkakin kirjoittaminen on rakenteellisesti vinoutunutta. Tällä hän tarkoittaa muun muassa erilaisten lennokkaiden kielikuvien käyttöä uutisoitaessa eri kulttuureihin kuuluvien ihmisten urheilusuorituksia. Kielikuvat sinällään voivat olla ylistäviä ja maalaillevia, mutta kun tummaihoisia urheilijoita ja heidän suorituksiaan kuvaillaan luonnosta peräisin olevilla määreillä ja vaaleammat urheilijat ovat pärjänneetkin järjellään, on

lopputulos Aholan mukaan yhä edelleen täynnä kaikuja erirotuisten ihmistyyppien lajijominaisuuksista. Aholan artikkeli on toisaalta myös hyvä esimerkki siitä, kuinka journalismin käytäntöjä tarkasteleva tutkija löytää sieltä sitä mitä etsiikin, jos alun alkaen ajattelee löytävänsä me-he jaotteluja ja rajanvetoja. Ihonvärilleen ei kukaan voi mitään, eivät mustat eivätkä valkoiset. Voisi kysyä, miksi tutkijan tulkintalogiikka kulkee artikkelissa siten, että luontoon läheisesti liitettyinä ihmiset ajateltaisiin alempiarvoisina? Kriittisesti voisi ajatella myös, saavatko ihmiset olla yksilöitä ja yksilöinä tehdä stereotyyppisiä tai stereotyyppien vastaisia tekoja – olemmeko kaikki jokaisessa tilanteessa kansallisen ryhmämme edustajia?

On tietysti hyvä muistaa, että journalistien näennäisen riippumattomat, mutta rutiininomaiset käytännöt ja rakenteet voivat tukea tiedostamattomasti vallitsevaa yhteiskunnallista järjestystä: erityisesti valtaeliitin näkemyksiä asioista. Tällöin sillä, miten journalismi kuvaa maailmaa ja yhteiskuntaa, on merkittäviä poliittisia seurauksia. (Horsti 2005, 54.) Lisäksi on esitetty, etteivät toimittajat ota kaikkea hyötyä irti vallitsevasta sananvapaudesta; sananvapaus on olemassa, mutta toimittajat eivät käytä sitä (Mäntylä 2004, 142). Maailma olisi täynnään näkökulmia ja mahdollisuuksia kertoa asiat toisin, mutta vain joitakin näkökulmia käytetään.

Monikulttuurisuus mediassa

Karina Horsti päätyy tutkimuksessaan johtopäätökseen, että mediateksteissä monikulttuurisuus ymmärretään pääsääntöisesti hallinnalliseksi strategiaksi, jonka avulla erilaiset yhteiskunnassa olevat kulttuurit voidaan järjestää keskenään siten, että yhteiskuntarauha säilyy. Yksityisen elämän piirissään maahanmuuttajat sekä muu vähemmistö voivat olla erilaisia haluamallaan tavalla, mutta julkisen elämän piirissä heidän on mukauduttava suomalaiseen normiin. Horsti esittää, että median näkökulmasta suhtautuminen maahanmuuttajiin hoidetaan viranomaisteitse. Maahanmuuttajien kohtaaminen on ensisijaisesti erilaisten instituutioiden tehtävä, yksilön ei siten tarvitse ottaa vastuuta monikulttuurisuuden kohtaamisesta. (Horsti 2005, 299-300.)

Horstin esittämä huomio on monitasoinen, mutta tulkitsen sen niin, että koska media ajattelee monikulttuurisuuden ja maahanmuuttajien kohtaamisessa vastuussa olevan ensisijaisesti erilaiset instituutiot, se samalla tukeutuu ajatukseen suomalaisen valtiohallinnon ensisijaisuudesta ja vallasta suhteessa etnisiin vähemmistöihin. Tällöin ymmärrän tämän ajatuksen liittyväksi siihen huomioon, että journalistiset käyt

tännöt tukevat rutinoituessaan valtakulttuurin näkemyksiä yhteiskunnallisesta järjestyksestä (Horsti 2005, 300), jolloin tässä tapauksessa media tukisi ja uusintaisi tämän päivän suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan tapaa ja käytänteitä suhtautua monikulttuurisuuteen ja maahanmuuttajiin. Esimerkiksi, kun mediassa uutisoidaan erilaisista monikulttuurisuushankkeista, nousee hallinnallisuuden näkökulma keskeiseksi kertomuksen ohjaajaksi: mielikuva Suomesta on ensisijaisesti järjestelmällinen ja hallittu, ja monikulttuurisuus kuuluu ennen kaikkea hallinnon virkatehtäviin (Horsti 2005, 294; vrt. myös Huttunen & Löytty & Rastas 2005, 23). Horstin esittämä väite saa vahvistusta myös Kajaanin pitseriatapaukseen liittyvissä toimittajien kommentteissa: toimittajien mielestä syyt sekä ratkaisut ilmenneeseen rasismiongelmaan löytyvät ensisijaisesti yhteiskunnan ja erityisesti hallinnon toimien taholta, ennemmin kun siitä, että yksilöt ottaisivat vastuun yhteisössä elämisestään.²

Journalismi ja maahanmuuttajat

Kun maahanmuutto ja ulkomaalaisten määrä Suomessa 1990-luvun alussa alkoi todella kasvaa, myös maahanmuuttoa käsittelevä uutisointi lisääntyi. 90-luvun puolivälissä kuitenkin mediassa ryhdyttiin pohtimaan raportoinnin tasapuolisuutta, maahanmuuttajien näkyvyyttä ja sitä, kuinka maahanmuuttajien ääni mediassa kuuluu. Alkoi syntyä muun muassa erilaisia hankkeita, joiden tarkoituksena oli lisätä maahanmuuttajien näkyvyyttä ja kuuluvuutta mediassa. Tällaisia hankkeita, joita yhä edelleen kehitellään, ovat esimerkiksi erilaiset maahanmuuttajien elämää kuvaavat TV-ohjelmat sekä sanomalehdissä yleistyvät maahanmuuttaja-sivut. (Horsti 2005, 11.)

Mutta valitettavan usein etniset vähemmistöt ovat sivuosassa heitä koskevissa jutuissa. Syynä voivat esimerkiksi olla kieliongelmat tai aikataulut. Toimittajan on yksinkertaisesti helpompaa ja nopeampaa ja jossakin määrin turvallisempaa nojautua viranomaislähteisiin ja virallisiin tiedotteisiin. Lopputuloksena tosin on sitten juttuja, joissa korostetaan määriä, hallinnon ongelmia ja lakipykälää. (Raittila ym. 2002, 203.) Tutkimuksissa todetaan usein, että etnisiä vähemmistöjä koskettavat uutiset keskittyvät erityisesti maahanmuuttoon ja ongelmiin. Toisaalta jotta kulttuurivähemmistöjä, kuten

---

² Esimerkiksi toimittaja kommentoi (Kainuun Sanomat 30.8.05), että asennemuutokseen tarvitaan lisää muun muassa työpaikkoja, toimivia peruspalveluita ja moniarvoista mediaa. Aiemmin (Kainuun Sanomat 13.8.06 ja Kainuun Sanomat 3.8.05) eräs toinen toimittaja on esittänyt, että kajaanilaisten tietämättömyys maahanmuuttajien tilanteesta johtuu siitä, ettei heille osata levittää oikeanlaista tietoa. Lisäksi pitseriaan hyökänneet riehujat (rasistit?) kaikkien, mutta erityisesti yhteiskunnan tulisi nähdä rikollisina.

mitä tahansa muitakin ryhmiä koskevat aiheet ylittäisivät uutiskynnyksen, on niiden oltava jotenkin poikkeuksellisia. (Pietikäinen 2002, 20.)

Ongelmalliseksi ja erityisen huomion arvoiseksi tilanteen median osalta tekee se, että journalismin kenttä on yksi olennaisimpia etnisyyden esittämisen areenoita. Usein suomalaisten suorat kontaktit maahanmuuttajiin ovat vähäisiä ja maahanmuuttajia tavataan vain median välityksellä. (Horsti 2005, 33; Raittila 2002, 107.) Tästä näkökulmasta käsin journalismilla, ja journalisteilla, on suuri vastuu siinä, kuinka maahanmuuttajia ja monikulttuurisuutta mediassa esitetään. Eli valitettavasti niin sanotusta normaalijournalismista poikkeavan, hyvään päämäärään pyrkivän maahanmuuttajajournalisminkin voidaan nähdä asettavan maahanmuuttajat erityisjulkisuuteen, yhä edelleen erilliseksi osaksi yhteiskuntaa (Horsti 2005). Kysymys vähemmistöjä koskevasta, kaikkia tyydyttävästä uutisoinnin tavasta on ongelmallinen (Pietikäinen 2002, 14).

3.3 Kulttuurit kohtaavat arjessa

Asenteet

1990-luvun alussa Joensuussa sattuneet rasistisesti motivoituneet tapahtumat (esim. Hildén 2001) nostivat näkyvästi esiin kysymyksen suomalaisten rasistisista asenteista ja maahanmuuttajavastaisuudesta. Joensuun rasismin syitä ja syyllisiä haettiin laajalta alueelta ja lähes joka puolelta aina skinien kotikasvatuksesta, ”ajanhengestä”, markkina-voimista, päättäjistä, koululaitoksesta aina pakolaisiin itseensä saakka (Harinen & Heikkilä & Hyvönen 2001, 155). Mutta pohjimmiltaan kyse oli kaikesta myös reaktiosta kasvaneisiin maahanmuuttajamääriin alkavan laman ja työttömyysuhan kynnyksellä, kuten myös Magdalena Jaakkola (1999, 3; 2000, 29) toteaa: tutkittaessa suomalaisten rasististen asenteiden muutoksia, havaittiin, että erinäiset ulkomaalaisiin liittyvät pelot lisääntyivät maahanmuuttajien määrän kasvaessa. Pelättiin ulkomaalaisten tuovan mukanaan järjestäytyneitä rikollisuutta, huumeita, levottomuuksia, mellakoita ja aidsia. Myös rasismin lisääntymistä pelättiin.

Kuten jo useasti on tullut todettua, maahanmuutto on Suomessa vielä kohdallisen uusi asia. Magdalena Jaakkolan (1999) tutkimuksessa todetaan, että ennen 90-luvun lamaa suhtautuminen maahanmuuttajiin oli Suomessa hyvin myönteistä, johtuen muun muassa siitä, että tuolloin ulkomaalaisia oli maassa vielä huomattavan vähän.

Laman seurauksena tullut suurtyöttömyys ja talouden romahtaminen vähensivät kantaväestön myönteisyyttä, koettiin, että maahanmuuttajat ja pakolaiset tulivat samoille apajille taistelemaan vähistä työpaikoista ja sosiaalietuuksista: sosioekonomisen uhan mahdollisuus koettiin kasvaneen. Kun laman vaikutukset alkoivat hellittää, asenteet maahanmuuttajia kohtaan muuttuivat jälleen myönteisemmiksi, joskaan ei enää päästy lamaa edeltävien vuosien tasolle. Jaakkolan tutkimuksessa käy ilmi, että sellaisiin maahanmuuttajiin, jotka erosivat ulkonäöltään eniten kantaväestöstä, suhtauduttiin yleisesti epäluuloisimmin. Vastaavasti suopeimmin hyväksyttiin ne, jotka ulkonäöltään olivat lähellä kantaväestön piirteitä. (Jaakkola 1999, 186.) Myönteisimmin suhtauduttiin niin sanottuihin hyödyllisiin maahanmuuttajiin, eli opiskelijoihin, yrittäjiin, otolapsiin ja tiedemiehiin, kuin myös humanitaarisista syistä maahan tulleisiin (Jaakkola 2000, 31).

Jaakkolan työpoliittinen tutkimus nousee usein esiin, kun perehtyy maahanmuuttoa, monikulttuurisuutta sekä rasismia ja suvaitsevaisuutta koskeviin asennetutkimuksiin. Tutkimus onkin kattava, joskin kaipaisi ehkä jo päivittämistä, onhan sen tekohetkestä jo aikaa monta vuotta. Vaikka jotkut Jaakkolan tutkimuksen huomiot yhä edelleen voivat pitää paikkaansa, on jonkinlaista muutostakin varmasti tapahtunut. Emmehan voi yhä edelleen elää siinä luulossa, että suomalaisten asenteet olisivat yhä seitsemän vuotta myöhemmin samanlaiset. Tämähän tarkoittaisi sitä, että paljon puhuttu asennekasvatus ei olekaan tuottanut toivottua tulosta. Huomiota herättää yleensäkin sellaisten tutkimusten harvinaisuus, joissa näkökulma olisi kantaväestön maahanmuuttajiin kohdistuvissa asenteissa ja suhtautumisessa. Tai pikemminkin, harvassa näyttävä olevan sellaiset tutkimukset, joissa kantaväestön suhtautumista maahanmuuttajiin ja monikulttuurisuuteen tutkittaisiin jostakin muusta, kuin suvaitsevaisuuden ja asennetutkimuksen näkökulmista. Ainakin nämä teemat tuntuvat nousevan tutkimuksissa enemmän tai myöhemmin laajojen pohdintojen aiheeksi. Esimerkiksi toinen paljon viitattu teos, Karmela Liebkindin toimittama Monikulttuurinen Suomi, etniset suhteet tutkimuksen valossa (2000), painottuu sekin artikkeleissaan tarkastelemaan, kuinka yhteiskunnallinen tilanne sekä valtaväestön asenteet saataisiin paremmin vastaamaan maahanmuuttajien tarpeita.

Totta onkin, että valtakulttuurissa rehottavien rasististen asenteiden kitkeminen on ehdottoman tärkeä asia. Toista ihmistä alistava, alentuva tai arvottava käytös ei ole millään tavalla anteeksiannettavaa eikä hyväksyttävää. Esimerkiksi Robert Miles (1994) päätyy toteamaan, että rasismin tarkasteleminen ideologiana edellyttää myös sen seikan huomioon ottamista, että ihmiset eivät vain ota ideologioita vastaan vaan muok-

kaavat ja toisintavat niitä. Tätä kautta on odotettavissa, että myös rasismin sisältö muuttuu ajan ja yhteyden myötä. Tämä taas johtuu siitä, että maailman muuttuessa sen ymmärtämisen tavat, ja myös rasismin ymmärtämisen tapa, muuttuvat. Tässä mielessä patenttiratkaisulta vaikuttava tukeutuminen väitteeseen, että kantaväestön rasistiset asenteet tai rasistiset ilmentymät johtuisivat aina vain yhteiskunnan tilanteesta, lamasta, työttömyydestä tai tietämättömyydestä ei ole se väylä, jonka kautta löydetään kestävä ratkaisu rasismiongelmaan.

On väitetty, että nyky-Euroopassa pidetään milteipä luonnollisena sitä, että valtaväestö suhtautuu ”toisiin” ennakkoluuloisesti, ajatellaan, että ihmiselle on tyypillistä olla ennakkoluuloinen. Väite herättää ajatuksen, että erilaisuuden ja erilaisuuden kulttuuristen perustelujen painottaminen olisi korvannut ihmisten rasismiin perustuvan biologisen lajittelun, eli kulttuurierot olisivat niin perustavanlaatuisia, että niihin nojautuen voidaan selittää ihmisten rinnakkaiselon mahdottomuutta. (Hautaniemi 2004, 115.) Työpaikoilla tai kouluissa saatetaan esimerkiksi mieltää jotkut asiat maahanmuuttajan kulttuuritaustasta johtuviksi ongelmiksi, vaikka maahanmuuttajalle ongelmana voikin olla työpaikan tai koulun käytännöt ennemmin kuin oma kulttuuri (Huttunen & Löytty & Rastas 2005, 35).

Tuoreimmissa tutkimuksissa on tarkasteltu eri aloilla työskentelevien kokemuksia maahanmuuttajista, suvaitsevaisuudesta ja rasismista. Pirkko Pitkäsen (2006) tutkimus kartoittaa viranomaistyössä olevien suhtautumista etniseen ja kulttuuriseen monimuotoisuuteen. Leena Suurpään keskittyy väitöskirjatutkimuksessaan (2002) pohtimaan ja analysoimaan suvaitsevaisuuden ja rasismin erityispiirteitä 1990-luvun lopun Suomessa, sekä tuona aikana suomalaisessa yhteiskunnassa vallitsevia käsityksiä maahanmuuttajista. Minna Söderqist (2005) taas tarkastelee tutkimuksessaan ulkomaalaisia työnantajien näkökulmasta.

Pirkko Pitkäsen (2006) tutkimuksessa todetaan, että keskeisinä viranomaistyötä ja toimintaympäristöjä määrittäviä tekijöitä ovat kansainvälisen vuorovaikutuksen tiivistyminen, ihmisten kansainvälisen liikkuvuuden lisääntyminen ja väestörakenteen muutokset. Erityisesti opettajat näkivät maahanmuuton lisääntymisen ratkaisuna väestön ikääntymisen tuomiin ongelmiin, sosiaalityöntekijät taas olivat selvimmin monikulttuurisuusstrategian kannalla. Suuri enemmistö piti rasismin vastaista työtä tärkeänä. Pitkäsen tutkimuksessa nousivat erityisenä ongelmana esiin kielivaikeudet ja muut kulttuurien välisen kommunikaation kysymykset. Maahanmuuttajien kanssa työssään tekemisissä olevat viranomaiset kokivat tarvitsevansa lisää sekä kielikoulutusta

että vähemmistöjen kulttuurisiin käytäntöihin liittyvää koulutusta. Työvoimaviranomaiset sekä ammatilliset opettajat kokivat tutkimuksen mukaan lisäksi vielä erityisen raskeana työn organisointiin liittyvät ongelmat eli ohjeiden ja käytännön ristiriidat, taloudellisten ja henkilöstöresurssien puutteen sekä kiireen. Kiireellä ja resurssipulalla taas kuitenkin perusteltiin sitä, että ulkomaalaistaustaisen asiakkaan on enemmän sopeuduttava julkisen sektorin vakiintuneisiin käytäntöihin, kuin että hän saisi räätälöityä palvelua. Toisaalta monietnisen asiakaspalvelutyön kehittämiseen olisi kiinnostusta.

Eri aloilla työskentelevien ihmisten asenteiden kartoittaminen onkin tärkeä näkökulma, joka tarjoaa laajoja, koko kansan kattavia tutkimuksia spesifimpää tietoa ongelma-alueista tietyn ammattiryhmän osalta. Mutta kun erilaisissa instituutioissa puhutaan monikulttuurisesta yhteiskunnasta ja monikulttuurisuudesta, on hyvä muistaa, että monikulttuurisuuteen liittyy myös konkreettisia, arkipäivän haasteita myös työelämän ulkopuolella, ammattiroolin ulkopuolella. Yksittäisille ihmisille tulee arjessa tilanteita, joissa on aiheellista pohtia monikulttuurisuuskysymyksiä yhdessä elämisen periaatteiden ja käytäntöjen valossa. (vrt. Huttunen & Löytty & Rastas 2005, 23.)

Maahanmuuttajat suomalaisessa yhteiskunnassa

Seppo Paanasen toimittama ja Tilastokeskuksen julkaisema artikkelikokoelma Maahanmuuttajien elämää Suomessa (2005) on tuoreimpia maahanmuuttajien elämää tarkastelevia teoksia. Artikkeleissa kirjoittajat perehtyvät eri kulttuuritaustaisten maahanmuuttajien elämään 2000-luvun Suomessa sekä yhteiskuntaan integroitumiseen. Integroitumisen kautta tärkeiksi osa-alueiksi nousevat tarkastelussa väkivaltakokemukset, sosiaalinen verkostoituminen, työ sekä asuminen. Suurimpia maahanmuuttajien kohtaamia ongelmia on edelleen työttömyys ja työllistymiseen liittyvät kysymykset, myös palkkatyössä olevat maahanmuuttajat kokevat epävarmuutta muun muassa määräaikaisten tai osa-aikaisten työsopimusten takia enemmän kuin kantaväestöön kuuluvat työntekijät.

Minna Söderqvistin (2005) tutkimuksessa kielitaidon puute, sekä hakijalla että työnantajalla, nousi yhdeksi maahanmuuttajien työllistymistä jarruttavaksi tekijäksi. Palkkaamisessa arvelutti muun muassa se, kuinka työyhteisö tai asiakaskunta tulisi toimeen huonosti suomea puhuvan ulkomaalaistaustaisen ihmisen kanssa. Eli yhteiskuntaan sopeutuminen tarkoittaa maahanmuuttajien osalta paljolti sosiaalista kompetenssia: kielen osaamista, työllistymistä sekä verkostoitumista.

Uuteen, itselle vieraaseen maahan muuttaminen ei ole mikään helppo juttu, varsinkaan jos oman kotimaansa on joutunut jättämään väkisin tai pakon edessä, kuten asia pakolaisten kohdalla usein on. Paremman elintason toivossa muutto maasta toiseen ja uuteen kotimaahan sopeutuminen eivät varmasti juurikaan ole sen helpompia tehtäviä, vaikka tällöin ehkä on voinutkin jo ottaa hieman selville tietoja kohdemaasta. Petri Hautaniemi (2004) etnografisessa tutkimuksessa keskittyy seuraamaan nuorten somalipoikien elämää pääkaupunkiseudulla. Tutkimuksessa pohditaan myös suomalaisen hyvinvointivaltion suhdetta maahanmuuttajalapsiin. Hautaniemi esittää tutkimuksessaan, kuinka länsimainen, ja suomalainen näkökulma maahanmuuttajalasten ja maahanmuuttajanuorten kotouttamiseen, kasvatukseen ja Suomessa elämiseen, oikeastaan käytännössä lopulta toimii. Hän toteaa (2004, 187-188; myös Tiilikainen 2003), että suomalaisen yhteiskunnan taholta pyritään melko suoraviivaisestikin määrittelemään maahanmuuttajille ne ideaaliset kulttuuriset kategoriat, jotka liittyvät muun muassa perheeseen, tasa-arvoon, sukupuoleen, ikään ja henkilöllisyyteen. Kyseessä on ikään kuin viranomaistaholta määritelty elämä ja elämäntavat. Moni taho esittää, tiettyihin mielikuviin ja kategorioihin tukeutuen, kuinka hyvinvointivaltion tulisi somalipoikia kohdella ja tukea, tosin eivät somalipojat näitä aikeita aivan purematta niele. Hautaniemen tutkimuksessa maahanmuuttajapojat ovat aktiivisia toimijoita ja pyrkivät pitämään itse asioistaan huolta.

Päivi Harisen (2003) toimittamassa teoksessa *Kamppailuja jäsenyyksistä*, tarkastellaan myös nuorten maahanmuuttajien arkielämää nykypäivän Suomessa. Artikkeleissa pyritään selvittämään nuorten maahanmuuttajien paikkaa suhteessa valtakulttuuriin. Yhtäältä yhteiskuntaan kiinnittymisessä kyse on yhteiskunnallisesta asemasta, oikeuksista ja velvollisuuksista, mutta toisaalta kyse on samalla myös arjen vuorovaikutuksesta ja tunteista (Harinen & Suurpää 2003, 7). Viranomaisnäkökulmasta jälkimmäisen aspektin huomioon ottaminen tuntuu usein olevan toisarvoisempaa. Kuitenkin sopeutuminen yhteiskuntaan tarkoittaa itse kullekin meistä myös henkistä sopeutumista, oman paikan ja elämän löytämistä, ystäviä ja sosiaalista kanssakäymistä, eikä pelkästään työn tekemistä.

Kiistanalaisiksi ongelmiksi Suomen maahanmuuttopoliittisen keskustelun kontekstissa, eri kulttuuritaustaisen näkökulmasta, muodostuvat Hautaniemen tutkimuksen perusteella suomalaisen hyvinvointivaltion käsitykset perusarvoista, kuten tasa-arvosta, suvaitsevaisuudesta ja perheestä, johon liittyen erityisesti lasten etu ja hyvinvointi. Suomessa emme useinkaan kyseenalaista edellä mainittuja arvoja, ne ovat meille

tärkeitä ja liittyvät käsityksemme hyvästä elämästä. Mutta samalla voimme sortua ajattelemaan, että meidän hyvänä pitämämme arvot ovat yleismaailmallisestikin päteviä hyvän elämän mittareita. Toki kaikki haluavat lapsilleen ja perheelleen hyvää, mutta mitä tuo hyvä on? Ehkä Stuart Hall on oikeassa (2003) esittäessään, ettei käytössä olevissa länsimaisissa monikulttuurisuusdiskursseissa kyetä ottamaan yhtä aikaa huomioon tasa-arvon ja eron kaksoisvaatimusta.

Yhteiskuntaan integroituminen tarkoittaa myös yhteiskunnan jäseneksi päätymistä ja vuorovaikutusta muun ympärillä elävän väestön kanssa. Jäsenyysskampailut käydään konkreettisimmillaan arkisissa tiloissa ja tilanteissa: kamppailut ovat toimintaa, kohtaamisia, keskustelua (Harinen & Suurpää 2003, 7).

4. Argumentoinnin päälinjat

Tässä luvussa tarkastellaan aineistoa edellä esiteltyjen päälinjojen kautta. Argumentointia ohjaava taustaaani nähdään siis dominoivana suhteessa kulloinkin äänessä olevaan puhujaan: taustaaani ovat julkinen maahanmuuttopolitiikka, arjen sosiaalinen kanssakäyminen ja journalistiikka. Ensin analysoin argumentointia retoriikan käsitteistön avulla ja hahmottelen argumentoinnille tyypillisiä piirteitä esimerkkien avulla. Kiinnitän erityisesti huomiota siihen, kuka on se yleisö, jolle vakuuttelu suuntautuu: mitkä ovat argumentaation esisopimuksia, eli sellaisia asioita joita yleisön ei oleteta kritisoivan ja kyseenalaistavan, sekä millaisilla tekniikoilla yleisöä koetetaan vakuuttaa? Osioiden jälkeen teen aina yhteenvedon, missä kiteytän kunkin taustaaenen ohjaaman argumentaation ydinkohdat - sekä esitän tulkintani siitä, millä tavalla rasismi-käsitettä on argumentoinnissa käytetty ja merkityksellistetty.

4.1 Julkinen politiikka

Ministerit

”Jatkossa ulkomaisentyövoiman tarve väistämättä kasvaa. Tällä hetkellä isompi ongelma on kuitenkin työttömyys. - - Ikärakenteen takia meillä tulee olemaan pula kaikenlai-

sesta työvoimasta. - - 'Maahanmuuttajan pitää tietyllä tavalla kotiutua suomalaiseen yhteiskuntaan ja suomalaisten pitää sopeutua siihen, että meille tulee monikulttuurisempi yhteiskunta.' - - Kaikilla tasoilla pitää tehdä rasismia ennalta ehkäisevää työtä ja tuoda niitä vahvuuksia esille, joita monikulttuurisuuden lisääntyminen meille tuo." (Kainuun Sanomat 12.8.2005, työministeri.)

Ministerien argumentaatiossa pyritään myös perustelemaan, miksi maahanmuuttajia on ympäri Suomea, myös sellaisilla alueilla missä ei ole niin kovin mukavat oltavat töiden ja virikkeiden puolesta edes kantaväestöllä saatikka sitten maahanmuuttajilla. Väitteissä annetaan ymmärtää, että maahanmuuttajien sijoittuminen ja asuttaminen ympäri Suomea on ennen kaikkea juuri ennalta määrättyä, eikä neuvottelulle ole paljoa tilaa.

Maahanmuuttajien asuttaminen joka puolelle Suomea ratkaisee myös maahanmuuttajien taholta uhkaavan ongelman: ghettoutumisen. Tavallaan väite on todellisuuden rakennetta uusintava siinä mielessä, että maahanmuuttajiin jälleen liitetään kuitenkin hieman vaarantuntua. On tutkittu, että kantaväestö pelkää maahanmuuttajien kasvattavan läsnäolollaan huumeiden, aidsin ja rikollisuuden uhkaa. Lisäksi pelätään maahanmuuttajien läsnäolon aiheuttavan levottomuuksia, mellakoita ja rasismin lisääntymistä. (esim. Jaakkola 1999.) Virkamiesten puheenvuoroissa monikulttuurisuuden ja maahanmuuton nähdään silti olevan pelkästään positiivista, joten tietynlaista kvasiloo-gisuutta argumentoinnissa myös on, ottaen huomioon hyvinkin mahdolliset maahanmuutosta seuraavat negatiiviset vaikutukset – kuten esimerkiksi juuri Kajaanissa leimahtanut rasistinen reaktio.

Valtion näkemystä edustavat ulkomaankauppa- ja kehitysyhteistyöministeri sekä työministeri argumentoivat myös julkiseen politiikkaan antamaan taustaaäneen nojaten. Työministeri argumentoi ministerin positiosta ja maahanmuuttopoliittisen ministerityöryhmän edustajana yleisönään universaalisti kaikki suomalaiset. Oikeastaan hänen argumentoinnissaan luodaan pohja ja faktat myös sille, kuinka Kajaanin kaupungin hallinto argumentoi ja mihin heidän väittämänsä nojaa. Näin ollen se, mitä Kajaanin kaupungin hallinto vakuuttaa, saa todisteet suhteessa valtion toimintamalliin ja työllisyysohjelmaan. Esisopimuksena on tällöin koko Suomen talouden edistäminen, johon Kainuun taloudellinen menestyminen liittyy sitä tukevana tai siihen tukeutuen.

Ulkomaankauppa- ja kehitysyhteistyöministerin argumenttien ensisijaisena yleisönä ovat kuitenkin tässä tapauksessa kajaanilaiset, johtuen Kainuun Sanomissa (11.8.2005) siteeratusta Kajaanissa pidetystä puheesta. Ministerin argumentoinnin voisi

kiteyttää niin, että maahanmuuttajien ja paikallisväestön rauhallinen rinnakkaiselo on hyödyllistä ja tavoiteltavaa. Suomen pitkän aikavälin tavoite on määrätietoisesti edistää työperäistä maahanmuuttoa ja sen takia maahanmuuttajien ja paikallisten rauhallinen rinnakkaiselo, siihen oppiminen ja sopeutuminen, on tärkeää. Monikulttuurisuus lisääntyy jatkuvasti ja välttämättä ja maahanmuuttajia kotoutetaan eri puolille maata joka tapauksessa. Jos tähän eri puolilla maata opitaan ja sopeudutaan, hyödyt leviävät laajemmalle.

Ministerit esittävät monikulttuurisuuden lisääntymisen luonnonlakina, vaikka samalla mainitaan, että se on itse asiassa tehty päätös ja toimintalinja. Tällaisen argumentoinnin taustalla on selkeästi nähtävissä sitoutuminen maahanmuuttopolitiikkaan ja erityisesti kotouttamislakiin, jotka olemassa olevina lähtökohtina myös velvoittavat virkamiehiä. On sanottu, että poliittisessa retoriikassa monikulttuurisuus näyttyy tietynlaisena tavoiteltavana tilana, johon sisältyy ajatus kulttuurien myönteisestä yhdessäolosta, mutta kuitenkin sillä ehdolla, ettei valtakulttuurin tarvitse muuttua (Huttunen & Löytty & Rastas 2005, 24). Mutta kuitenkin esimerkiksi suvaitsevaisuuden ideaan sisältyy jonkinlainen ajatus asenteiden muutoksesta ja suomalaisen yhteiskunnan muutostarpeesta (vrt. Suurpää 2005, 55).

Yleisönä olevien kajaanilaisten oletetaan jakavan esisopimuksen Kainuun menestymisestä ja hyvinvoinnista, joka julkisen politiikan kautta argumentoitaessa liitetään yhtäläiseen vuorovaikutussuhteeseen koko Suomen hyvinvoinnin kanssa. Kun Kainuussa ymmärretään ja otetaan käyttöön monikulttuurisuuden hyödyt, ne tulevat myös koko Suomen hyödyiksi. Jo tämän esityksen taustalla on ajatus, että ymmärtämättömyys ei ole muuta kuin vääränlaista suhtautumista, siihen on turha vastata muuten kuin vaatimalla suvaitsevaisuutta. Mutta kuten Leena Suurpää artikkelissaan (2005) esittää, suvaitsevaisuus on käsitteenä melko sisällöllisesti tyhjä tai sitä käytetään julkisessa puheessa suhteellisen monimielisesti. Esimerkiksi sillä viitataan tavoiteltavaan yhteiskunnalliseen tilaan, politiikkaan ja hallinnon ohjenuoraan kuin myös ihmisten moraalialia ja ihmissuhteita ohjaavaan hyveeseen (Suurpää 2005, 41). Viranomaispuheessa suvaitsevaisuus nähdään usein rasismien itsestään selvänä vastakohtana. Toisaalta vastakohtaisuus yksinkertaistaa tilannetta liikaa ja ihmiset luokitellaan yksioikoisesti rasisteiksi tai suvaitseviksi. On kuitenkin perustellen väitetty, että sekä suvaitsevaisuus että rasismi noudattavat pohjimmiltaan samankaltaisia erontekojen ja rajanvetojen logiikkaa. Suvaitsevaisuudessakin kysymys loppujen lopuksi on siitä, kenellä on valta määritellä kuka suvaitsee ja ketä, millä tavalla. (Suurpää 2002; Suurpää 2005, 58).

Kajaanin viralliset edustajat

”Kainuun pärjääminen edellyttää monella tavalla avarakatseisuutta ja erilaisuuden hyväksymistä. Kainuu tarvitsee jo oman palvelurakenteensa takia tänne muuttavia ihmisiä. Meidän on välttämätöntä huolehtia siitä, että tänne rajojemme ulkopuolelta muuttavat kykenevät sopeutumaan yhteiskuntaamme. - - Kainuuta ja kainuulaisia ei vie eteenpäin ainakaan rasismi ja suvaitsemattomuus. Suvaitsevaisuus on elintärkeää Kainuun menestykselle.” (Kainuun Sanomat 15.8.2005, maakuntavaltuuston puheenjohtaja.)

Julkisen politiikan kautta argumentoi myös Kajaanin kaupungin johto. Heillä tarkoitetaan tutkimuksessa kaupungin hallitusta ja sen jäseniä, kaupunginvaltuustoa jäsenineen sekä maakuntahallinnon jäseniä. Heidän asemansa kaupungin edustajina asettaa heidän argumentaationsa julkiseksi puheeksi, jossa argumentaatio suuntautuu pääasiassa suoraan kajaanilaisille, mutta suuri osa argumenteista kohdistuu samalla myös julkisen keskustelun piiriin kenelle tahansa kuulijalle. Tätä yleisöä voi pitää universaaliyleisönä. Vastuu paikkakunnan toimivasta monikulttuurisuuden on ministerien argumentoinnin perusteella paikallisjärjestöillä ja paikallisväestölle. Argumentointi tosin implikoi, että vastuun siirron myötä valtion taholla voidaan esimerkiksi Kajaanin rasistiseksi luokitellun pitseriakahakan kaltaisissa konfliktitilanteissa, pitäytyä annettujen ohjeiden takana ja pelkästään muistuttaa paikallisia toimijoita velvollisuudesta rasisminvastaiseen työhön ikään kuin maahanmuuttopolitiikan lähtökohtien täsmällinen ja tunnollinen noudattaminen toisi viime kädessä halutunlaisen lopputuloksen.

On esitetty, että suvaitsevaisuus on politiikan ja hallinnon näkökulmasta ennen kaikkea valtion muotoilema hyvinvointisopimus, jota leimaavat pohjoismaisen hyvinvointivaltion keskeiset määreet: muun muassa universalismi ja tasa-arvoiset mahdollisuudet hyvinvointipalvelujen käyttöön. Suvaitsevaisuus on itsessään eräänlainen kiistämätön normi. Sillä on käsitteenä vahva tunne- ja arvolataus, mutta sen sisältö on usein epäselvä. Kun puhutaan suvaitsevaisuudesta, puhe suvaitsevaisuuden edistämisestä ja asenneremontista viittaa useimmiten kantaväestön tai valtakulttuurin edustajiin: suvaitsemattomuus on kantaväestön ongelma. Mutta ei toisaalta pidä unohtaa, että valtaväestön asenteet ovat eittämättä tärkeä maahanmuuttajien elinoloihin vaikuttava tekijä. (Suurpää 2002, 213-214; Suurpää 2005, 52-53.) Kriittisesti nähtynä hyvää tarkoitta-

va suvaitsevaisuus on silti myös kuin ohjaajan ja oppilaan palvelusuhde: siinä koulutaudutaan vastaanottavan valtion edellyttämiin ajattelu- ja toimintatapoihin (Suurpää 2005, 54).

Koska maahanmuuttajien kunnallisia kotouttamisohjelmia voidaan lukea myös kyseisen hyvinvointisopimuksen käytännön sovelluksina (Suurpää 2005, 53), voitaisiin nähdä, että valtion taholta Kajaanissa ilmennyt rasismi on myös osoitus suvaitsemattomuuden olemassaolosta ja siten kunnassa harjoitettu maahanmuuttopolitiikka on jossakin määrin epäonnistunut. Kajaanin kaupungin hallinnossa otetaan syytös vastaan, mutta samalla vastuuta myös hajautetaan. Maakuntavaltuuston varapuheenjohtaja ilmoittaa, että maakuntahallinnon olisi panostettava työllistymisrahoituksen käytössä siihen, ettei maakuntaan pääse nuorten keskuuteen syntymään syrjäytyneiden joukkoa, joiden asenteissa muukalaiskammo voi saada sijaa (Kainuun Sanomat 9.8.2005). Helsingin Sanomissa (21.8.2005) kaupunginjohtaja kertoo, että ainoa ratkaisu Kajaanin ongelmiin on työ, ongelmia ei ”*sosiaalitanntatempuilla ratkaista*”. Kaupungissa on kaupunginjohtajan mielestä ollut monta projektia, mutta niistä ei ole ollut mitään erityistä hyötyä. Kuntatalous on huonolla tolalla ja turhautuneita toimettomia miehiä on niin kantaväestössä kuin maahanmuuttajissakin. Hän mainitsee myös, että niin sanottuja ongelmaporukoita löytyy joka kaupungista.

Seitsemän kuukautta aiemmin alkaneen maakuntakokeilun myötä Kainuuta seurataan valtakunnallisesti hyvin tarkasti (Kainuun Sanomat 15.8.2005), joten päätäjien argumentoinnin taustalla on myös ajatus, että kaikkien tahojen tulisi kiinnittää erityistä huomiota siihen, kuinka välttämätöntä on huolehtia, että maahanmuuttajat kykenevät sopeutumaan yhteiskuntaamme.

Talouden näkökulma

Maahanmuuttajat nähdään julkisen politiikan kautta argumentoitaessa vahvasti talous- ja elinkeinoelämän resursseina ja talouden kasvua edistävinä tekijöinä. Tämä on julkisen politiikan kautta argumentoitujen pääväite. Esimerkiksi kajaanilaisille ja kainuulaisille suunnatussa argumentaatioissa Kajaanin kaupungin edustajat pyrkivät ensisijaisesti tähdentämään maahanmuuttajien mukanaan tuomia positiivisia vaikutuksia erityisesti maakunnan ja kaupungin taloudelle.

Tällainen argumentointi on kovasti vakuuttavan kuuloista. Esisopimus ei ole niinkään se, että pyritään vakuuttamaan kaupunkilaisia monikulttuurisuuden riemui-

hin nojaten, vaan enemmänkin se, että yhteiseksi arvoksi ajateltu kotiseutu ei pärjää ilmankaan. Kainuun pärjääminen tulevaisuudessa on yhteinen asia, jota kaikkien kainuulaisten ajatellaan kollektiivisesti haluavan. Siihen perustuen haetaan hyväksyntää monikulttuurisuudelle ja maahanmuuttajien olemassaololle. Suvaitsevaisuus taas on ensimmäinen askel lähemmäksi päämäärää. Suvaitsevaisuus tällä tavalla argumentoituina vaikuttaakin enemmän pragmaattiselta ja laskelmoidulta, kuin humanistiselta teolta. Voidaan puhua myös päämäärärationaalista toiminnasta, joka on julkisen politiikan kautta argumentoitaessa määräävä piirre.

Max Weber määrittelee sosiaalisen toiminnan päämäärärationaaliseksi, kun tietyn rationaalisesti tavoitellun tuloksen tai päämäärän saavuttamiseksi käytetään mitä keinoja tai edellytyksiä tahansa, lähtien muiden ihmisten käyttäytymistä koskevista odotuksista aina mihin tahansa ulkoisen maailman esineisiin. Kyse on siis ”keinojen mahdollisimman tehokkaasta valinnasta jonkin – minkä tahansa – päämäärän saavuttamiseksi.” (Gronow & Töttö 1997, 303-304.) Weber korostaa, että hänen ideaalityyppinsä tuskin koskaan todellisuudessa esiintyvät puhtaasti määritelmänsä kaltaisina sillä sosiaalinen toiminta orientoituu usein paljon monimutkaisempien käyttäytymismallien mukaan (Gronow & Töttö 1997, 304). Silti voidaan kuitenkin väittää, että aineistossa julkisen politiikan kautta argumentoitujen toiminta on melko lailla Weberin määrittelyn mukaisesti päämäärärationaalista.

Päämäärä, johon tähdätään, on koko Suomen taloudellinen hyvinvointi johon Kajaanin taloudellinen menestys kytkeytyy siten, että molempien ymmärretään korreloivan keskenään niin hyvässä kuin pahassakin. Tässä kontekstissa rasismi Kajaanissa on ongelma, koska sen nähdään olevan esteenä valtion asettaman päämäärän saavuttamiseksi. Maahanmuuttajien näkeminen talouden kautta on valtion maahanmuuttopolitiikan taustaanellä argumentoitaessa vahvasti esillä.

Julkisen politiikan kautta argumentoivat näkevät Kajaanissa puhjetun rasismiongelman syyn olevan ensisijaisesti kajaanilaisissa itsessään; rasististen ongelmien syyt ovat syvällä kainuulaisten asenteissa. Väitetään, että kaupungin ongelmat johtuvat muun muassa kainuulaisten keskuudessa elävistä peloista ja muukalaisvastaisuudesta, ennakkoluuloista. Kajaanilaisia luonnehditaan myös juroiksi ja aroiksi, harhaluuloisiksi ja katkeriksikin (Helsingin Sanomat 21.8.2005). Väitteet implikoivat ajatuksen, että ongelma ei niinkään ole yhteisön johtajissa vaan itse yhteisössä, joka on pohjimmiltaan suvaitsematonta ja kehityksen vastaista, syntyjään kykenemätöntä näkemään maahanmuuttajien mukanaan tuomat edut koko yhteisöä hyödyttävinä. Kajaanilla olisi

edessään nousujohteinen tulevaisuus, mikäli vain kantaväestö ymmärtäisi sopeutua nopeasti maahanmuuttajiin ja monikulttuurisuuteen. Yhteisön johtajat ikään kuin ulkoistavat tällaisella argumentoinnilla itsensä erilleen yhteisöstä, jossa kuitenkin ovat itsekin osana.

Rasismia käsittelevissä tutkimuksissa on todettu, että suurelta osin rasistiset asenteet muhivat työttömien tai alemman koulutusasteen läpikäyneiden nuorten miesten keskuudessa. Mutta samoissa tutkimuksissa on päädytty myös tuloksiin, että rasistisia asenteita löytyy mistä tahansa väestöryhmästä (esim. Jaakkola 1999.) Aineistossa edelleen potentiaalisiksi rasisteiksi, joiden keskuudessa rasistiset asenteet todennäköisimmin ilmenevät mielletään työttömät, syrjäytyneet nuoret miehet (esim. Kainuun Sanomat 21.8.2005, 2). Ehkä kyse on siitä, että tällä tavalla määriteltynä rasistit on helppo erottaa väestöpohjasta ja heidän tilanteeseensa puuttumiseen löytyvät konkreettiset keinot, kuten työpaikkojen lisääminen, syrjäytymisen ehkäisy ja asenteisiin vaikuttaminen. Mutta kuitenkin myös toisenlaisia vaihtoehtoja voi löytyä, mikäli tarkastelee asiaa totuttujen vaihtoehtojen ulkopuolelta. Esimerkiksi paljon puhutussa arjen rasismissa, jota on vaikeampi havaita ja johon on vaikeampi puuttua (esim. Puuronen 2003) voi olla vivahteita myös toisenlaisista taustaongelmista. Kyse ei olisikaan enää ideologisesta rasismista vaan enemmänkin halusta ripustautua totuttuun ja tuttuun, turvalliseksi koettuun elinympäristöön. Maahanmuuttajien läsnäolo saattaa kulminoitua muutoksen ytimeksi ja siten vastustuksen kohteeksi. Toiminnasta tulee tällaisessa tapauksessa enakkoluuloista ja muutoksia vastustavaa. (Suurpää 2005, 51.) Toiminnan lopputulos sinällään todennäköisesti vastaa sitä, mitä yleisesti voidaan kutsua rasismiksi, mutta puututtava ongelma ei nähdäkseni tällöin ole rasismi, vaan se, miksi muutokset elinympäristössä pelottavat ihmisiä? Kuinka hälventää pelkoja, joita voivat olla pelko muutoksesta, vierauden pelko, pelko tutun ja turvallisen menettämisestä ja tulevaisuuden pelko?

Mutta toki rasismi ja rasistiset asenteet kumpuavat usein tietämättömyydestä tai välinpitämättömyydestä; alistavalla ja vähättelevällä puheella ja käytöksellä voidaan peittää epävarmuutta (Suurpää 2002, 183-193). Asennekasvatus, suvaitsevaisuuden ja rasisminvastaisuuden opettaminen ovat paljon käytettyjä konsteja, mutta entäpä, kun kohteena oleva joukko kokeekin ulkoapäin tulevat ohjeet kielteisesti? Kuten Leena Suurpää tutkimuksessaan huomaa, valtakulttuurin edustajat voivat ollakin sitä mieltä, että suvaitsevaisuus ja rasisminvastaisuus ovat asioita, jotka täytyy ennen kaik-

kea sisäistää kokemuksen ja kokemuksesta oppimisen kautta, eikä niitä voi siten opetella teoriassa (Suurpää 2002, 189).

Järjestöt ja maahanmuuttajien positiivinen näkyminen

”Pyörteen elojuhlasta tehdään tänä vuonna kulttuurien kohtaustapahtuma. - - Päävastuun Pyörteen monikulttuurisen elojuhlan järjestelyistä kantavat Kumppaniksi ry ja sen elämyspaja. Yhteistyössä ovat mukava muun muassa Kajaanin kaupunki, Tanssimusiikki-klubi ja Musiikkia Nuorille ry.” (Kainuun Sanomat 12.8.2005, artikkeli kulttuuritapahtumasta.)

”Kajaanista halutaan kaikkien yhteinen kaupunki. - - Poliisi, kaupungin edustajat, Kajaanin vastaanottokeskus ja Kriminaalihoitolaitos olivat kaikki yhtä mieltä asiasta: Kajaanissa ei ole järjestäytyneitä rasismia, vaan rasismin piirteitä. - - yhteistyö poliisin kanssa on aina sujunut hyvin. - - Yksittäisiä negatiivisiakin kommentteja on ollut, mutta monet niistä selittyvät sillä, että maahanmuuttajat ovat saaneet kotimaassaan negatiivisen käsityksen poliisista.” (Kainuun Sanomat 13.8.2005, artikkeli keskustelutilaisuudesta kaupungintalolla.)

”Me otamme huomioon maahanmuuttajien kielletyt ja sallitut ruoat sekä erityisruokavaliot. Ruokailuhetket kouluissa ovat myös kasvatusta.” (Kainuun Sanomat 16.8.2005, ateriat- ja puhtauspalvelun palvelujohtaja.)

Julkisen maahanmuuttajapolitiikan kautta argumentoiviksi näen myös maahanmuuttajien kanssa läheisemmin tekemisissä olevat kajaanilaiset viralliset järjestöt ja laitokset. Näihin on tutkimuksessa luettu kuuluvaksi kulttuuritoimi, vastaanottokeskus, Kriminaalihoitolaitos ja oppilaitokset, koska kyseiset organisaatiot esiintyvät elokuun aikana aktiivisesti mukana sanomalehtikeskustelussa. Yhteistä näiden argumentojien retorikalle on lähtöajatus: maahanmuuttajien positiivinen näkyminen kaupungin kuvassa. Toisaalta halutaan myös vakuuttaa, että maahanmuuttajat otetaan erilaisissa järjestöissä huomioon asianmukaisella tavalla. Tietyt organisaatiot myös ovat valtion taholta veloitettuja olemaan sinut maahanmuuttajien kotoutumisen ja yhteisöön integroitumisen kanssa, varsinkin ne, jotka ovat mukana laatimassa maahanmuuttajille henkilökohtaisia kotouttamissuunnitelmia (Forsander & Ekholm 2001, 111).

Näissä maahanmuuttajien positiiviseen kohtaamiseen tähtäävissä jutuissa järjestöjen ensisijaista vakuutettavaa yleisöä ovat kajaanilaiset, niin maahanmuuttajat kuin kantaväestökin, mutta argumentaation yleisönä voi nähdä yleisesti koko maan väestön. Keskustelun yleisessä kontekstissa ei voi välttyä ajatukselta, että vakuuttelu suuntautuu vahvasti myös kaupungin hallinnolle: taustalla voi olla esimerkiksi tietyn projektin rahoituksellisiin seikkoihin liittyvää politiikka. Argumentointi on todellisuuden rakenteeseen nojaavaa rinnakkaisuussiteistä perustelua: maahanmuuttajien kanssa tekemisissä oleva organisaatio on jatkuvassa vuorovaikutuksessa monikulttuurisuuden ja ennen kaikkea sen edistämisen kanssa. Ilman maahanmuuttajia ei tarvita maahanmuuttajia auttavaa ryhmää, ilman kotouttamista ja monikulttuurisuutta edistävää ryhmää ei ole välttämättä olemassa toimivaa monikulttuurisuuttakaan.

Elokuun puolivälissä järjestetyssä keskustelutilaisuudessa (KS 13.8.2005) pääargumentiksi nousee Kajaanin maineen puhdistaminen. Argumentoinnilla pyritään vakuuttamaan yleisöä siitä, että mahdolliset ongelmat on otettu huomioon ja ne ovat hallinnassa. Argumenteissa on käytetty vähättelevää argumentoinnin tekniikkaa, eli julkisuudessa esitettyjä syytöksiä Kajaanin rasistisuudesta pyritään korjailemaan. Lehteen ovat päätyneet muun muassa sellaiset väittämät, kuin Kajaanissa ei ole rasismia vaan rasismin piirteitä, mahdollisia ongelmia on julkisuudessa liioiteltu, kantaväestön ongelmat juontuvat työttömyydestä ja syrjäytymisestä, kun taas maahanmuuttajien ongelmat johtuvat sopeutumisvaikeuksista ja traumaista, työttömyydestä, ei niinkään rasismista. Kajaaniin on perustettu monikulttuurisuustyöryhmä ja palkattu kaksi varhaiskasvatukseen erikoistunutta työntekijää. Poliisi kertoo panostavansa rikostorjuntaa. Jutussa siteerataan myös paikalla ollutta maahanmuuttajien edustajaa, joka toteaa, ettei rasismista kuitenkaan koskaan päästä kokonaan. Tällainen argumentti myös osaltaan lieventää julkisuudessa esitettyjä syytöksiä ja vaatimuksia, että rasistiset asenteet tulisi kitkeä pois, varsinkin kun toteamus on esitetty yleisesti rasismin kohteeksi ajatellun ihmisen suulla.

Monikulttuurisen elojuhlan (Kainuun Sanomat 14.8.2005) teemaksi nostettiin ajatus: kaikki ovat erilaisia mutta samanarvoisia. Jutussa jatketaan positiivista linjaa ja esitetään, kuinka maahanmuuttajat ja kantaväestö juhlivat yhdessä monikulttuurisessa hengessä. Tapahtuman järjestäjien mielestä monikulttuurisuus on positiivisempi termi, kuin ”pahaenteinen” rasismi. Tapahtuman järjestelyissä onkin ollut mukana myös maahanmuuttajataustaisia ihmisiä. Kantaväestöön kuuluvalta pariskunnalta on juttuun otettu toteamus, että erityisesti lasten kautta eri kulttuurit tutustuvat toisiinsa.

Lisäksi on erikseen mainittu, että kantaväestön ja maahanmuuttajien välille kehkeytyi tapahtuman aikana keskustelua

Joka vuosi elokuussa on yleensä ajankohtaista myös koulujen alkaminen ja usein lehdistä saakin lukea erilaisia kouluun liittyviä juttuja. Myöskään vuoden 2005 elokuu ei tässä mielessä ollut poikkeus. Kainuun Sanomissa (16.8.2005) on juttu perinteisestä ja maistuvasta kouluruoosta, jossa näkyy jo myös Kainuun kasvava monikulttuurisuus. Monikulttuurisuus maustaa päiväateriaa ja maahanmuuttajaoppilaiden kielletyt sekä sallitut ruoat ja otetaan nyt huomioon erityisruokavalioiden ohella. Artikkelia lukiessa ei voi välttyä ajatukselta, että yhä edelleen universaaliyleisöä vakuutetaan siitä, että monikulttuurisuus on hallinnassa, nyt se näkyy jo ruokakulttuurissakin.

Poliisi

” - - poliisi kirjaa neutraalisti asiat mitä saa tietoonsa ja tuomioistuin arvioi mitä on tapahtunut.” (Kainuun Sanomat 10.8.2005, rikosylikomisario.)

Poliisin on viranomainen, jonka tehtävänä yleensä nähdään olevan oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen sekä turvallisuuden ylläpitäminen ja rikosten selvittäminen, ennalta estäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Lisäksi poliisilain mukaan on poliisin toimittava työssään asiallisesti sekä puolueettomasti. (Pitkänen 2006, 28.)

Kajaanin poliisin toimintaa arvostellaan pitseriaajupakan yhteydessä ranskastikin, erityisesti poliisia arvostelevat hyökkäyksen kohteeksi joutunut maahanmuuttaja mutta myös kajaanilaiset yleensä. Kajaanin kaupungin johto pyrkii arvostellessaan kuitenkin hieman ymmärtämään poliisin toimintaa ja lähtökohtia, mitä arkielämän tasolla argumentoivat kajaanilaiset sekä maahanmuuttajat eivät tee vaan ehkä enemmänkin käyttävät tilaisuutta hyväkseen ja saavat pitseriapauksen varjolla tilaisuuden arvostella paikallispoliisin toimia myös yleisemmin.

Argumentoinnissaan, niin väitteissään kuin puolustautuessaankin, Kajaanin poliisi vetoaa koko ajan johdonmukaisesti lakiin ja lain määräyksiin, tiettyyn toimintamalliin ja saamiinsa ohjeisiin. Tästä johtuen argumentointi on kautta linjan todellisuuden rakenteeseen nojaavaa: laki on fakta ja universaaliyleisölle suunnatussa vakuuttamisessa esisopimuksena on Suomen laki. Tätä kautta poliisi perustelee toimintansa ja tutkimustensa kulloisenkin vaiheen, tekonsa ja tekemättä jättämisensä. Vakuuttavuutta

argumentointiin tuo myös syyllisyyden myöntäminen silloin, kun selkeästi on tapahtunut virhearviointi:

”Ongelmaan olisi pitänyt kiinnittää huomiota aiemmin. Huutelua ja muuta on esiintynyt, mutta emme ole tajunneet jalkautua ihmisten pariin.” (Kainuun Sanomat 4.8.2005, rikosylikomisario.)

Monietnisyyden kanssa tekemisiin päivittäin joutuvat myös poliisiviranomaiset, jotka muiden viranomaisten kanssa nähdään yhdenvertaisuuslain velvoittamina olemaan velvollisia aktiivisesti edistämään yhdenvertaisuutta. (Pitkänen 2006, 15.) Pitkäsen tutkimuksessa käy ilmi, että poliisien osalta maahanmuuttoon ja maahanmuuttajien määrän lisääntymiseen suhtaudutaan hieman varauksellisesti, vaikkakin Suomessa harjoitettu maahanmuuttopolitiikka sinänsä koetaan melko hyvänä. Poliisien osalta varauksellinen suhtautuminen maahanmuuttajiin voi tietysti selittyä sillä, että poliisit kokevat maahanmuuttajat vaikeiksi asiakkaiksi muun muassa erilaisten kulttuurisista taustoista johtuvien käyttäytymiserojen, väärinymmärrysten sekä erityisesti kieliongelmiensa takia. Toisaalta Pitkäsen tutkimuksessa todetaan, että poliisien suhtautuminen maahanmuuttoon ja maahanmuuttajiin on kuluneiden vuosien aikana muuttunut myönteisempään suuntaan.

Siitä, kuinka vakaviksi Kajaanin poliisia koskevat syytökset koetaan ylimmässäkin poliisijohdossa, ovat osoituksena läänin poliisijohdon ja sisäministerin kannanotot. Läänin poliisijohto järjesti Kajaanin poliisin toimista jopa tutkinnan (Kainuun Sanomat 26.8.2005). Sisäministeri vakuutti (Kainuun Sanomat 11.8.2005) poliisikoulutuksessa suhtauduttavan rasistisiin rikoksiin mahdollisimman vakavasti; rasististen rikosten selvittämiseksi on käytettävä kaikki mahdolliset keinot. Argumentointi nojaa poliisin asemaan lain ja järjestyksen valvojana ja vakuuttaa yleisöä poliisiammattikunnan ammattitaidosta. Kajaanissa rikosylikomisario tosin huomauttaa (Kainuun Sanomat 4.8.2005) osasyynä ongelmiin olevan sen, etteivät maahanmuuttajat tiedä tarpeeksi suomalaisesta lainsäädännöstä. Rikosylikomisarion mielestä maahanmuuttajien odotukset poliisin suhteen ovat usein liian korkealla. Hän kuitenkin näkee poliisin olevan osavastuussa informaation puutteeseen.

Yhteenveto:

Julkisen politiikan kautta lähtevälle argumentoinnille kuvaavaa on päämäärärationaalinen lähestymistapa niin rasismiin kuin maahanmuuttajiinkin. Argumentaation taustaa-
nenä on valtion maahanmuuttopolitiikka.

Kiteytettynä argumentaatio rasismien osalta kuuluu: rasismi on este taloudelliselle menestymiselle. Lause implikoi ensinnäkin ajatuksen, että rasismi on ongelma, koska se on este taloudelliselle menestymiselle. Tällöin ollaankin jo rasismien määrittelyssä mielenkiintoisella tasolla: rasismi muuntuu ihmisten välisestä epätasa-arvosta ja alistamistendensseistä talouden ongelmaksi. Toiseksi argumentointi kertoo, että on olemassa rasisteja ja rasistisia asenteita omaavia tahoja. Näiden tahojen tulisi ymmärtää luopua ongelmallisesta käyttäytymismallistaan, koska muutoin maahanmuuttopolitiikka on mahdotonta tai lähes mahdotonta toteuttaa suunnitelmien mukaan, ja sitä myöten maahanmuuttajien kautta tulevia taloudellisia hyötyjä on mahdotonta tai lähes mahdotonta saada.

Argumentointi on pääsääntöisesti enemmänkin toteavaa kuin suostuttelevaa. Ainakaan sanomalehtiin ei ole päätynyt argumentteja, joissa otettaisiin kantaa tai keskusteltaisiin väestön taholta tulleista kommentteista tai viesteistä.

Elokuun keskustelussa käytetty rasismi on julkisen politiikan taustaa-
nen ohjaamassa argumentoinnissa retorinen väline, jolla siirretään vastuuta talouden tai maahanmuuttopolitiikan mahdollisesta epäonnistumisesta muille tahoille. Rasismien näkeminen talouden esteenä ja ongelmana avaa takaportin ja mahdollisen selitysmallin sekä suuntaa-antavasti myös määrittelee syylliset mikäli maahanmuuttajahakuiset suunnitelmat kariutuvat tai niiden toteutuminen jää vajaaksi. Missään nimessä rasismien käyttäminen tällä tavalla ei ole varmastikaan tietoinen teko, mutta rasismista puhuminen ja sen esittäminen tavalla, jota aineistossa käytetään yhdistettäessä rasismi, maahanmuuttajat ja suvaitsevaisuus talouden ja politiikan kontekstiin, tekee tulkinnan mahdolliseksi.

4.2 Journalistit

Kainuun Sanomat

”Pelkkä valistus ja oikean tiedon jakaminen eivät koskaan ole riittäneet muuttamaan asenteita. Siihen tarvitaan lisää työpaikkoja, mielekkäitä opiskelumahdollisuuksia, koh-

tuullisen hintaisia asuntoja, toimivia peruspalveluja ja moniarvoista mediaa.” (Kainuun Sanomat 30.8.2005, toimittaja.)

”Rasismi on järkyttävän paljon enemmän kuin kahakka kajaanilaispizzeriassa. Se on ajattelutapa, joka ei suinkaan ole vieras edes itseään sivistyneinä pitävillä ja tieteellisesti koulutetuille ihmisille - -. Tässä, niin kuin muussakin, on syytä harrastaa analyttistä ajattelua ja purkaa ilmiötä osiinsa eikä tarttua vain kaikkein näkyvimpiin kuohahduksiin. - - Tässä asiassa ei ole puolueettomia.” (Kainuun Sanomat 13.8.2005, toimittaja.)

Journalistiikan lähtökohtien kautta ja niihin nojaten argumentoivat sekä Kainuun Sanomien että Helsingin Sanomien toimittajat. Toimittajien argumenteissa on kahdenlaisia intressejä: ensinnäkin niissä suhtaudutaan varsin kriittisesti muilta tahoilta esitettyihin väitteisiin ja pyritään näkemään tapahtumien kulku laajemmassa kontekstissa. Toiseksi toimittajien esittämissä argumenteissa kuitenkin jaetaan ja samalla vahvistetaan ja uusinnetaan julkisen politiikan kautta argumentoivien taloudellinen lähtökohta kyseenalaistamattomana: Kainuun ja Kajaanin taloudellinen hyvinvointi on ennen kaikkea vaarassa, mikäli rasismia ei saada kuriin.

Kommenteissa yleisönä ovat ensisijaisesti kajaanilaiset yleensä, mutta erityisesti myös Kajaanin kaupungin virkamiehet ja päättäjät. Journalistisiin lähtökohdaltaan nojaavat argumentit vastaavat julkiseen politiikkaan nojaavan argumentoinnin lähtökohtia, mutta kokonaisuudessaan väitteet hakevat tukea ja näkökulmaa paljon laajemmalta alalta, kuin esimerkiksi pelkästään talous- ja hallintoajattelusta. Kriitikki kohdistuu muun muassa keskustelussa yleisesti esitettyihin ajatuksiin rasismista pelkkänä näkyvänä väkivaltarikollisuutena.

Yläkerta-kolumnissa (Kainuun Sanomat 25.8.2005) toimittaja perää sivustakatsojan ja osallisen vastuuta. Hän väittää, että sivustakatsomista on monenlaista, muun muassa se, että huolehditaan enemmän kaupungin maineesta ja imagosta kuin siitä, miten ihmiset pärjäävät. Sivustakatsojan ongelma voi olla myös se, ettei hänellä ole aiheesta tarpeeksi tietoa; hän ei osaa tehdä asialle mitään, kun ei ymmärrä mitä oikeastaan tapahtuu. Hänen väitteensä on, että Kajaanin kaupungin johtohenkilöt lähestyvät rasismiongelmaa väärältä kannalta. Kajaanin johdon pitäisi ymmärtää olla huolehtimatta niin paljon siitä, mitä muualla tapahtuu ja kiinnittää enemmän huomiota Kajaanin arkipäivään. Sieltä toimittajan mielestä löytyvät syyt ja seuraukset ongelmiin ja ongel-

mien ratkaisuun. Ongelmien syyksi toimittaja ehdottaa ihmisten tietämättömyyttä ja tiedon puutetta ja tästä seuraten ongelmien ratkaisuna kannattaisi yrittää informoida kaupunkilaisia paremmin.

Kainuulaisten valistus nähdään yhtenä tärkeänä aspektina maahanmuuttajien kohtaamisessa, mutta sitäkään ei nähdä yksiselitteisenä ratkaisuna, vaan tilanteen nähdään vaativan kokonaisvaltaisempaa ja syvällisempää muutosta niin asenteissa kuin koko yhteiskunnassakin. Susanna Vehmas (2005, 110-112) raportoi vuosien 1999-2004 välillä tehtyyn määrälliseen sisällönanalyysiin perustuvaan sanomalehtiseurantatutkimukseen perustuen, että edellisvuosiin nähden olivat keväällä 2004 sanomalehdissä lisääntyneet sellaiset lehtijutut, jossa käsitellään suomalaisten suhdetta vähemmistöryhmiin. Rikoksia ja konflikteja käsittelevät jutut taas olivat edellisvuosiin verrattuna vähentyneet. Vehmaksen raportissa todetaan, että mielipidejournalismissa, eli pääkirjoituksissa, kolumneissa ja yleisönosastokirjoituksissa, pääteemoina vuoden 2004 keväällä olivat myös suomalaisten ja vähemmistöryhmien suhteet, vähemmistöryhmien työttömyys sekä ulkomaalaisia koskeva lainsäädännön ja viranomaistoiminnan tila.

Toimittajien kommenttien vakuuttavuus tulee kriittisestä näkemyksestä sekä asioiden laajemmasta tarkastelusta. Kommenteissa vilahtavat esimerkit saattavat Kajaanin oletetun rasimitapauksen samaan jatkumoon muun muassa natsi-Saksan tapahtumien kanssa kuin myös kolonialistisen Euroopan perinteen jatkajaksi. Argumentointi on tällöin todellisuuden rakennetta määrittelevää, ajatuksia herätellään yhdistelemällä erilaisia mielikuvia: pitseriahyökkäyksen asettaminen samaan joukkoon ääripään väkivaltaisten rotusorron ilmentymien kanssa, on tehokas analogia, mutta ei oikeastaan kerro itse tapauksesta mitään uutta ja ratkaisevaa. Maahanmuuttajien ja pakolaisten tilanteen vertaaminen Karjalan evakkoihin, kun koti oli pakko jättää (Kainuun Sanomat 3.8.2005), on samaa mielikuvilla pelaavaa argumentointia.

”On jokaisen ajattelevan ihmisen velvollisuus sanoa ei rasismille, ja sanoa se ääneen. Vaikenemisen voi tulkita hyväksymiseksi.” (Kainuun Sanomat 5.8.2005, toimittaja.)

”Jonkinlainen puolueettomuus suhteessa rasismiin on yhtä absurdi ajatus kuin neutraali asenne poliittiseen syrjintään, sortoon ja kansanmurhaan: apartheidiin ja natsismiin. Siinä on vain aste-ero.” (Kainuun Sanomat 28.8.2005, toimittaja.)

Rasismiin käsitteeseen liitettyä negatiivista latausta uusinnetaan kertomalla yhä uudelleen sen alla tehdyistä rikoksista, sekä liittämällä niihin vielä uusia. Ongelmaksi nousee, kuinka verrata Suomessa esiintyvää rasismia muualla maailmassa esiintyvään rasismiin? Tai mitä saavutetaan, kun verrataan nykypäivän rasismia historiassa, vaikkakin lähihistoriassa esiintyneisiin rasismien muotoihin? Kuitenkin rasismillakin voidaan nähdä olevan omat paikalliset erityispiirteensä: tilaan, aikaan, paikkaan ja tilanteeseen liittyvät (Rastas 2005, 70).

Merkille pantavaa on, että toimittajien argumenteissa rasismiin vaaditaan ottamaan kantaa. Se, ettei ota kantaa, tai haluaa jäädä puolueettomaksi, tarkoittaa samaa asiaa, kuin rasismien ja rasististen asenteiden hyväksyminen. Väite on pohjavireeltään kvasilooginen esittäessään tilanteessa olevan pelkästään kaksi vaihtoehtoa: puolesta tai vastaan. Joko-tai -vaihtoehdossa oleva pakote voi saattaa osapuolet tarkastelemaan tilannetta turhan yksioikoisesti. Kommentteja esitetään pelkästään kommentoinnin vuoksi. Sama kantaa ottamisen tarve tai pikemminkin tarve osoittaa olevansa rasismia vastaan ja maahanmuuttajien puolella näkyy myös erinäisten muiden tahojen kommenteissa. Kaupunginhallituksen 1. varapuheenjohtaja vetoaa Kainuun Sanomien mielipidepalstalla (9.8.2005) kainuulaisiin ”*tässä vakavassa tilanteessa*”, että nämä esittäisivät hänelle ehdotuksia mitä muuta voitaisiin tilanteessa tehdä, kuin vain päättäväisesti tuomita rasismi ja väkivalta. Samaisella mielipidepalstalla kirkkovaltuutettu haastaa ”*jokaisen meistä ihmisarvon puolustamiseen*” (Kainuun Sanomat 9.8.2005).

Pakonomainen kantaa ottaminen ja omaa suvaitsevaisuutta korostavan mielipiteen mekaaninen ilmaisu saattaa vaikuttaa kuitenkin enemmän siten, että rasismien synkkä sädekehä voimistuu entisestään. Siitä tulee asia, jossa kantaa ottamattomuudessa nähdään voimakkaampi kannanotto rasismien puolesta, kuin sitä vastaan äänten lausutussa kannanotossa. Tätä kautta rasismien kyseessä ollen on oltava valppaana, aina valmiita kieltämään oma rasistisuus tai myöntämään rasismien negatiivisuus.

Kysymys mielipiteiden vallitsevuudesta ja muodostumisesta on mielenkiintoinen. Käsitteet yleisestä mielipiteestä liittyvät olennaisesti käsitteisiin demokratiasta, sen tilasta ja toteutumisen mahdollisuuksista. Pertti Suhonen (1998) erottaa julkisen mielipiteen ja yleisen mielipiteen toisistaan siten, että julkinen mielipide viittaa julkisuutta hallitseviin käsitteisiin ja yleinen mielipide taas kansalaisten mielipiteiden enemmistöön. (Suhonen 1998, 171.)

Jürgen Habermas (2004, 349-352) sanoo julkisen mielipiteen olevan pelkkää kuvitelmaa. Se, mitä sanotaan julkiseksi mielipiteeksi, on enemmänkin monimut-

kaista valtapeliä, jossa epämuodollisten, henkilökohtaisten ja yksityisten mielipiteiden järjestelmä kohtaa muodollisten, institutionaalisesti vahvistettujen mielipiteiden järjestelmän. On olemassa alue, jolla vaihdetaan yksityisiä mielipiteitä ja sen vastapainona näennäisjulkisten mielipiteiden kierron suppea piiri jossakin suuren väestön enemmistön yläpuolella. Kyse on siis siitä, että siinä moninaisessa yhteiskunnan kommunikatiivisessa kierrossa, jossa media toimii välittäjänä eri osapuolten välillä, vaikuttaa monta erilaista mielipidettä, joista julkinen mielipide ei suinkaan ole ainoa eikä välttämättä edes enemmistön mielipide. Samassa yhteydessä Habermas myös väittää, että institutionaalinen vahvistaminen, esimerkiksi joukkoviestimien areenalla, tekee näennäisjulkisista mielipiteistä etuoikeutettuja. Julkisuudessa keskusteltu mielipide on siten lähtöisin erään kansalaisosan keskuudesta, eikä välttämättä vastaa todellista yhteiskunnassa vaikuttavaa mielipidettä, jonka esimerkiksi Pentti Suhonen (1998) nimeää yleiseksi mielipiteeksi.

Yleinen mielipide tarkoittaa Pentti Suhoselle (1998) jonkin mielipiteen enemmistö- tai muuten hallitsevaa asemaa. Yleisyys viittaa myös mielipiteen sisältöihin, jotka voivat olla niin erityisiä kuin yleisiäkin. Yleinen mielipide tarkoittaa siten arvoja tai ideologiaa, jotka pitävät yllä mielipiteiden johdonmukaisuutta. Ihmisten keskinäiset mielipiteet korreloivat muodostaen asennerakennelmia, mutta toisaalta mielipiteiden on huomattu muuttuvan nopeasti ja olevan keskenään kovinkin epäloogisia. Tästä on voitu päätellä, ettei suuren yleisön mielipiteiden taustalla olekaan niin sanottu yleistä mielipidettä ideologia tai uskomus- ja asennerakenne mielessä. (Suhonen 1998.)

Ne mekanismit, joiden kautta vallitseva mielipide syntyy, ovat jossakin syvällä siinä yhteiskunnan kulttuurin sosiaalisessa kierrossa ja sosiaalisissa kerroksissa, missä yhtyvät historia, media, julkisuus, politiikka ja valta. Pentti Suhosen (1998, 182-183) mukaan yleisen mielipiteen aiheet näyttäisivät olevan yhteisiä, julkisia tai poliittisia. Väljempi tulkinta hänen mukaansa olisi, että yleistä mielipidettä on kaikki se, mitä gallupit mittaavat riippumatta kohteen yleisestä merkittävyydestä.

Yleinen mielipide, esimerkiksi se argumentti, jota käsitellään kritiikittömänä, kaikkien hyväksymänä tai ainakin vastaan panemattomana mielipiteenä, voi olla olemassa myös sen takia, että se palvelee joidenkin toimijoiden subjektiivisia intressejä. Kajaanissa rasistiseksi kaupungiksi syyttäminen aiheuttaa hallinnon taholla pelkästään reaktionaan sen, että rasismia ryhdytään mitä pikimmiten kitkemään ja suvaitsevaisuutta korostamaan kaikin mahdollisin keinoin. Mutta mitään muunlaista reaktiota olisi vaikea edes nyky-yhteiskunnassa kuvitella, vaikka tuskin mikään estäisi ilmoittamasta julki-

suudessa, että koko kaupunki on nyt sitten tosiaankin rasistinen ja se siitä. Kyseinen reagointi on hyvin ymmärrettävää pragmaattiselta kannalta. Voidaan ajatella, että esimerkiksi tilanteessa, missä ”tiedetään” tai oletetaan kansalaisten enemmistön kannattavan tietynlaista suhtautumista tiettyyn asiaan, on suuri kynnyks ryhtyä välttämättä ajamaan päinvastaista tai jyrkästi eroavaa mielipidettä (vrt. Pietilä 2005, 94). Lopputuloksena todennäköisesti on joko poliittinen itsemurha tai yhteiskunnan yleinen paheksunta ja maineen menetys lopullisesti.

Pierre Bourdieun kenttä-käsitettä käyttäen voitaisiin puhua myös mielipiteen kentästä (Laine 2003, 73). Tällöin päästäisiin käsiksi vallan käyttöön tällä mielipiteen kentällä, siihen, kuinka erilaiset mielipiteet pyrkisivät saamaan tilaa itselleen ja jokin mielipiteistä mahdollisesti perisi voiton. Suhonen (1998) viittaa artikkelissaan Bourdieun pitämään esitelmään, jossa Bourdieun pääväite on, ettei yleistä mielipidettä ole. Väitteen perusteluna on muun muassa ajatus, etteivät kaikki mielipiteet ole yhtä arvokkaita. Bourdieun kritiikki on vastine sosiologi Herbert Blumerin alun perin esittämään kritiikkiin yleisen mielipiteen käsitteestä ja sen operationalisoinnista mielipidetutkimusten avulla. Blumer nimittäin väittää, että vain harvat kansalaiset ovat sellaisessa asemassa, että heidän mielipiteensä on osa yleistä mielipidettä, joka koostuu yhteiskunnan vaikutusvaltaisten painostusryhmien ja niiden johtajien edustamista mielipiteistä. Väitteen taustalla on ajatus siitä, etteivät mielipidetutkimusten tulokset vastaa sellaista yleisen mielipiteen käsitettä, jolla Blumer ymmärtää niitä kannanottoja ja mielipiteitä, joilla on yhteiskunnassa reaalista vaikutusta. Bourdieu on Blumerin kanssa samoilla linjoilla ja päätyy toteamaan, että mielipidetutkimukset palvelevat lähinnä hallitsevien luokkien etuja, jolloin ongelmalliseksi tulee demokratian toteutuminen. (Suhonen 1998, 182.)

Mielenkiintoinen on myös Noelle-Neumannin teoria ”hiljaisuuden spiraalista”, jonka mukaan massayhteiskunnan enemmistö vaikenee äänekkään vähemmistön edessä, jonka mielipiteitä joukkoviestimet näyttävästi pitävät esillä. Tältä pohjalta on mahdollista määritellä yleinen mielipide niiksi mielipiteiksi, joita ihmiset voivat ilmaista pelkäämättä eristämistä yhteisöstään. Tällöin yleinen mielipide on jotakin, mikä kontrolloi kansalaisten mielipiteiden ilmauksia. (Suhonen 1998, 184).

Elokuun keskusteluissa voidaan ajatella olevan kyseessä vastaavanlainen ”hiljaisuuden spiraali”, jossa äänessä olevat argumentoijat julkisesti kannanotoillaan joko uusintavat tai ylläpitävät ensinnäkin rasismiin liitettyjä epämääräisiä sisältöjä ja uhkakuvia ja siten toiseksi ajatusta rasismista tietynlaisena tietyn kansanosan tietyistä

syistä johtuvana ongelmana. Jossakin tämän spiraalin kiemuroissa asiasta voidaan olla eri mieltä, asia nähdäänkin aivan eri näkökulmasta.

Pentti Raittila (2002, 88-90) väittää oman aineistonsa perusteella, ettei valtamedia päästä avoimen vihamielisesti maahanmuuttajiin suhtautuvia ryhmiä esiintymään jutuissa omalla äänellään, näistä ryhmistä ei myöskään kerrota tarkemmin, rasismi ja rasistit tavallaan lakaistaan piiloon. Vaientaminen on toisaalta hyvä asia, koska rasistisista mielipiteistä kertominen voidaan tulkita jopa niiden levittämiseksi, toisaalta vaikenemalla ohitetaan sellainen tosiasia, että rasistisia asenteita ja ennakkoluuloja kuitenkin väestön keskuudessa on. Raittisen mukaan lopputuloksena on sellaisen dialogin puuttuminen, jossa osapuolina olisivat maahanmuuttajat sekä näihin negatiivisesti suhtautuvat ihmiset. Tällaisen dialogin olemassaolo voisi osaltaan auttaa osapuolia näkemään asiat toistensa silmin, mutta se voisi auttaa myös sellaisia ihmisiä, jotka pitävät itseään ennakkoluulottomina ja suvaitsevina, tiedostamaan omat piiloiset käytäntönsä.

Kajaanin tapauksen kohdalla, ja sitä seurannutta keskustelua ja lehtikirjoittelua tarkastellessa mielenkiintoinen ajatusleikki kehittyy, kun suhteuttaa Raittisen väitteen huomioon, että koko keskustelu sai alkunsa rasistiseksi kuvaillusta hyökkäyksestä paikalliseen pitseriaan. Aggressiivinen tilanne voidaan nähdä myös reaktionomaisena argumenttina, samoin kuin mikä tahansa rasistiseksi luokiteltu välikohtaus, joka päättyy lehtien palstoille. Koska koko elokuun ajan kuitenkin moni osapuoli koki tarpeelliseksi ottaa tapaukseen jollakin tavalla kantaa, kyseessä on vahva argumentti ja vaikuttava argumentti. Tilanteessa päädyttiin lopulta puhumaan rasismista ja suvaitsevaisuudesta kovin konventionaalisilla väittämillä, tuomatta yleiseen rasismikeskusteluun mitään erikoista uutta ja valaisevaa. Rasismikeskustelu kiertää tuttua kehäänsä: rasismiin syyllistyvät tietynlaiset ihmiset, rasismi on väkivaltaa, asennekasvatus ja asennemuutos ovat ratkaisuja rasististen asenteiden leviämiseen kuin myös se, että rasistit tuomitaan yksiselitteisesti rikollisina. Ehkä näin käy, kun keskustelun osapuolet ovat kritiikittömän yksimielisiä? Mitä sanoisivat ne ihmiset, jotka hyökkäsivät pitseriaan? Olisiko heillä esittää jokin konkreettinen selitys teolleen? Kuinka he määrittelisivät itse oman käytöksensä? Näkisivätkö he itsensä rikollisina, ja kokisivatko he, että heidän asenteitaan muualta tulleita ihmisiä kohtaan voi muuttaa siten, että samassa kaupungissa olisi tilaa kaikkien elää ja olla? Osaisivatko he kertoa siihen toimivan keinon?

Helsingin Sanomat

”Kajaanissa viikonloppuna maahanmuuttajiin kohdistunut hyökkäys ei ole pelkkä yksittäinen tapaus, sillä kaupungeista juuri Kajaanissa tapahtuu eniten rasistisia rikoksia suhteutettuna ulkomaalaisten määrään.” (Helsingin Sanomat 3.8.2005, toimittajan esittämää taustatietoa.)

”Suomessa kirjataan joka päivä ainakin yksi rasistinen rikos, mutta Kajaanin kaltaista joukkoilmiötä ei ole sattunut aiemmin tänä vuonna.” (Helsingin Sanomat 3.8.2005, toimittajan esittämää taustatietoa.)

”Kajaani on vienyt Joensuulta Suomen rasistisimman kaupungin surkuteltavan maineen. - - Oulun läänissä rasistisia rikoksia tehdään muutenkin ulkomaalaisten määrään suhteutettuna muita läänejä enemmän, mutta maahanmuuttajia kohdellaan kaltoin koko maassa. - - Koko väestön asenteet täytyy saada muuttumaan, jotta hyökkäykset eivät kohta puhkeaisi uudelleen sivullisten hiljaisen hyväksynnän turvin. - - Toivottu työvoima ei välttämättä kiinnostu ensisijaisesti maasta, jossa valtaväestöstä poikkeavat voivat joutua loukkausten ja pahoinpitelyjen uhreiksi.” (Helsingin Sanomat 8.8.2005, toimittajan kommentti.)

”Vielä kaksi vuotta sitten Kajaani oli median lempilapsi, köyhän Kainuun kulttuurimyönteinen ja luova talouskeskus. Nyt Kajaani on maahanmuuttajia hakkaavien umpimetsäläisten kaupunki. Ainakin julkisuudessa.” (Helsingin Sanomat 21.8.2005, toimittaja.)

Helsingin Sanomien argumentointi nojaa tilastotietoon ja tutkimuksissa saatuihin suhdelukuihin, joita vastaan on vaikea sanoa mitään. Tilastotiedon voi kyllä asettaa kyseenalaiseksi esimerkiksi miettimällä tarkoittaako poliisin tietoon tulevien rasististen rikosten suuri määrä tietyllä alueella sitä, että paikalliset maahanmuuttajat ovat muihin pakkakuntiin verrattuna aktiivisempia ilmoittamaan kokemastaan rasismista, tai suhtautuvat paikallisiin poliisiviranomaisiin tavallista myönteisemmin (vrt. Pitkänen 2006, 72-73) ?

Helsingin Sanomien argumentoinnin yleisönä ja vakuuttelun kohteena on koko Suomi. Mielenkiintoinen ajatuskulku voisi olla se, että vakuuttelun kohde on ajatuskonstruktio rasistisen kaupungin maineesta eräänlaisena kiertopalkintona, joka voi

sattua kenen tahansa kohdalle, mikäli asennekasvatukseen ja maahanmuuttajien kohteluun ei kiinnitetä asianmukaista huomiota. Argumentoinnissa väitetään muun muassa, että sivistyneillä ja valistuneilla paikkakunnilla, joissa on kiinnitetty riittävästi huomiota syrjäytymisen ehkäisyyn ja työllistymiseen, eivät rasismi ja rasistiset asenteet pääse rehottamaan.

Toimittajien argumentit ovat todellisuuden rakenteeseen nojaavia, taustalla on todennettuja faktoja: esimerkiksi tilastotietoa ja arkijärkeen vetoavaa vakuuttelua, ettei kukaan mielellään tule paikkaan, jossa on uhkaavat olosuhteet, mikäli vain parempia vaihtoehtoja löytyy muualta. Edelleen yleisöä suostutellaan linkittämään yhteen maahanmuuttajien mukanaan tuoma työvoima ja valtion talouskasvu.

Kainuu-kuva

”- - Kajaani on jo valmiiksi moniongelmainen muuttotappioalue – ja työttömyysalue. - - ne kaupungit menestyvät, jotka antavat tilaa erilaisille elämäntavoille. - - 1990- luvun alun lamasta lähtenyt korkea työttömyys oli synnyttänyt Kainuun luovan luokan rinnalle juovan ja lyövän luokan. - - Työttömyyden ja lisääntyneen viinanjuonnin seurauksena Kainuussa tehdään nyt väkilukuun nähden enemmän väkivaltarikoksia kuin missään muualla Suomessa. Monet ovat katkeroituneet. - - tulee mieleen kaupunginjohtajan kuvaus siitä, millaista on käydä ulkomailla kainuulaisen virkamiesporukan kanssa: Mielellään ne kävelee seinänvierustoja ja välttelee joutumasta small talkiin.” (Helsingin Sanomat 21.8.2005, toimittaja.)

Laajassa reportaasissa (21.8.2005) Helsingin Sanomien toimittaja tutustuu Kajaanin maahanmuuttajatilanteeseen ja kuvailee tuttavalliseen sävyyn näkemäänsä ja kokeemaansa. Toimittajan esittämät väitteet ovat todellisuuden rakennetta uusintavaa argumentointia siten, että rasismiin johtaviksi, toisiinsa kietoutuviksi syiksi esitetään korkeaa, laman jälkeistä työttömyyttä, työttömien ja turhautuneiden alkoholinkulutusta, asukkaiden sulkeutuneisuutta ja kykenemättömyyttä antaa tilaa uusille elämisen muodoille. Jo suuret tilastolliset väkivaltaluvut voivat ennakoida rasismin ilmestymistä katukuvaan. Voisi myös ajatella, että Kajaanin esimerkkiin, sekä yleiseen mielipiteeseen rasismin syistä, vedoten luodaan myös tietynlainen kuvaus rasistisesta tai rasistiseksi luokiteltavasta kaupungista.

Toimittajan reportaasissaan esittämä kuva Kajaanista on yleisilmeeltään hivenen alentuva, johtuen ehkä toimittajan tuttavallisesta ja sinuttelevasta tavasta tarkastella Kainuuta ja kainuulaisia, sekä siteerata kantakajaanilaisia kirosanoineen päivineen. Omalla äänellään toimittaja kuvailee muun muassa paikallisväestöä juroksi ja etäiseksi yleensä, mutta myös suhteessaan maahanmuuttajiin. Kainuu on toimittajan mielestä maahanmuuttajille hieman hankalaa asuinalueita, johtuen muun muassa korkeista työttömyysluvuista, lähiöiden palvelujen puutteesta sekä mielekkään tekemisen puutteesta. Tästä huolimatta, tai juuri tämän takia, toimittaja on sitä mieltä, että Kajaani tarvitsee koulutettuja, perheellisiä ja yrittäjähenkisiä maahanmuuttajia.

Jukka Korpela (2003) kirjoittaa ilmiöstä nimeltä maakuntahenki eräänä rasismien muotona. Hän väittää artikkelissaan, että rasismia esiintyy myös samaan kantaan kuuluvien välillä. Maakuntahengen, ja oman maakunnan ominaisuuksien ja ulottuvuuksien korostaminen, on esimerkkinä tällaisesta rasismien muodosta. Sitä ei tosin tunnusteta, tai tunnusteta rasismiksi, vaikka maakuntahengen korostamisessa esiintyy yhtäläillä syrjintä, alistamista ja oman alkuperän määrittämistä normiksi. (Korpela 2003, 211-223.) Korpelan artikkelissaan esittämästä ajatuksesta seuraa mielenkiintoisia skenaarioita, joskin voidaan olla montaa mieltä siitä, venyykö rasismi-käsite todella kuvaamaan ihan mitä tahansa ihmisten välistä epätasa-arvoa? Helsingin Sanomien toimittajan retoriikka kuitenkin tuottaa erottavan näkemyksen kahtiajaosta: sivistynyt pääkaupunkiseutu-takapajuinen Nälkämaa.

Artikkelissaan Miksi Kainuu on kirjallisuutemme kurjala? (Kaltio 1994) Reijo Heikkinen kiinnittää huomiota siihen, miten Kainuuseen on vuosisatojen ajan liitetty kirjallisuudessa lohduttomia, ilottomia, synkkiä, ylimielisiä ja jopa halveksivia kuvauksia. Kirjallisissa kuvauksissa Kainuu on Heikkisen mukaan saanut mustan lampaan epäkiitollisen osan Suomen maakuntien joukossa. Heikkinen etsii syitä tähän ilmiöön muun muassa historiasta. Kainuun ja kainuulaisten kuvaukset ovat hänen mukaansa olleet muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta hämmästyttävän yksioikoisen samanlaisia vuosisadasta toiseen ja yhä edelleenkin on joissakin mediateksteissä Heikkisen mukaan havaittavissa vanhoja Kainuu kuvausten kaikuja: hieman ylimielisiä keskus-periferiä-näkökulmasta kerrottuja uutisia seudusta ja sen asukkaista. Sirpa Korhosen (2000) tutkimuksessa todetaan myös nälkämaa-imagon nousevan ihmisten mieleen yllättävän usein Kainuusta puhuttaessa.

Varoittava esimerkki

”Kajaani on vienyt Joensuulta Suomen rasistisimman kaupungin surkuteltavan maineen.” (Helsingin Sanomat S 8.8.2005, toimittajan kommentti.)

Aineistossa mainitaan usein Joensuu varhaisena ennakkotapauksena (Helsingin Sanomat 3.8.2005; Helsingin Sanomat 8.8.2005) siitä, mitä kaikkea vahinkoa rasismi ja rasistiset asenteet ilmaantuessaan saavat kaupungissa aikaan. Helsingin Sanomien argumentoinnissa Joensuu on niin ikään ennakkotapaus ja esimerkki rasistisesta kaupungista, mutta myös malliesimerkki siitä, miten tulisi asennoitua ilmenneisiin rasismiongelmiin ja kuinka toimia niiden kitkemiseksi. Koska Kajaanin väitetään nyt olevan samassa tilanteessa kuin Joensuu aikoinaan ja Joensuun manttelinperijä, voi argumentoinnissa esittää näiden kahden kaupungin välille yhtäläisyyttä vedoten kvasiloogiseen samuusargumenttiin. Yhtäläisyyttä voi jopa havainnollistaa ja etsiä säännönmukaisuuksia: laman aiheuttama työttömyys ja syrjäytyminen, maahanmuuttajien ja pakolaisten ilmaantuminen katukuvaan nopeasti lyhyen ajan sisällä. Lähtökohdat nojaavat siten tässä Joensuun tapaukseen ja sen antamiin faktoihin. Karina Horsti (2005, 57) huomauttaa, että journalismiin kuuluva käytäntö on linkittää jokin tapahtuma yleisempää ja laajempaa kontekstiin, vaikkapa juuri aiempiin vastaaviin tapahtumiin, jolloin aiempi kirjoittelu lisää uuden aiheen uutisarvoa. Kajaanin tapauksen aiempänä versiona nähdään valtakunnallisessa keskustelussa vahvasti Joensuun rasistiset tapahtumat.

Yhteenveto:

Journalistien retoriikkaa dominoi taustaaanena kuuluva maahanmuuttajiin kohdistuvaa raportointia ohjaava eettinen käytäntö. Osansa käytettyyn retoriikkaan tuovat myös journalismin lajityyppirajoitteet sekä journalistiset käytännöt ja rutiinit.

Toimittajien kommentteissa erityisen vakavasti otetaan sellainen toiminta ja sellaiset keskustelussa käytetyt argumentit, joissa pyritään rasismin vastustamiseen ja monikulttuurisuuden ja suvaitsevaisuuden lisäämiseen. Mikäli eriäviä, kriittisiä mielipiteitä joku keskustelussa esittää liittyen vaikkapa monikulttuurisuuteen tai suvaitsevaisuuteen, niihin suhtaudutaan ajatuksella, että kaikki saavat sanoa mielipiteensä. Samalla kuitenkin tehdään selväksi, että loppujen lopuksi tässä asiassa on olemassa pelkästään yksi ainoa hyväksytty mielipide, joka on rasismin vastustaminen, ja monikulttuurisuuden sekä suvaitsevaisuuden ehdoton hyväksyminen.

Rasismi muotoutuu sisällöltään toimittajien argumentaatiossa ehdottomaksi sivistymättömyyden ja takapajuisuuden kiteytymäksi. Ja tällä tavalla yksiulotteisena nähtynä se on siten hyvä esisopimus, jonka kautta voi oikeuttaa monenlaisia asioita, kuten esimerkiksi toimijoiden, tässä tapauksessa keskustelun muiden osanottajien ja osapuolien, arvottamisen huonoihin ja hyviin sen mukaan kuinka aktiivisesti he ottavat kantaa rasismia vastaan. Rasisminvastaisuus on voimakas retorinen lähtökohta, johon nojautuen voi suhteellisen luottavaisesti argumentoida tärkeäksi katsomiaan asioita. Mahdollinen kritiikki on epätodennäköistä ja mikäli sitä tulee, se on helppo kumota sivistymättömänä ja arvottomana. Rasisminvastaisuus nojaa yleiseen mielipiteeseen rasismiin liitetystä negatiivisista aspekteista ja merkityksistä.

Vahva esisopimus rasisminvastaisuudesta johtaa journalistien argumentoinnissa toisinaan lähes kajaanilaisten leimaamiseen rasisteiksi. Esisopimuksena annettuna otettu rasisminvastaisuus, kun siihen vedoten oikeutetaan, vaaditaan tai todetaan kaikenlaisia asioita laidasta laitaan, saattaa kääntyä itseään vastaan ja jopa menettää vahvuutensa. Rasismi-käsitettä uhkaa se inflaatio, josta Robert Miles (1994) kirjoittaa. Rasismi on määritelty tavalla, joka viittaa yhä laajempaan ilmiökenttään. Rasismilla viitataan, ei vain mielikuviin ja väittämiin, vaan myös käytäntöihin ja menettelytapoihin, seuraamuksiin jotka ovat usein riippumattomia ihmisten tavoitteista tai jostakin tietystä ideologisesta sisällöstä.

4.3 Arjen sosiaalinen toiminta

Kantaväestö

”Kajaanin johto on ottanut hyvin lyhyellä aikaa viisisataa maahanmuuttajaa asukkaaksi kaupunkiin. Se on lähes kaksi prosenttia asukasmäärästä. Onko kantaväestölle kerrottu mitä tällä kaikella haetaan, miten integroidaan, työllistetään. Kuinka valmistetaan kantaväestö vastaan ottamaan tulokkaat. - - Tuliko maahanmuuttajapolitiikan ikävät käännteet herroille yllätyksenä?” (Kainuun Sanomat 26.8.2005, nimimerkki.)

”Erilaisuus on rikkaus ja uudet kulttuurit voivat rikastuttaa elämäämme muullakin tavoin kuin veroina ja työpaikkoina.” (Kainuun Sanomat 5.8.2005, nimimerkki.)

Arjen sosiaalisen toiminnan kautta argumentoivat sekä yksittäiset kajaanilaiset että maahanmuuttajat. Kajaanilaisten kommentteja ja mielipiteitä tapahtumista voi lukea pääasiassa Kainuun Sanomien mielipidepalstalla, jonne voi kirjoittaa niin omalla nimellään kuin myös nimimerkillä. Esitetty kritiikki ei niinkään kohdistu maahanmuuttopolitiikkaan vaan sen lähtökohtiin ja toteuttamistapaan, jotka nähdään epäonnistuneina tai lähökohdiltaan hämärinä ja vaikeasti ymmärrettävinä – ehkä turhan pragmaattisina.

Mielipidepalstalla kirjoittavat kainuulaiset argumentoivat humanistisemmasta näkökulmasta käsin. Kajaanilaiset paljastavat reagoinnillaan ja argumentoinnillaan enemmän emotionaalisia kuin puhtaan rationaalisia lähtökohtia rasismien torjumiseen ja maahanmuuttajien kohteluun. Heidän suhtautumistaan voisi verrata Max Weberin arvorationaalisen sosiaalisen toiminnan tyyppiin, joka toimii tietoisesti uskoen tietyn toiminnan ehdottomaan itseisarvoon sellaisenaan tai riippumatta seurauksista. Weber ei näe arvorationaalista ja päämäärärationaalista toisilleen niinkään vastakkaisina, vaan sen sijaan ne ovat usein yhdistettävissä jos eri päämääriä voidaan verrata toisiinsa sekä arvorationaalisesti että määrällisesti (Gronow & Töttö, 1997, 303-304). Voisi myös ajatella, että niiden välillä on myös paljon samankaltaisuutta riippuen siitä, mikä keino on valittu pyrittäessä päämäärään, ja onko keino kenties verrattavissa siihen arvoon, jonka pohjalta arvorationaalinen toiminta lähtee? Kajaanin tapauksessa kuitenkin toiminta, joka lähtee sellaisista arvoista, kuin väkivallaton yhteiselo, rasismien kitkeminen, monikulttuurinen Kainuu, on suhteellisen yksimielinen.

Kainuun taloudellista kehitystä ei niinkään aseteta kyseenalaiseksi, vaan enemmänkin kyseenalaistetaan se, kuinka ihmisiä maahanmuuttajapoliittisessa päätöksenteossa käsitellään. Kaupunkilaisten esittämistä vasta-argumenteista paistaa yhteisön johtoportaan ja kaupunkilaisen välillä tapahtunut informaatiokatkos: mahdollisesti jaetaan sama päämäärä monikulttuurisesta yhteisöstä, mutta näkökulmat monikulttuurisuuteen ovat erilaiset. Siinä missä julkiseen politiikkaan nojaavat argumentoijat näkevät monikulttuurisuuden ja maahanmuuttajat taloudellisten hyötyjen kautta, kaupunkilaiset ymmärtävät monikulttuurisuuden konkreettisemmin ihmisinä ja kanssakäymisenä – heidän on vaikea hahmottaa monikulttuurisuuden hyötyjä politiikan näkökulmasta ja tästä syystä osa kajaanilaisille osoitetuista kaupungin johdon argumenteista ei osu kohdalleen.

Nimimerkki ”Anni Penttinen” (Kainuun Sanomat 5.8.2005) argumentoi mielipidepalstalla, että sekä rasismi että rasistiset asenteet ovat lievässä muodossa levinneet sekä virkavallan että tavallisten ihmisten keskuuteen. Rasismien ja erityisesti

rasistinen väkivallan hän näkee raukkamaiseksi ja tuomittavaksi, mutta käytännön ongelmana arkipäivän rasismia vastaan taistellessa on nimimerkin mukaan esimerkiksi se, että rasististen vitsien kyseenalaistaja voidaan leimata tosikoksi. Hänen väitteensä on, että ennakkoluulojen ja rasististen asenteiden taustalla on ajatus siitä, ettei nähdä ihmisiä ihmisinä.

Mielenkiintoinen on mielipidepalstalla väläytetty väittäminen, ettei kaupunkilaisia ole yleensäkään informoitu tarpeeksi maahanmuuttajien olemisesta ja tulevasta elämisestä Kajaanissa. Aivan kuin mielipiteen esittäjä nojautuisi esisopimuksena Karina Horstin (2005, 294) tutkimuksessaan esittämään väitteeseen, että monikulttuurisuus ja kulttuurien kohtaaminen on ensisijaisesti jonkinlaista hallinnon taholta kontrolloitavaa ja hallinnon välittämänä tapahtuvaa kanssakäymistä, hallinnon virkatehtäviin kuuluva asia. Mikäli näin on, kuten argumentoijan väittämät antavat ymmärtää, niin kantaväestön informointi ja sopeuttaminen maahanmuuttajien tuloon on jäänyt tekemättä, unohdettu ottaa huomioon. Väestöllä on erilainen mielikuva maahanmuuttajien paikkakunnalla oloon kuin hallinnon virkamiehillä, mikä sinänsä ei ole huono asia, mutta ymmärryshyönteiden heikkous heikentää myös hallinnon taholta tulevien argumenttien painoarvoa. Kaupunginvaltuuston puheenjohtaja (Helsingin Sanomat 21.8.2005) väittää, että Kajaanissa kuvitellaan ulkomaalaisille maksettavan enemmän rahaa kuin muille suomalaisille. Argumentin voi lukea myös väitteenä, että kantaväestön harhaluulot johtuvat informaation puutteesta.

Kainuun Sanomiin (5.8.2005) on otettu kooste Internetin keskustelupalstalla esitetystä mielipiteistä liittyen Kajaanin tapahtumiin. Mielipiteissä rasisteiksi määritellään työttömät, syrjäytyneet ja alkoholiongelmaiset ihmiset. Rasismien vastaisessa taistelussa ensisijainen vastuu nähdään olevan Kajaanin päättäjillä ja poliisilla. Toisaalta nettikeskustelussa ollaan myös sitä mieltä, ettei yhteiskuntajärjestyksen ja hyvinvoinnin ylläpitämiseksi luotu julkinen järjestelmä kykene yksin taistelemaan rasismia vastaan. Myös yksittäisellä kansalaisella on vastuu. Kantaa ottamattomuus ja sivusta seuraaminen on sama, kuin rasismien hyväksyminen. Arvostelua herättää myös Kajaanin kaupungin maahanmuuttopolitiikka.

Mielipiteissä suhteellisen yhtenäisenä näyttäytyvä käsitys rasismista, rasisteista ja rasismiin suhtautumisesta, voi nähdä yhtymäkohtia journalistiikan yhteydessä mainittuun yleisen mielipiteen ajatukseen. Yleinen mielipide jostakin asiasta ajatellaan koostuvan kansalaisten mielipiteistä, jotka puolestaan muotoutuvat julkisen mielipiteen,

eli lehdistön ja ihmisten sen pohjalta käymän keskustelun vaikutuksesta (Suhonen 1998, 175).

Kaupunkilaiset ja poliisi

”Mikä on poliisin osuus tässä asiassa? Ovatko he voimattomia vai haluttomia suojella tummaverisiä yrittäjiä? - - Mitä virkaa on tällaisilla poliiseilla ja ylipäätään poliisilaitoksella?”(Kainuun Sanomat 5.8.2005, nimimerkki.)

Kajaanin poliisin argumentointi on vakuuttavaa ja lakiin perustuvaa, mutta siitä huolimatta argumentoinnin uskottavuus kaupunkilaisten silmissä ei nouse kovinkaan korkealle. Mieli-pidepalstan kirjoituksissa Kajaanin poliisin toiminta nähdään saamattomana ja rikollisia suosivana. Poliisien epäillään myös olevan, jos nyt ei julkisesti, niin ainakin piiloisesti rasistisia. Yleisö ei jaakaan tai tunnista päteväksi esimerkiksi poliisin käyttämää esisopimusta Suomen laista.

Nimimerkki ”Pelottavaa” (5.8.2005) kommentoi mieli-pidepalstalla, että Kajaani on saanut huonoa julkisuutta sekä rasistien että poliisin toiminnan seurauksena. Jos poliisi olisi hoitanut työnsä kunnolla, tilannetta ei olisi syntynyt. Kajaanin poliisin toiminta on epäpätevää ja kyseenalaista, joten on hyvä, että kaupungin silmäätekevät ovat puuttuneet poliisin toimintaan. Kirjoittaja väittää, että poliisi on ensisijaisessa asemassa rasisminvastaisessa taistelussa. Kirjoittajan mielestä tietty joukko ihmisiä on rasistisia ja poliisin olisi saatava tuo joukko kuriin, jotta rasismista päästäisiin.

Argumentointi tapahtuu mielipiteinä, jotka useassakin tapauksessa ovat subjektiivisia, omaan kokemukseen tai mielikuvaan perustuvia. Väistämättä laajemmassa yhteiskuntakontekstissa subjektiivinen argumentointi voidaan kokea kvasiloogisena, koska todellisuuspohja löytyy pelkästään yksilön uskomusten kautta eikä sillä välttämättä ole yleisesti todennettua faktapohjaa. Poliisin Suomen lakiin perustuva argumentointi kestää objektiivisen tarkastelun ja on laajemmassa kontekstissa pitävämpi ja vakuuttavampi, mutta se ei kuitenkaan estä kajaanilaisia asettamasta poliisin toimintaa kyseenalaiseksi omaan subjektiiviseen todellisuuskokemukseen perustuen. Näitä subjektiivisia uskomuksia tunnutaan jakavan mieli-pidepalstalla äänessä olevien kainuulaisten kesken eräänlaisena todellisuutena, missä poliisin kyseenalaiseksi määritelty toiminta pitseriatapauksen yhteydessä nähdään jatkumona poliisin muutoinkin arveluttavalle asioiden hoidolle.

Esimerkiksi nimimerkki ”Virkavaltaan 100% pettynyt” (KS 9.8.2005) on mielipidepalstalla sitä mieltä, ettei poliisi kohtelee maahanmuuttajia sen rasistisemmin tai erikoistapauksina kuin muitakaan kainuulaisia. Kirjoittajan mielestä poliisin toimesta ketä tahansa rikoksen kohteeksi joutunutta kohdellaan epäoikeudenmukaisesti ja syyttömistä tehdään syyllisiä.

Poliisin toiminnan kritisointi muistuttaa Weberin traditionaalisen toiminnan tyyppille ominaista reaktiivista matkimista tai toistoa (Gronow & Töttö 1997, 303). Argumentoinnissa lähdetään siitä, että aina on poliisin toiminta ollut kyseenalaista ja vinoutunutta, niinpä näyttää nytkin olevan.

Esisopimus, josta poliisin kritisointi kumpuaa, on pidemmän ajan kuluessa tapahtuneiden yhteensattumien summasta kertynyt jaettu uskomus virkavallan epäoikeudenmukaisuudesta ja mielivallasta. Tältä pohjalta syntyvä todellisuus saa uutta pontta väitetystä maahanmuuttajiin poliisin taholta kohdistetusta epäoikeudenmukaisesta kohtelusta:

”Tämä rasismirikollisuus on rehottanut Kajaanissa jo useita vuosia. Enkä ole lehdistä vielä kertaakaan lukenut, että joku rikollisista olisi saanut tuomion.” (Kainuun Sanomat 5.8.2005, nimimerkki.)

”Rikollisten kohteeksi joutunut ja apua anonut joutuu maksumieheksi ja syytetyksi, kun on loukannut tätä vastapuolta, eli rikollista, kun on totuuden kertonut. - - Poliisi viis välittää, oliko kyseessä suomalainen tai ulkomaalainen pyytämässä apua.” (Kainuun Sanomat 9.8.2005, nimimerkki.)

Valtaosassa mielipidepalstalla julkaistuista teksteistä käsittelee jollakin tavalla poliisin osuutta rasismien olemassaoloon ja rasistisiin tapahtumiin. Mielipiteissä silmiinpistävää on ärtynyt suhtautuminen poliisiin ja poliisin toimintaan yleensä. On muistettava, että viime kädessä sanomalehtien toimittajat päättävät, mitkä lehteen julkaistavaksi ehdolle tulleista mielipiteet lopulta julkaistaan. Julkaistujen mielipiteiden pohjalta muodostuu kuva, että poliisilla olisi kaupunkilaisten mielestä tärkein rooli rasisminvastaisessa taistelussa ja erityisesti rasismirikollisuuden ehkäisyssä. Paikallinen poliisi ei kuitenkaan ole kajaanilaisten mielestä toiminut aktiivisesti rasismien vastaisessa työssään, mistä pitseriatapaus syineen ja seurauksineen nähdään esimerkkinä.

Suomen hallitus hyväksyi vuonna 2001 rasismien ja etnisen syrjinnän vastaisen toimintaohjelman, jonka mukaan eri hallinnonalojen viranomaisten tulee työssään pyrkiä ehkäisemään rasismia ja etnistä syrjintää. Viranomaisten enemmistön mielestä erityisesti poliisin tulisi puuttua rasistiseen väkivaltaan nykyistä tehokkaammin. Poliisin tietoon tulleiden rasististen rikosten määrä on viime vuosina kasvanut. Toisaalta vuonna 2001 peräti 71% rasististen rikosten uhreiksi joutuneista maahanmuuttajista ei koskaan ilmoittanut asiasta poliisille. Rasismien kohteeksi joutuneet saattoivat pitää tapausta liian vähäpätöisenä ilmoitettavaksi tai sitten epäilivät, ettei ilmoittaminen johda toimenpiteisiin. Poliisien enemmistön mielestä syy ei kuitenkaan ole poliisin toiminnassa, jos rasistisia rikoksia ei ilmoiteta. Toisaalta poliisit myös uskoivat, että heiltä puuttuu keinoja rasististen rikosten tutkintaa. (Pitkänen 2006, 72-74.)

Pitserian omistaja ja valtio

”Kukaan normaali ihminen ei kestä tällaista jatkuvaa painostusta. Jos poliisi ei pysty meitä auttamaan, niin mihin me sitten turvaudumme? - - Osaan hoitaa asiaini suomen kielellä, mutta ystäväni ja työtoverini ovat tiukassa paikassa heikoilla.” (Kainuun Sanomat 3.8.2005, pitserian omistaja.)

”Täällä on pahempaa kuin Israelissa. En olisi voinut kuvitellakaan tällaista, kun hain täältä turvapaikkaa.” (Helsingin Sanomat 3.8.2005, pitserian omistaja.)

”Olen pohtinut tätä jo pidemmän aikaa. En uskalla asua tässä kaupungissa. Minulla ei ole valtaa taistella isompia tahoja vastaan.” (Kainuun Sanomat 11.8.2005, pitserian omistaja.)

Esimerkiksi maahanmuuttajataustainen pitserian omistaja käyttää hyvin vastaavia syytösargumentteja Kajaanin poliisin toimista kuin muutkin kajaanilaiset, ja kokee poliisin menettelytavat epäoikeudenmukaisiksi. Hänen argumentointinsa voi nähdä enemmän maahanmuuttajien edustajan ja puolestapuhujan kuin yksilön puheena, johtuen muun muassa siitä, että hän argumenteissaan suhteuttaa oman tilanteensa maahanmuuttajien tilanteeseen yleensä eikä tee itsestään erityistapausta. Hänen yleisönsä on universaaliyleisö. Argumentointi ei suoraan kohdistu pelkästään kajaanilaisille, vaan siinä voi nähdä yhtymäkohtia koko maata koskettavaan keskusteluun maahanmuuttajien tilanteesta.

Yrittäjän argumenttien taustalla olevana esisopimuksena on kaikkien ihmisten oikeudenmukainen kohtelu, johon hän perustaa pääväittämiensä: maahanmuuttajia on kohdeltava oikeudenmukaisesti. Tällaista lähtökohtaa on vaikea kiistää, ja siihen nojaten yrittäjä muun muassa esittää (Kainuun Sanomat 4.8.2005; 11.8.2005) aikovansa kannella Kajaanin poliisin toimista, sillä partion tuli kesti yrittäjän mielestä liian kauan. Poliisi ei myöskään ole ottanut yrittäjän ilmoituksia aiemmista uhkauksista riittävän vakavasti. Lisäksi yrittäjä on sitä mieltä, että poliisi on vääristellyt julkisuudessa tietoja. Hän on järkyttynyt siitä, että häntä kuullaan rikoksesta epäiltynä eikä asianomistajana kuten papereissa lukee.

Heti pitseriahyökkäyksen jälkeen esitetyissä väitteissä esisopimus ihmisten ja siten myös maahanmuuttajien oikeudenmukaisesta kohtelusta tuntuukin vakuuttavan arkielämän tasolla yleisöä voimakkaammin kuin poliisin lakiin pohjautuva argumentointi. Käytännössä kyse on samasta asiasta, eli sekä poliisin toimien lähtökohtana että pitserianomistajan omistajan argumentoinnin päämääränä on oikeudenmukaisuuden toteutuminen. Mutta vaikuttaa siltä, että yleisö ymmärtää yksilön peräämän oikeudenmukaisuuden olevan jotakin humanistista ja inhimillistä ja tapauskohtaista, kun taas poliisin harjoittama oikeudenmukaisuus tarkoittaa byrokraattisen sokeaa, kaikkien yhtäläistä kohtelua ilman nyanssieroja.

Argumentointi poliisista, joka ei pysty auttamaan, uusintaa lukijoiden mielipidepalstalla esittämiä ajatuksia poliisista viime käden turvana ja lain valvojana, joka kuitenkin hädän tullen pettää. Kajaanin poliisin argumentaation rinnalla pitserian omistajan väitteet poliisin hitaasta ja epämääräisestä, jopa rasistisesta toiminnasta jäävät väistämättä kvasiillogisiksi: niissä näkyy heikko tietämys Suomen laista ja poliisin toimintatavoista. Poliisit, kuten myös oikeushallinnon viranomaiset, ovatkin joskus kokeneet turhauttavana sen, etteivät ulkomaalaistaustaiset asiakkaat kovin hyvin tunne Suomen lainsäädäntöä tai ovat jopa välinpitämättömiä lakeja kohtaan (Pitkänen 2006, 78-79).

Kvasiillogista argumentointia on väite isompien tahojen ylivoimasta. Lauseeseen sisältyy ristiriita sikäli, että samalla kuin yrittäjä puhuu voimattomuudestaan, hän samalla esittää melkoisen uhkauksen aikeillaan muuttaa pois vaaralliseksi katsomastaan kaupungista. Kun tämän lähtöuhkauksen yhdistää koko elokuun keskustelun kontekstiin, ja erityisesti julkiseen maahanmuuttopolitiikkaan nojaaviin puheisiin maahanmuuttajahakuisista suunnitelmista ja monikulttuurisesta tulevaisuudesta, se saa sävähdettävän painoarvon. Maahanmuuttajilla on valtaa vaikuttaa asioiden tilaan, kun he

tietoisesti ottavat haltuunsa aseman, joka heille on valtion taholta annettu ja laissa määrätty. Mikäli pitserian omistajalla on yhtään vaikutusvaltaa yhteisössään, hän voi saada monen muunkin maahanmuuttajan lähtemään paikkakunnalta oman esimerkkinsä perusteella, mikäli Kajaanissa ei pian ryhdytä toimiin maahanmuuttajien tilanteen parantamiseksi. Hän on asemassa, jossa hän kykenee syyttämään rasisteiksi sellaisia tahoja, jotka eivät kohtele maahanmuuttajia kunnioittavalla tavalla.

Yhteenveto:

Arjen sosiaalisen toiminnan kautta argumentoivat tyypillisesti toimijat, jotka ovat enemmän tai vähemmän suorasti maahanmuuttopolitiikan kohteina. Heillä ei välttämättä ole maahanmuuttopolitiikasta kovin tarkkaa käsitystä, joten heidän argumentointinsa rasismista ja maahanmuuttajista nousee eri lähtökohdista kuin julkiseen politiikkaan nojaava argumentointi. Arkielämän tasolla näkökulma maahanmuuttoon ja rasismiin on konkreettinen. Suhtautuminen rasismiin ja suvaitsevaisuuteen taas on arvorationaalisempaa verrattuna maahanmuuttopolitiikan kautta argumentoitujen päämäärärationaalsiin lähtökohtiin.

Osa kajaanilaisista hyväksyy ja näkee monikulttuurisuuden ja maahanmuuttajien läsnäolon jonakin sellaisena, mihin on sopeuduttava, koska se on humanistinen teko. Tällaisen lähtökohdan rinnalla esimerkiksi poliisin toiminta nähdään mekaanisena ja kaavamaisena, jolloin poliisin esittämät argumentit eivät vakuuta vaikkakin ne ovat loogisia ja ymmärrettävissä poliisin ammatinkuvan kautta.

Arkielämän kautta nousevista argumenteista muodostuva kriittinen, humanistinen näkökulma asettaa julkisen politiikan vahvat väittämät epävarmempaan asemaan. Arkielämän sosiaalisen kanssakäymisen ja yhteisössä koettujen kokemusten avulla konstruoitu taustaan ohjaa väitettä, että maahanmuuttoliittisissa suunnitelmissa väestön tehtäväksi on jäänyt sopeutuminen siihen, mitä tuleman pitää. Väestö tarkoittaen sekä kantaväestöä että maahanmuuttajaväestöä.

Rasismien ilmestyminen keskusteluun antaa ihmisille mahdollisuuden kritisoida yhteisöä, niin yhteisön johtoa kuin kanssaeläjiäkin, käytännön tason asiantuntijanäkökulmasta, koska rasismi ilmiönä näyttäytyy konkreettisimmin juuri kaupungin kaduilla, asumalähiöissä ja eri kulttuuritaustaisten ihmisten kohtaamisissa yleensä. Samoin näyttävät yhtäläillä myös suvaitsevaisuus sekä suvaitsemattomuus. Rasismi on tällöin retorinen väline, jonka avulla argumentaatiossa arvotetaan yhteisössä olemista. Rasistit ovat yhteisössä alinta ja halveksituinta väkeä, joiden rinnalla ovat tietysti su-

vaitsevaiset ihmiset avoimine maailmankatsomuksineen samaistuttavana ja ”parempa-na” ryhmänä. Kun poliisia syytetään rassistiseksi tai haluttomaksi tarttumaan rasismin ilmentymiin, heidät samalla määritellään vanhanaikaiseksi ja jälkeenjääneeksi.

Kajaanilaisen pitserian omistajan väite, että mikäli maahanmuuttajien tilanne ei parane ja kaupungissa asioita järjestetä paremmalle mallille, hän lähtee pois koko kaupungista. Argumentointi antaa keskustelukontekstiin erikoisen sävyn. Yrittäjällä on maahanmuuttajana valtaa syyttää erinäisiä tahoja rasisteiksi, tai rasismin ja rasis-tien kuriin panemisen suhteen tehottomiksi. Hänellä tuntuu olevan hyvin omanarvon-tuntoinen asenne omaan olemiseensa ihmisenä ja kansalaisena sekä työntekijänä. Pitse-rian omistaja voitaisiin nähdä perinteisesti rasismin uhriksi joutuneena maahanmuutta-jana, mutta hänet on mahdollista nähdä myös aktiivisena toimijana, joka on perillä oi-keuksistaan ja yhteiskunnan velvollisuuksista. Maahanmuuttopolitiikan kautta argumen-toivat toimijat sekä journalistit kuitenkin mieluummin suhtautuvat maahanmuuttajiin holhottavina ja hallittavina ryhminä ja yksilöinä, joita tulee ongelmatilanteissa puolus-taa.

5. Tuloksien pohdintaa

Tutkimuskysymys, johon alussa lähdin hakemaan vastausta on: mitä rasismi-sana mää-rittelemättömänä käsitteenä merkitsee keskustelun osapuolten dialogissa? Millaisena ongelmana se eri yhteiskunnan osa-alueilta argumentoivien väitteissä näyttäytyy? Kuin-ka rasismi merkityksellistetään eri argumentointikonteksteissa? Löysin aineistosta kol-me vahvojen taustaänten ohjaamaa argumentoijaryhmää ja näiden ryhmien argumen-taatiota analysoidessani päädyin tulokseen, että ensinnäkin julkisessa maahanmuuttopo-litiikassa määritellään rasismi talouden kautta. Arjessa taas rasismi määritellään yhtei-sen tekemisen ja yhdessä elämisen näkökulmasta. Journalistien rasismikäsitteys puoles-taan nousee vahvoista humanistisista suvaitsevaisuusarvoista.

Mitä tämä sitten merkitsee dialogin kannalta? On ymmärrettävää, että val-tion kannalta talouden näkökulmat ovat tärkeitä, hyvinvointivaltio ei todennäköisesti pitkään pysty pitämään yllä nykyistä elintasoja pelkästään hyväntekeväisyyteen perustu-villa ratkaisuilla. On ajateltava suuria linjoja pitkällä tähtäimellä. Tämän takia rasismi kaiketikin muodostuu julkisessa maahanmuuttopolitiikassa erityisesti talouden ongel-

maksi. Se yhdistetään ennen kaikkea kantaväestön keskuudessa eläviin asenteisiin. Nuoret, työttömät, syrjäytyneet miehet ovat erityisesti silmätikkuina. Sosiaaliset ongelmat kietoutuvat talouden ongelmiksi.

Arjessa joudumme kasvokkain rasismiin kanssa jopa kirjaimellisesti, kun kesken kaiken keskustelun kaveri sanoo jonkin mielestämme rassistiseksi luokiteltavan jutun tai sitten näemme ja kuulemme, kuinka kantaväestöön kuuluvat ihmiset huutavat ilkeyksiä ulkomaalaisennäköisille kanssaeläjilleen, tai kun paikalliseen maahanmuuttajaomistuksessa olevaan pitseriaan kohdistuu väkivaltainen, rassistinen hyökkäys. Näkemys rasismista ja rasisteista on konkreettista. Rasismi-käsitteen sisältöä, ja sitä myöten rassistisiksi määriteltyjä asenteita pystyttäisiin todennäköisesti arjen kautta määrittelemään huomattavastikin monipuolisemmaksi, kuin minkä julkinen keskustelu tällä hetkellä antaa myöten. Rasismi ymmärretään sosiaalisen kanssakäymisen kautta, yhdessä elämisen näkökulmasta.

Filosofisesti kiteyttäen voisi sanoa, että viranomaistekstissä kulttuurit kohtaavat, arjessa kohtaavat ihmiset. Viranomaisteksteissä ihmiset näyttäytyvät eri kulttuuritaustojensa kautta ryhminä ja heitä usein myös puheissa ja paperilla käsitellään ryhminä. Monikulttuurisuus sanana on ehkä kuvaavin kertomaan siitä informaatiokatkoksesta, joka syntyy kun ihmisryhmien (kulttuurit) oletetaan suvaitsevan toisiaan arjessa, missä taas ihmiset liikkuvat ryhmistä irrallaan, tekevät asioita persoonastaan lähtien, kokevat asioita, itseään ja toisiaan yksilöinä eivätkä niinkään ”kulttuurina”. Monikulttuurisuus on siten enemmän maahanmuuttopolitiikan näkemystä kuvaava käsite, ei niinkään arjessa elämisen.

Dialogin kannalta kannattaisikin esimerkiksi maahanmuuttopolitiikassa kuntien tasolla kiinnittää enemmän huomiota siihen, millä tavalla paikallista väestöä maahanmuuttopolitiikasta, maahanmuuttajista ja kotouttamisesta informoidaan. On hyvä asia, että järjestetään tilaisuuksia, joissa maahanmuuttajat ja kantaväestö voivat tutustua toisiinsa, mutta olisi myös tärkeää selvittää kantaväestölle miksi paikkakunnalle on alkujaan edes syntynyt tilanne, jossa nyt vaaditaan sitä ja tätä olemista ja käyttäytymistä. Olisi tärkeää pitää paikallinen väestö maahanmuuttotilanteen tasalla sekä vastuullisina toimijoina mukana maahanmuuttopolitiikan sekä kotoutumisen edistämisessä. Nykyinen, maahanmuuton ja erityisesti kotoutumisen näkeminen ensisijaisesti viranomaisten hallinnoimana ja määrittelemänä asiana saattaa johtaa siihen, että kantaväestö siirtää vastuuta rassistisista ilmiöistä ja asenteista pois itsestään, esimerkiksi paikalliselle poliisille. Eli kun hallinnon taholla ajatellaan rassististen asenteiden elävän kansan keskuu-

nessa, kansan keskuudessa puolestaan luotetaan siihen, että hallinnon taholta ongelma korjataan tavalla tai toisella. Oma vastuu rasististen asenteiden kitkemisestä sekä itsestä että ympäristöstä hämärtyy. Tällöin yhtäkkinen hallinnon taholta tullut syytös suvaitsemattomuudesta ja takapajuisuudesta voi tuntua toisaalta oikeutetulta toisaalta epäoikeudenmukaiselta. Syytöksiä vastaan voi silti loogisesti puolustautua siirtämällä vastuu takaisin hallinnolle.

Journalistit ovat paljon vartijoita median antamien mahdollisuuksien kentällä. Heidän näkemyksensä rasismista on humanistisiin arvoihin perustuvaa: rasismi ja sen olemassaolo, kuin myös rasistit loukkaavat humanistisia arvoja. On hyvin ymmärrettävää, että tästä näkökulmasta katsoen on vaikeaa hyväksyä minkäänlaista muuta näkemystä vierasmaalaisiin kohdistuvasta epäluulosta. Mutta rasismin olemassaolon perimmäiset syyt eivät todennäköisesti katoa sillä, että kaikenlaisesta vieraan pelosta tehdään rangaistava rikos. Jos rasismiin reagoidaan syytösten pelossa, tai jo syytettynä, tai sen takia, että rasismia kuuluu vastustaa, koska sen vastustaminen on yleisen mielipiteen määräämä kyseenalaistamaton totuus ja normi, toiminta – vaikkakin se tähtää perustellusti kaikille hyvään lopputulokseen – lähtee kuitenkin liikkeelle vääristä lähtökohdista. Suvaitsevaisuuden normiin takertuminen alkaakin määritellä mitä, ketä ja millä tavalla on suvaittavaa suvaita.

Poliittinen korrekti

Poliittinen korrekti tarkoittaa Paul Edward Gottfriedille (2002) pelkistettynä valtion ja hallinnon taholta tulevaa ohjausta tietynlaiseen puhe- ja käytöstapaan, jonka moottorina on kulttuurissa syvällä sisällä elävä syyllisyys historian aikana tapahtuneista, vieraisiin ihmisiin ja kulttuureihin kohdistuneesta rotusorrosta ja -syrjinnästä. Tästä lähtökohdasta poliittisen korrektiuden voisi määritellä toivotunlaiseksi tavaksi käsitellä ja suhtautua julkisessa keskustelussa tiettyihin aihe-alueisiin ja asioihin. Poliittiseen korrektiuteen liittyy kuitenkin nimensä mukaisesti politiikkaa. Viime kädessä halutunlainen toimintatapa määrittäyty hallinnon ja politiikan kautta, vaikkakin suhtautumistavan ja aihe-alueiden määrittely kokonaisuutena rakentuu paljon monimutkaisempien kulttuuristen mekanismien tuloksena. Gottfried väittää, että maailman muuttuessa monikulttuurisemmaksi, toisin sanoen kun valittu maahanmuuttopolitiikka tuo väestöön yhä uusia etnisiin ryhmiin kuuluvia ihmisiä, tulee hallinnon kannalta entistä tärkeämmäksi kontrolloida sitä, kuinka vähemmistöryhmiä kohdellaan ja kuinka heistä puhutaan.

Epäluulo uutta ja erilaista kohtaan ei vielä ole rasismia, mutta epäluulon muuttuminen vieraan torjunnaksi ja poissulkemiseksi tuo jo tilanteeseen mukaan rasismiin liitettävää eriarvoisuutta ja mahdollisesti jopa aggressiota. Tiukka rasisminvastaisuuden vaade voi viedä loogiseen johtopäätökseen, missä jopa epäluulo ja varautuneisuus tulkitaan vääränlaisiksi tunteiksi vieraan kohtaamisessa. Mutta entäpä jos henkilö suhtautuu yleensäkin kaikkeen vieraaseen ja itselle uuteen ensin epäluuloisesti? Miksi tällaista käyttäytymismallia pitäisi äkkiä muuttaa vierasmaalaisen ihmisen tai kulttuurin kohdalla? Mikä tekee vierasmaalaisesta ihmisestä tai kulttuurista niin erikoisia? Mikä muu, kuin oman kulttuurin sisällä vallitsevat sanomattomat säännöt vieraan ihmisen kohtaamisesta? Niin kauan, kun on tilaa vieraan antaa itsensä osoittaa olemisensa arvo, ja samoin vastapuolena olevalla on tunne siitä, että myös itsen yhtäläinen ihmisarvo tuon toisen silmissä ei sekään ehkä ole niin päivänselvää ja ennalta annettua, vaan samalla tavalla kriittisen katseen alla. Tällöin ollaan jo paremmassa lähtökohdassa rasismiin vastaisessa taistelussa. Kyse on jo jostakin syvemmästä maailman monimuotoisuuden tajuamisesta, jonka pohjavire on syvemmin sisäistettyä sen sijaan, että rasismiin vastaisuus rakennefunktionaalisenä ohjesääntönä johtaa ulkokultaiseen reagointiin.

Poliittinen korrektius on Gottfriedin mukaan tapa selvittää monikulttuurisessa maailmassa. Mutta kuten hänen ydinajatuksensa kuuluu, vaikka poliittisesti korrektiin puhettavan taustalla on hyvin humanistinen ajatus yhtäläisestä ihmisoikeuksista sekä kaikkien ihmisten hyvästä ja oikeudenmukaisesta kohtelusta ja tasa-arvosta, johtaa lähtökohdiltaan hyvä periaate myös toisenlaiseen lopputulokseen. Tilanteesta hankalan tekee se, että poliittisesti korrekti puhetapa ja käytös rajoittavat ihmisten ilmaisuvapautta sekä johtavat jatkuvaan itsetarkkailuun ja varovaisuuteen. Gottfriedin ajatuksia mukaillen voisi sanoa, että ulkoapäin annetuissa rajoissa pysyttely, poliittinen korrektius, aiheuttaa ärtymystä ja ahdistusta erityisesti kantaväestölle, mutta aiheuttaa samaa myös maahanmuuttajille. Esimerkiksi on tutkittu (Rastas 2004, 33-34), että kun rasismiin uhrin koettavat puhua kokemuksistaan, he joutuvat puhumaan vallitsevien puhetapojen raameissa. Vallitsevat tavat määrittävät rasismia ja siitä puhumista muodostavat kulttuurisen tulkintaresurssin, josta myös rasismikokemuksistaan kertovat hakevat välineitä, mallitarinoita ja sanoja. Vallitsevat puhettavat raamittavat rasismiin uhrien tapaa jäsentää omia kokemuksiaan, ja siten voivat rajoittaa mahdollisuuksia puhua niistä siten, kuin ne todella koetaan.

Lähteet

Ahola, Mia (2002): Etnisyys urheilusivuilla. Sevilla yleisurheilun MM-kilpailujen käsittely iltapäivälehdillä. Teoksessa Raittila, Pentti (toim.): Etnisyys ja rasismi journalismissa. Tampere University Press. s. 161-182.

Bauman, Zygmunt (1999): Sosiologinen ajattelu. Vastapaino, Tampere.

Berger, Peter & Luckmann, Thomas (2005): Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Gaudeamus, Helsinki. (Alkuteos *The Social Construction of Reality* 1966).

Berry, John W. et al. (eds.): Cross-Cultural Psychology. Research and Applications. Cambridge, University Press, 1992.

Blomberg-Kroll, Helena (2004): Integration through Work in a Multicultural Society? A Study on Elite Groups' debate on immigrants and the Labour Market in Two Nordic Welfare States. Teoksessa Puuronen, Vesa & Häkkinen, Antti & Pylkkänen, Anu & Sandlund, Tom & Toivanen, Reetta (toim.): New Challenges for the Welfare Society. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja N. 142. Yliopistopaino, Joensuu. s.237-254.

Cornelius, Castoriadis (1997): Tutkielmia yhteiskunnan imaginaarisista instituutioista. Hanki ja jää, Helsinki.

Davydova, Olga (2003): Syrjivä ja sisäänsulkeva suomalaisuus paluumuuttajien puheessa. Teoksessa Simola, Raisa & Heikkinen, Kaija (toim.): Monenkirjavia rasismiä. Joensuu University Press s. 175-192.

Douglas, Mary (2000): Puhtaus ja vaara. Rituaalisen rajanvedon analyysi. Vastapaino, Tampere.

Durkheim, Émile (1977): Sosiologian metodisäännöt. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

Ekholm, Elina (2001): Monietninen yhteiskunta. Teoksessa Annika, Forsander & Elina, Ekholm & Hautaniemi, Petri et al. (toim.): Monietnisyys, yhteiskunta ja työ. Palmenia-kustannus 2001. s.161-188.

Forsander, Annika & Elina Ekholm (2001): Etniset ryhmät Suomessa. Teoksessa Annika, Forsander & Elina, Ekholm & Hautaniemi, Petri et al. (toim.): Monietnisyys, yhteiskunta ja työ. Palmenia-kustannus 2001. s. 83-160.

Forsander, Annika & Elina Ekholm (2001): Maahanmuuttajat ja työ. Teoksessa Annika, Forsander & Elina, Ekholm & Hautaniemi, Petri et al. (toim.): Monietnisyys, yhteiskunta ja työ. Palmenia-kustannus 2001. s. 57-82.

Forsander, Annika (2001): Etnisten ryhmien kohtaaminen. Teoksessa Annika, Forsander & Elina, Ekholm & Hautaniemi, Petri et al. (toim.): Monietnisyys, yhteiskunta ja työ. Palmenia-kustannus 2001. s.31-56.

Forsander, Annika (2002): Luottamuksen ehdot: maahanmuuttajat 1990-luvun suomalaisilla työmarkkinoilla. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 39. Helsinki.

Gottfried, Paul Edward (2002): Multiculturalism and the politics of guilt: toward a secular theocracy. University of Missouri Press, 2002.

Gronow, Jukka & Töttö, Pertti (1997): Max Weber – kapitalismi, byrokratia ja länsimäinen rationaalisuus. Teoksessa Gronow, Jukka & Noro, Arto & Töttö Pertti: Sosiologian klassikot. Gaudeamus. s. 262-329.

Haapanen, Pirkko (1998): Roomalaisten korkein taito. Johdanto antiikin retoriikkaan. Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.): Pelkkää retoriikkaa. Vastapaino, Tampere. s 23-50.

Habermas, Jürgen (2004): Julkisuuden rakennemuutos. Tutkimus yhdestä kansalaisyhteiskunnan kategoriasta. Vastapaino, Tampere.

Hall, Stuart (2003): Monikulttuurisuus. Teoksessa Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli (toim.): Erilaisuus. Vastapaino, Tampere.

Harinen, Päivi (toim.): Kamppailuja jäsenyyksistä. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 38, Helsinki 2003.

Harinen, Päivi & Suurpää, Leena (2003): Nuoret kulttuurisessa välimaastossa. Teoksessa Harinen, Päivi (toim.): Kamppailuja jäsenyyksistä. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 38, Helsinki 5-13.

Harinen, Päivi & Hyvönen, Sonja (2003): Isänmaa ja sen äidinkasvot. Teoksessa Simola, Raisa & Heikkinen, Kaija (toim.): Monenkirjava rasismi. Joensuu University Press 135- 157.

Hautaniemi, Petri (2004): Pojat! Somalipoikien kiistanalainen nuoruus Suomessa. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 41. Helsinki.

Heikkinen, Reijo (1994): Miksi Kainuu on kirjallisuutemme kurjala? Kaltio 1994 teemajulkaisu, s. 36-39

Horsti, Karina (2005): Vierauden rajat: monikulttuurisuus ja turvapaikanhakijat journalismissa. Tampereen yliopisto, Tampere.

Huttunen, Laura & Löytty, Olli & Rastas, Anne (2005): Suomalainen monikulttuurisuus. Paikallisia ja ylijäisiä suhteita. Teoksessa Suomalainen Vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Vastapaino, Tampere. s.16-40.

Huttunen, Laura (2005): Etnisyys. Luokittelusysteemejä ja elettyä yhteisöllisyyttä. Teoksessa Suomalainen Vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Vastapaino, Tampere. s.117-160.

Isaksson, Pekka & Jokisalo, Jouko (2005): Kallonmittaajia ja skinejä. Rasismin aatehistoriaa. Hakapaino Oy, Helsinki.

Jaakkola, Magdalena (1999): Maahanmuutto ja etniset asenteet. Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin 1987-1999. Työpoliittinen tutkimus 213. Edita, Helsinki.

Jaakkola, Magdalena (2000): Asenneilmasto Suomessa 1987-1999. Teoksessa Liebkind, Karmela (toim.): Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Gaudeamus, Helsinki 2000. s. 28-55.

Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa & Halonen, Ilpo (1998): Argumentaatioanalyysi ja hyvän argumentin ehdot. Teoksessa Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa (toim.): Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot. Gaudeamus, Helsinki. s.60-113.

Korhonen, Sirpa (2000): Siniset hetket ja siintävät vaarat. Kainuun maakuntakuvatutkimus 2000. Kainuun Liitto 2000, Kajaani Julkaisu B:39.

Korpela, Jukka (2003): Maakuntahenki – eräs rasismien muoto. Teoksessa Simola, Raisa & Heikkinen, Kaija (toim.): Monenkirjava rasismi. Joensuu University Press s. 211-223.

Kuusisto, Riikka (1998): Sodan retoriikka. Persianlahden ja Bosnian konfliktit läntisten suurvaltajohtajien lausunnoissa. Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.): Pelkkää retoriikkaa. Vastapaino, Tampere. s. 267-291.

Laine, Markus (2003): Ympäristökysymys ja aseveliaksi: ympäristön politisoituminen Tampereella vuosina 1959-1995. University Press, Tampere.

Lepola, Outi (2000): Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi. Monikulttuurisuus, kansallisuus ja suomalaisuus 1990-luvun maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.

Lévi-Strauss, Claude (2004): Rotu, historia ja kulttuuri. Gaudeamus, Helsinki.

Liebkind, Karmela (2000): Kun kulttuurit kohtaavat. Teoksessa Liebkind, Karmela (toim.) Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Gaudeamus, Helsinki s.13-27.

Miles, Robert (1994): Rasismi. Vastapaino, Tampere.

Mäntylä, Jorma (2004): Journalistin etiikka. Gaudeamus, Helsinki.

Paananen, Seppo (toim.): Maahanmuuttajien elämää Suomessa. Tilastokeskus, Helsinki, 2005.

Palonen, Kari & Summa, Hilikka (1998): Johdanto: Retorinen käänne? Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.): Pelkkää retoriikkaa. Vastapaino, Tampere. s.7-19.

Perelman, Chaïm (1996): Retoriikan valtakunta. Vastapaino, Tampere.

Pietikäinen, Sari (2002): Etniset vähemmistöt uutisissa – käsitteitä ja aikaisempien tutkimusten kertomaa. Teoksessa Raittila, Pentti (toim.): Etnisyys ja rasismi journalismissa. Tampere University Press. s. 14-30.

Pietilä, Veikko (2005): Kansalaisvaikuttaminen ja julkinen keskustelu. Artikkelijulkaisussa. Yhteiskuntasuunnittelu 2005:1 s. 90-95

Pitkänen, Pirkko (2006): Etninen ja kulttuurinen monimuotoisuus viranomaistyössä. Edita, Helsinki.

Puuronen, Vesa (2003): Arkipäivän rasismi Suomessa. Teoksessa Simola, Raisa & Heikkinen, Kaija (toim.): Monenkirjava rasismi. Vastapaino, Tampere s. 193-210.

Puuronen, Vesa (2004): Suomalainen hyvinvointiyhteiskunta tienhaarassa. Joensuun yliopisto Karjalan tutkimuslaitoksen raportteja 8/2004. Joensuun yliopistopaino.

Raittila, Pentti (2002): Etniset aiheet, vähemmistöt ja niiden suhteet suomalaisessa journalismissa vuonna 2000. Teoksessa Raittila, Pentti (toim.): Etnisyys ja rasismi journalismissa. Tampere University Press. s.31-108.

Raittila, Pentti & Horsti, Karina & Pietikäinen, Sari (2002): Onko journalismilla varaa parantaa? Teoksessa Raittila, Pentti (toim.): Etnisyys ja rasismi journalismissa. Tampere University Press. s.200-208.

Raittila, Pentti (2005): Seitsemän vuotta mediaseurantaa. Teoksessa Raittila, Pentti (toim.) Etnisyyttä, rasismia ja dialogia sanomalehdissä ja Internetissä. Journalismin tutkimusyksikkö. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitos Sarja C 39/2005. s.5-10.

Rastas, Anna (2005): Rasismi. Oppeja, asenteita, toimintaa ja seurauksia. Teoksessa Rastas, Anna & Huttunen, Laura & Löytty, Olli (toim.): Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Vastapaino, Tampere. s. 69-116.

Rastas, Anne (2004): Miksi rasismien kokemuksista on niin vaikea puhua? Teoksessa Jokinen, Arja & Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (toim.): Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Gaudeamus, Helsinki s. 33-55.

Suhonen, Pertti (1998): Kansan tahto – siis kenen? Kamppailu yleisen mielipiteen käsitteestä. Teoksessa Kivikuru, Ullamaija & Kunelius, Risto (toim.): Viestinnän jäljillä. Näkökulmia uuden ajan ilmiöön. WSOY. 171-188.

Sulkunen, Pekka (1999): Johdatus Sosiologiaan – käsitteitä ja näkökulmia. WSOY Porvoo-Helsinki-Juva.

Summa, Hilikka (1998): Kolme näkökulmaa uuteen retoriikkaan. Burke, Perelman, Toulmin ja retoriikan kunnianpalautus. Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.): Pelkkää retoriikkaa. Vastapaino, Tampere. s. 51- 83.

Suurpää, Leena (2002): Erilaisuuden hierarkiat. Suomalaisia käsityksiä maahanmuuttajista, suvaitsevaisuudesta ja rasismista. Nuorisotutkimuksen julkaisuja 28. Yliopistopaino Oy, Helsinki.

Suurpää, Leena (2005): Suvaitsevaisuus. Sietämistä vai solidaarisuutta? Teoksessa Rastas, Anna & Huttunen, Laura & Löytty, Olli (toim.): Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Vastapaino, Tampere. s. 41-68.

Söderquist, Minna (2005): Ulkomaalaiset työnantajan silmin. ”Se on niinkun tyyppi, tyyppi ja osaamisen puute ei se tutkinto, ei..” Helian julkaisusarja A:20. Multiprint Oy.

TEM Työryhmän ehdotus hallituksen maahanmuuttopoliittiseksi ohjelmaksi. Lausunto-
kierroksen jälkeen luovutettu versio 13.12.2005.

http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/10_muut/maahanmuutto_ohj_lausunnot2005.pdf

Tiilikainen, Marja (2003): Arjen Islam. Somalinaisten elämää Suomessa. Tampere.

Töttö, Pertti (1997): Èmile Durkheim – kaikki on sosiaalista. Teoksessa Gronow, Jukka & Noro, Arto & Töttö Pertti: Sosiologian klassikot. Gaudeamus. s. 173-212.

Vehmas, Susanna (2005): Rasismi ja etnisyys sanomalehdissä keväällä 2004. Teoksessa Raittila, Pentti (toim.) Etnisyyttä, rasismia ja dialogia sanomalehdissä ja Internetissä. Journalismin tutkimusyksikkö. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitos Sarja C 39/2005. s.97-182.

VNS 2/2004 Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle Suomen ihmisoikeuspolitiikasta 2004. Ulkoasiainministeriön julkaisuja. 2/2004.

VNS 8/2004 Hyvä yhteiskunta kaikenikäisille. Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko väestökehityksestä, väestöpolitiikasta ja ikärakenteen muutokseen varautumisesta.

Vuori, Jaana (2001): Äidit, isät ja ammattilaiset sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa. Tampere University Press, Tampere.

Aineistolähteet

Helsingin Sanomat 2.8.2005

Helsingin Sanomat 3.8.2005

Helsingin Sanomat 4.8.2005

Helsingin Sanomat 8.8.2005
Helsingin Sanomat 9.8.2005
Helsingin Sanomat 21.8.2005
Helsingin Sanomat 26.8.2005
Helsingin Sanomat 28.8.2005

Kainuun Sanomat 2.8.2005
Kainuun Sanomat 3.8.2005
Kainuun Sanomat 4.8.2005
Kainuun Sanomat 5.8.2005
Kainuun Sanomat 6.8.2005
Kainuun Sanomat 8.8.2005
Kainuun Sanomat 9.8.2005
Kainuun Sanomat 10.8.2005
Kainuun Sanomat 11.8.2005
Kainuun Sanomat 12.8.2005
Kainuun Sanomat 13.8.2005
Kainuun Sanomat 14.8.2005
Kainuun Sanomat 15.8.2005
Kainuun Sanomat 16.8.2005
Kainuun Sanomat 17.8.2005
Kainuun Sanomat 19.8.2005
Kainuun Sanomat 21.8.2005
Kainuun Sanomat 22.8.2005
Kainuun Sanomat 25.8.2005
Kainuun Sanomat 26.8.2005
Kainuun Sanomat 28.8.2005
Kainuun Sanomat 30.8.2005